

N.TAMER

**ERGENLERİN TEKNOLOJİK ZORBALIK ALGILARI VE
BUNA YÖNELİK TEKNOLOJİK ZORBALIK FARKINDALIĞI
EĞİTİMİ: PİLOT UYGULAMA**

Nurseli TAMER

2014

HAZİRAN 2014

**ERGENLERİN TEKNOLOJİK ZORBALIK ALGILARI VE BUNA
YÖNELİK TEKNOLOJİK ZORBALIK FARKINDALIĞI EĞİTİMİ: PİLOT
UYGULAMA**

**BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Nurseli TAMER

**EĞİTİM YÖNETİMİ VE PLANLAMASI DALINDA YÜKSEK LİSANS
DERECESİ İÇİN GEREKLİ ÇALIŞMALAR YERİNE GETİRİLMİŞTİR**

HAZİRAN 2014

Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün Onayı

Yrd. Doç. Dr. Sinem Vatanartıran
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora derecesinde bir tez olarak gerekli çalışmaları yerine getirdiğini onaylım.

Yrd.Doç.Dr. Burçak Çağla GARİPAĞAOĞLU
Koordinatör

Okuduğumuz bu tezin Yüksek Lisans derecesinde bir tez olarak onaylanması, düşünçemize göre, amaç ve kalite olarak tamamen uygundur.

Yrd. Doç. Dr. Sinem Vatanartıran
Enstitü Müdürü

Komite Üyeleri

Yrd. Doç. Dr. Sinem Vatanartıran

Yrd. Doç. Dr. Füsün Akdağ

Yrd. Doç. Dr. Nesrin Özdemir

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan tüm atıfları yaptığımı beyan ederim.

Ad, Soyad : Nurseli Tamer

İmza :

ÖZ

ERGENLERİN TEKNOLOJİK ZORBALIK ALGILARI VE BİR FARKINDALIK ARTIRMA ÖRNEĞİ

Tamer, Nurseli

Yüksek Lisans, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Yüksek Lisans
Programı

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç.Dr. Sinem Vatanartıran

Haziran 2014, 170 sayfa

Siber zorbalık son yıllarda birçok araştırmaya konu olan bir zorbalık türüdür. Araştırmalar teknolojinin gelişimi ve gençlerin internet kullanımının artmasına paralel olarak bu tür zorbalığa maruz kalan ve zorbalık yapan gençlerin sayısının arttığı göstermektedir. Dolayısıyla siber zorbalık üzerinde önlem ve uygulamaların geliştirilmesi ve devletin eğitim politikaları ile de desteklenmesi gerekmektedir.

Çalışma kapsamında teknolojik zorbalığa maruz kalan ergenlerin, teknolojik zorbalık yapma davranışları ve zorbaların zorbalığa maruz kalıp kalmadıkları araştırılmıştır. Zorbalığın önlenmesinde farkındalığın geliştirilmesi için bir teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi örneği çalışılmış ve uygulanmıştır. Çalışmada karma desen kullanılmıştır. Ayas ve Horzum (2010)'un Sanal Zorba/Kurban ölçeği ile tarama yapılmış, verilerin analizi sonrasında müdahale amaçlı eğitim programı planlanmıştır. Teknolojik zorbalık farkındalık eğitiminin etkinliği ise açık

uçlu sorular içeren bir değerlendirme ile analiz edilmiştir. İçerik analizi ile veriler kategorize edilmiştir.

Çalışmada siber zorbalık ve sanal zorbalık terimleri genellenerek her türlü teknolojik gerecin kullanılması anlamında teknolojik zorbalık olarak nitelenmiştir. Araştırmacı sanal ortamda her türlü teknolojik gereç kullanılarak kişilik hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı davranışlar bütünü teknolojik zorbalık olarak tanımlamıştır.

Çalışmanın temel amacı ergenler arasında farkındalığın oluşturulması, gelişmesi ve zorbalığın önlenmesi adına bir örnek teşkil etmesi yönündedir ki sonuçlar da literatürdeki diğer araştırmaları destekler bulgular ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Siber, Sanal, Zorbalık, Teknoloji

ABSTRACT

ADOLESCENTS' PERCEPTION OF BULLYING AND AN EXAMPLE OF INCREASING AWARESNESS

Tamer, Nurseli

Master's Degree, Education Planning and Management Program

Advisor: Assoc. Prof. Sinem Vatanartiran

June 2014, 170 pages

In recent decades cyberbullying, a kind of bullying, is the subject of many research studies. Research shows that technological development in parallel with the use of internet has resulted in increased cyber victims and cyber bullies. Therefore, the education policy should support the cyberbully prevention measures and interventions.

The research consisted of technological bully victims, bullying behaviors, and bullies' exposure to bullies. The quantitative research findings are in concurrence with other researches in the field. Researcher designed and applied a technological bullying prevention intervention. The main purpose of this research is to sample an intervention to raise awareness for the teenagers, which needs evolving. It is the humble desire that the study will be another step to further developments of the technological bullying prevention programs.

In this study, a limitation on the personal rights and freedom by any technological equipment at the cyber environment is defined as technological bullying. Cyber bullying or virtual bullying by use of high tech equipment is considered as technological bullying.

Keywords: Cyber, Bullying, Technology

Yeniden eğitime dönmem için ilham veren Kızım'a, desteği için Eşime, teşvikleri için Hocalarıma, sabrı ve mükemmeliyetçi tutumu için Danışmanıma, Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün bütün öğretim üyelerine içten teşekkürler...

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL	i
ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
İTHAF	v
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
1.Bölüm: Giriş	1
1.1 Araştırmanın Amacı	2
1.2 Araştırmanın Önemi	3
1.3 Tanımlar	3
1.4 Sınırlılıklar	4
2.Bölüm: Alan Yazın	5
2.1 İletişim Teknolojilerinin Gelişimi	5
2.2 Bilgi ve İletişim Teknolojileri	7
2.3 Yeni İletişim Teknolojileri	8
2.4 Günümüzde İletişim Teknolojileri Kullanımı	13
2.5 Sosyal Medya ve Gelişimi	14
2.6 Gençlerin İnternet Kullanımı ve Ağ Nesli Kavramı İlişkisi	18
2.7 Gençlerin Sosyal Medya Kullanımına Eleştirel Yaklaşımlar	27
2.8 Teknolojik Zorbalık Kavramı ve Kapsamı	33
2.8.1 Zorbalık kavramı ve kapsamı	34
2.8.2 Zorbalık türleri	37
2.8.3 Zorbalıkta paylaşılan roller	38
2.8.4 Zorbalığa ilişkin kuramsal yaklaşımlar	39
2.8.5 Zorbalığın nedenleri	41
2.8.6 Zorbalığın etkileri ve zorbalıkla baş etme	42
2.8.7 Zorbalık-şiddet ilişkisi	42

2.8.8 Teknolojik zorbalık kavramı ve kapsamı....	43
2.8.9 Teknolojik zorbalık tanımı ve kapsamı.....	43
2.8.10 Teknolojik zorbalık türleri.	47
2.8.11 teknolojik zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran farklılıklar.	49
2.8.12 Teknolojik zorbalıkta paylaşılan roller.	52
2.9 Teknolojik Zorbalığın Nedenleri ve Etkileri.....	54
2.9.1 Teknolojik zorbalığın nedenleri.	54
2.9.2 Teknolojik zorbalığın etkileri.	56
2.10 Teknolojik Zorbalığı Önleme Yolları	58
3.Bölüm: Araştırma Yöntemi	61
3.1 Araştırma Yöntemi.....	61
3.1.1 Nicel araştırma yöntemi.....	61
3.1.2 Nitel araştırma yöntemi.....	61
3.1.3 Karma araştırma yöntemleri.	63
3.1.4 Araştırmanın adımları.	67
3.2 Örneklem.....	68
3.3 Veri Toplama	69
3.4 Teknolojik Zorbalık Farkındalık Eğitimi.....	70
3.4.1 Teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi değerlendirme.	72
3.5 Veri Analizi.....	72
3.6 Sınırlılıklar	74
4.Bölüm: Bulgular	75
4.1 Nicel Veriden Elde Edilen Bulgular	75
4.1.1 Veri analizi adımları.	75
4.1.2 Güvenilirlik.	76
4.1.3 Frekans bulguları.	77
4.1.4 Eşleştirilmiş örneklem t-test bulguları.	79
4.2 Nitel Veriden Elde Edilen Bulgular	80

4.2.1 Değerlendirme formundan elde edilen bulgular.....	81
5.Bölüm: Tartışma ve Sonuç.....	88
5.1 Tartışma.....	88
5.2 Sonuç.....	93
5.3 Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler.....	97
KAYNAKÇA.....	98
EKLER.....	113
Ek A: Çalışma Kabul Mektubu.....	114
Ek 1: Sanal Zorba/ Kurban Ölçeği.....	116
Ek 2: Değerlendirme.....	118
Ek 3: Uygulama Filmleri Tercümeleleri.....	120
Ek 4: Teknolojik Zorbalık Farkındalık Eğitimi.....	124
Ek 5:Çalışma Kağıtları.....	133
Ek 6: Teknolojik Zorbalık Farkındalığı Saydamları.....	135
Ek 7: Özgeçmiş.....	140

TABLÖLAR LİSTESİ

TABLÖLAR

2.1	Türkiye’de Gençlerin İnternet Kullanımları.....	21
2.2	Akranlar Arası Çatışma ve Zorbalık Arasındaki Farklar.....	36
2.3	Zorbalığın Yaygın Görünen Tipleri.....	37
2.4	Alanyazında Siber Zorbalık Yorumları.....	44
2.5	Siber Zorbalık Türleri.....	47
2.6	Geleneksel ve Siber Zorbalığın Karşılaştırılması.....	50
2.7	Okul Zorbalığı ve Teknolojik Zorbalık Farklılıkları.....	51
2.8	Siber Zorbalığa Maruz Kalmanın Psikolojik, Sosyal ve Akademik Etkileri.....	57
3.1	Nitel Araştırma ve Nicel Araştırma Farkları.....	62
3.2	Karma Araştırma Desenleri.....	63
3.3	Lise Öğrenci Sayıları.....	68
3.4	Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yerleşkelere Göre Sayısı...	69
4.1	Sanal Zorba/ Kurban Ölçeği’nin “Bana Yapıldı” Bölüm Frekans Değerleri.....	77
4.2	Sanal Zorba/ Kurban Ölçeği’nin “Ben Yaptım” Bölüm Frekans Değerleri.....	78
4.3	Eşleştirilmiş Örneklem T Test Sonuçları.....	80
4.4	Bu Eğitimden Sonra, Teknolojik Zorbalığa Uğradığımı/Uğrandığımı Düşündüğün Durumlarda Davranışın Değişir Miydi? Örnek Vererek Açıklar Mısın?.....	82
4.5	Eğitimin Davranış Değişikliği Yaptığı İfade Edilen Cevapların Analizi.....	82
4.6	Geçmişte Teknolojik Zorbalık Yapıldığının Farkına Varma Açıklamaları.....	84
4.7	Nitel Veri Toplu Dökümü.....	85
4.8	Eğitime İlave Edilmesi İstenen Öğeler.....	85
4.9	Eğitimden Çıkarılması İstenen Öğeler.....	86

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİLLER

2.1	Sosyal Paylaşım Ağlarının Gelişim Süreci.....	15
2.2	Web 1.0 ve Web 2.0 Arasındaki Farklar.....	17
2.3	Türkiye Nüfusunun Yaşa Göre Dağılımı.....	19
2.4	Türkiye'de İnternet Kullanımının Yaşlara ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	20
2.5	Türkiye'de Gençlerin İnternet Kullanım Amaç Ve Süreleri.....	22
2.6	Yaşa Göre Facebook Kullanım Grafiği.....	24
2.7	2013 Mart Sonu İtibariyle Sosyal Paylaşım Sitelerinin Toplam Kullanımları.....	25
2.8	AB ve Türkiye'de Çevrimi Çocuklar İnternet Riskleri.....	49
3.1	Nicel Araştırma ile Başlayan Ardışık Açıklayıcı Desen	64
3.2	Nitel Araştırma ile Başlayan Ardışık Açıklayıcı Desen.....	64
3.3	Eşzamanlı Zenginleştirilmiş Desen.....	65
3.4	Eşzamanlı Gömülü Desen.....	65
3.5	Eşzamanlı Transformatif Desen	65
3.6	Karma Desen Örnekleri.....	66
3.7	Araştırmada Kullanılan Desen (Çeşitleme).....	67

1. Bölüm: Giriş

Çağımızda iletişim kültürel ve toplumsal açıdan önemli bir teknolojik devrim geçirmektedir. İnsanların konuşmaya başlamalarından, yazının bulunmasından günümüze kadarki gelişmeler toplumsal gelişmelere paralel bir yapı göstermiştir. İnternet bir kitle iletişim aracı olarak giderek artan bir oranda yaşantımızda yerini almaktadır. Tüm dünyada internet teknolojilerinin yaygınlık kazanması ile sosyal ve ekonomik gelişmeler üzerinde etkili olan yeni bir süreç ortaya çıkmıştır. Bu yoğun teknolojik gelişim ve kullanım sürecinde toplum yaşamında yeni sosyalleşme olanaklarının yanısıra yeni bazı problemlerin oluşumu da kaçınılmaz olmuştur.

Zorbalık, kurban konumundaki bireyi fiziki, sözlü veya güç ve üstünlük gösterebileceği herhangi bir biçimde istismar etmek anlamındadır. Olweus'tan başlayarak günümüze kadar zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalarda güç dengesizliği ve tekrarlanan davranışlardan söz edilmektedir. Sanal zorbalık konusunda da teknolojinin kullanım becerisi ve teknolojinin ardına gizlenmenin bir güç dengesizliği olduğundan söz edilmektedir.

Teknoloji ve sanal dünya, gelir, eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet farklılığı gözetmeksizin kullanılan, adeta zorunlu bir teknolojik olgu olarak yaşantımızdadır. Bu durum teknolojiyi en çok kullanan gençlerin, olası bazı zararlar ile karşılaşmalarının da önünü açmıştır. İnternet bağımlılığının yanısıra 2000'li yılların başında kavramsallaştırılan *siber zorbalık* konusu gençleri tehdit eder duruma gelmiştir.

Cambell ve arkadaşlarının (2013) da vurguladığı gibi okul sınırları dışında da devam eden teknolojik zorbalık ertesini gün okul içinde devam edebilmektedir. Bu durumda bir anlamda dolaylı olarak okul sınırları genişlemektedir. Zorbalığa uğrayanlar çeşitli sıkıntılar, psikolojik sorunlar yaşamakta ve desteğe gereksinim duymaktadır. Zorbalığa uğrayanlar

teknolojik gereçlerinin ellerinden alınması, yasaklanma, ceza gibi nedenlerle ortaya çıkmamakta durumu aileleriyle paylaşmamaktadır. Dolayısıyla sorun kendi içinde devam edebilmektedir, çünkü ancak kurban kendini ifade ettiğinde zorbalığın farkına varılmaktadır. Geleneksel zorbalıkta zorbalık tanımları yapılmakla birlikte teknolojik zorbalığın betimlenmesi yapılmaktadır.

Hinduja ve Patchin (2011), Beran ve Li (2007) gibi araştırmacılar sanal zorbalığın önemini vurgulamışlar ve Olweus'un geleneksel zorbalık ana başlığı altında incelenmesi gerekliliğine aksi görüş bildirmişlerdir. Gelişen teknolojik gereçler ve ergenlerin teknolojiyle sosyalleşmesi konunun önemini göstermektedir. Arıca (2012), Ayas (2010), Çağıltay (2011) ve arkadaşlarının bulguları ise Türkiye'de henüz korkutucu düzeyde olmadığından bahsetmektedir. Her durumda ergenlerde konuyla ilgili farkındalık oluşturmak araştırmacıların görevidir.

1.1 Araştırmanın Amacı

Son yıllarda özellikle okullar başta olmak üzere, gençler arasında zorbalık eylemlerinin artış gösterdiği çeşitli araştırmalarda incelenmiştir (Belsey, 1999; Campbell, 2005; Griffin ve Gross, 2004; Hinduja ve Patchin, 2011; Olweus, 2013; Li, 2005). Bu olgunun yeni sosyalleşme ortamı olan internet teknolojileriyle kullanımı ise boyut değiştirerek, siber/sanal zorbalık olarak kavramsallaştırılmıştır. Gelişen teknolojik gereçlerin kullanımıyla yapılan zorbalık genellenerek bu çalışmada *teknolojik zorbalık* olarak değerlendirilecektir.

Çalışmada ergenlerin teknolojik zorbalık ilişkilerinin aşağıdaki alt problemler çerçevesinde incelenmesi amaçlanmaktadır:

Alt Problem 1: Ergenlerin teknolojik zorbalık algıları nedir?

Alt Problem 2: Teknolojik zorbalığa uğrayanlar aynı zamanda teknolojik zorbalık yapıyorlar mı?

Alt Problem 3: Ergenlerin teknolojik zorbalık ile ilgili farkındalıkları arttırılabilir mi?

1.2 Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada elde edilen veri ve bu verinin analizi ile teknolojik zorbalığın önlenmesi için yapılacak çalışmalarda, bir yol haritası oluşturulmasında rehber olması amacıyla bir teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi örneği oluşturulacaktır. Bu teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi örneğinin sürdürülebilir bir rehberlik farkındalık programına yardımcı olması ve paylaşılması hedeflenmektedir. Bir ön çalışma olduğundan PDR uzmanları, psikolog, rehber öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, eğitimci, psikiyatrist ve ilgili akademisyenlerin desteğine ve araştırmasına gereksinimi olacaktır. Toplumumuzda sürdürülebilir farkındalık oluşmasına katkı sağlayabilmek esas ve nihai hedeftir.

1.3 Tanımlar

Çalışmada kullanılan kavramların tanımları aşağıda sunulmuştur:

Sosyal paylaşım ağları: İnternetin gelişmesiyle bireyleri sanal ortamda buluşturan twitter, facebook ve benzeri gibi web tabanlı hizmetlerdir (Talimciler, 2013).

Sosyal medya: Zaman ve mekân sınırlaması olmadan paylaşım yapılan mobil tabanlı bir iletişim şeklidir (Bat ve Vural, 2010).

Zorbalık: Israrlı ve kasıtlı olarak güç dengesizliği olan zorba ve kurban arasında oluşan ve akranlar arasında bilinen bir olgudur (Boyd & Ellison, 2008).

Sanal/siber zorbalık: Elektronik formların kullanılarak, kendisini kolayca savunamayan bir kurbanı karşı bir grup veya birey tarafından yürütülen saldırgan, kasıtlı eylemlerdir (Baker ve Topçu, 2010).

Teknolojik zorbalık: Çeşitli teknolojik gereçler marifetiyle, her türlü teknolojik ortamda sesli, sözlü ve/veya görüntü kullanarak birey veya birey gruplarınca karşı tarafın kişilik hak ve özgürlüklerini sınırlamaya yönelik sistematik saldırı, taciz gibi davranışlar bütünüdür.

1.4 Sınırlılıklar

Bu araştırmada sınırlılıklar olduğu kabul edilmektedir. Buna göre çalışmanın; seçkisiz olmayan uygun örnekleme yöntemiyle seçilen bir özel okul zincirinin İstanbul ve dışından beş 9. sınıf şubesi verileriyle, bir başka deyişle örneklem grubunun sonuçları ile sınırlıdır. Buna ilave olarak tarama sonrası yapılan teknolojik zorbalık farkındalık eğitiminin öğrencilerin teknolojik zorbalık algılarındaki değişimi görmek adına yapılan değerlendirme sadece araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir. Bu bireysel değerlendirme de bir sınırlılıktır.

2. Bölüm: Alan Yazın

İletişim teknolojileri son yıllarda ekonomik ve sosyal hayatı da biçimlendiren olgular haline gelmiştir. Her yeni iletişim aracının, iletişim süreçlerine etkileri büyük olsa da, 90'lı yılların sonunda tüm dünyada yaygınlaşan internet bu alanda bir devrim yaratmıştır. Yeniliklerin öncüsü durumunda olan gençler de internet ve internet tabanlı araçları en fazla kullanan kesim durumundadır. Bu nedenle bu bölümde genel hatları ile iletişim teknolojileri ve yeni iletişim teknolojilerinin kullanımı, sosyal medya gelişimi ve gençlerin ağ nesli kavramı incelenmiştir.

2.1 İletişim Teknolojilerinin Gelişimi

Girgin'e (2007) göre, iletişim olgusu, insanlık tarihinde yazının icadı ve endüstriyel devrimden sonra üçüncü ve gerek toplumsal, gerek kültürel açıdan, en büyük teknolojik devrimi simgelemektedir. İnsanların konuşmaya başladıkları tarihten günümüze kadar, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, toplumsal gelişmelere uygun bir hız göstermiştir. İletişimi toplumların simgesi yapan 20. yüzyılın sonlarında, teknolojik çeşitlik ve uygulamaların profesyonelleşmesi, mevcut çok sesliliğe yeni çokseslilikler katmıştır.

İletişim teknolojilerinin gelişim sürecinde, çağa damgasını vuran ve her alanı etkileyen 3 tarihsel dönemin olduğu kabul edilmektedir. Baldini (2006)'ye göre:

- Chirografik devrim (M.Ö. 4. yüzyılda yazının bulunması),
- Gutenberg devrimi (15. yüzyıl ortalarında matbaanın bulunmasını izleyen dönem) ve
- Elektrik ve elektronik devrimi (telgraf ve daha sonra radyo ve televizyonun bulunması)'dir, (s. 5).

Tarih öncesine denk gelen birinci dönemde iletişim ve değişimin yavaş olması nedeniyle insanların yaşamları birbirine benzemekte ve yeniliklerin yayılması yavaş olmaktadır. Matbaanın bulunmasıyla toplumsal değişim hızı artmış ve uygarlıkların farklılaşması da mümkün olmuştur (Karaçor, 2009).

Tarihsel gelişim çizgisi içerisinde bu üç gelişme bilginin artması ve iletiminde hız unsurunu içermesi önemli olmuştur. Yazının icadına dek sözlü biçimde sürdürülen iletişim yazının bulunması, kâğıdın icadıyla daha etkili hale gelmiş, matbaanın icadı ve kullanımıyla da toplumsal değişimi de beraberinde getirmiştir.

Teknolojik gelişim ise M.Ö. 2400'lerde abaküsle başlayarak 1820'lerde Charles Babbage'in günümüz bilgisayarlarının temeli olacak makinesi, 1989'da Timothy Berners-Lee tarafından CERN Laboratuvarlarında teknik bilgi paylaşımı için oluşturulan World WideWeb'i (www) ve 1990'lardan itibaren tüm bilgisayar kullanıcılarının bilgiyi görür ve paylaşır oldukları platform olarak günümüze gelmiştir (Recktenwald, 2001).

Onat ve Alikılıç (2012), abaküs ile başlayan teknolojik gelişimi McLuhan'ın toplumsal iletişim evreleriyle açıklamaktadır. Buna göre;

1. Oral Çağ: İnsanların konuşmayı öğrenip yazının bulunmasına kadar geçen dönem,
2. Görsel Çağ: Matbaanın bulunması ile başlayan dönem,
3. Oral-İşitsel-Görsel Çağ: Elektronik basının icadı, teknolojinin yaşamlara girmesi dönemi mevcuttur.

Günümüzde gelişen teknoloji, dijital çağ ve sanal ortam globalleşmeyi getirmiş ve işitsel, görsel, oral evreleri içeren karşılıklı

iletişim kullanılır olmuştur. Tüm bu teknolojik gelişmelerle (Mutlu, 2010) iletişim ortamları açısından devrimsel boyutta birçok icat ortaya çıkmış olmasına karşın, televizyon gazeteyi, internet televizyonu ortadan kaldırmamış, bununla birlikte yeni teknolojilerden etkilenmelerini ve değişim göstermelerini sağlamıştır (Mutlu, 2010).

McLuhan'ın oral ağ, görsel ağ ve hem oral hem işitsel hem görsel ağ olarak nitelendirdiği yaşam evrelerine bir ilave daha yaparak, bugüne gelindiğinde dijital evreden bahsetmek mümkündür. Bilgi ağı ile ortaya çıkan ve sürekli gelişen dijital ağ ve sanal ortam, coğrafı sınırları kaldırmannın da ötesinde, işitsel, görsel ve oral tüm evreleri bünyesinde barındırarak toplumların birbirleriyle eş zamanlı iletişim kurmalarını sağlamaktadır (Mutlu, 2010).

2.2 Bilgi ve İletişim Teknolojileri

Bilgi ve iletişim teknolojileri kavramı, genel olarak bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere verilen genel bir isimdir. Bu kavram geniş bir tanım olarak, “Bir bilginin toplanmasını, işlenmesini, saklanmasını ve gerektiğinde herhangi bir yere iletilmesini ya da herhangi bir yerden bu bilgilere erişilmesini otomatik olarak sağlayan teknolojiler bütünü” şeklinde ifade edilebilir” (Akgemci ve elik, 2010, s. 11). Uluç (2003) ise kavramı iletişim alanındaki bütün teknolojileri kapsamass anlamında kullanmış ve içeriğinin iletim, telekomünikasyon, iletişim, enformasyon, yayın ve basım ile ilgili teknolojilerinden oluştuğunu belirtmiştir.

Bilgi iletişim teknolojileri, bilgi sistemlerinin önemli bir parçası olarak bilginin üretimi ve bilgiye erişimi sağlayan her türlü görsel-işitsel gereçler, gelişen ve değişen teknoloji, veri tabanları, alan ağları ve internet gibi tanım ve kavramları beraberinde getirmiştir. Verilerin elektronik olarak işlenmesi ve teknolojinin gelişim aşamaları, bilgi

sistemlerinin gelişim aşamaları ile paralellik göstermektedir (Atılğan, 2006).

Akgemci ve Çelik (2010) bilgi ve iletişim teknolojilerinin bilgisayarlar, mikro-elektronik, tümleşik devreler, iletişim teknolojileri, multimedya ve biyo-teknolojilerinden oluştuğunu ifade etmekte ve OECD raporunda sektörünün aşağıda verilen alanları kapsadığı kabul gördüğünden bahsetmektedir.

- Elektronik ve telekomünikasyon endüstrileri, donanım ve bilgisayar içindeki yazılımlar, bilgisayar temelli veri işleme ve iletişim sistemleri,
- Yazılım endüstrisi; sistem yazılımları ve uygulama yazılımları, yazılım geliştirme araçları, veri tabanları, çeşitli kullanıcı programları,
- Bilgi hizmet endüstrisi; ticari veri işleme hizmetleri, meslek bilgi hizmetleri, sistem analizi ve bilgi servisleri (s. 11).

2.3 Yeni İletişim Teknolojileri

1990'ların ortalarından itibaren internet yayıncılığında yaşanan gelişmeler, geleneksel medyanın mevcut yayıncılık anlayışını da etkilemiş ve yeni iletişim ortamı denilen sürecin başlamasına yol açmıştır. Böylece her türlü metin, ses, görüntünün elektronik ortama aktarılması; dijital yayıncılık kavramını da ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle iletişim olgusunda da değişimler olmuştur.

İletişim en genel anlamıyla, kaynak ile hedef arasındaki mesaj alışverişi olarak tanımlanabilmektedir (Tellan, 2009). Alanyazında yapılan tanımlar genellikle iletişimin belli bir yönünü vurgulamaktadır. Türkden'e (2012) göre, bazı araştırmacılar verilen sözel olmayan

ipuçlarını iletişimsel olarak kabul ederken, bazıları ise, iletişimle ilgili en önemli noktanın ‘farkındalık’ olduğunu ileri sürmektedir. İletişim, bilgi transferi kavramı ile eş anlamlı görülmekte, “birey ve çevre arasında gerçekleşen bir haberleşme” olarak ifade edilmektedir (s. 35). Bu bağlamda iletişim, insanların bilgi alışverişinde buldukları her tür ortamda var olmakta, verdikleri ve aldıkları bilgileri, bu bilgilerin kullanım tarzını ve insanların bu bilgilerden anlam çıkarma biçimlerini belirlemektedir.

Yeni iletişim teknolojilerinin toplumu nasıl etkilediğine yönelik kuramların çıkış noktasını, ticari veya bilimsel, haber ya da eğlendirme amaçlı, ne şekilde olursa olsun, bilginin giderek artan bir şekilde önemli bir kaynak olması oluşturmaktadır. Temelini bilginin oluşturduğu güç ulaşma ve onu kullanma, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde güç ve saygınlık sağlamaktadır.

Yeni iletişim ortamları kavramlarını, geleneksel iletişim ortamları kavramının doğal bir uzantısı ve dönüşmüş hali olarak da ele alabiliriz. Leckenby bu ilişkiyi üç evrede incelemiştir. Birinci evre, bilinen yöntemler ve fikirlerin geleneksel ortamlardan yeni iletişim ortamlarına aktarımı yani transfer sürecidir. İkinci evre, karşılaşılan sorunları çözmek için yeni araçlar ve fikirler geliştirilme yani özelleştirme sürecidir. Üçüncü evre ise yeni iletişim ortamları için geliştirilen teknikler ve fikirler geleneksel ortamlardaki iletişim süreçlerini de etkilemekte yani yineleme sürecidir (akt. Uygun, 2010).

Analogdan dijitale dönüşen iletişim teknolojilerinde özellikle bilgi işlem ve bilgisayar teknolojilerindeki gelişmelerin iletişim araçlarına uyarlanması gelişen yapının Türkten’in de (2012) deyiimiyle iki taraflı melez bir medya olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Thompson (1995) da benzer bir ifade ile yeni medyayı, “bilgi-işlem teknolojisi yardımıyla

yetenekleri genişlemiş, kullanımı kolaylaşmış ya da olası genişletilebilirlik potansiyelini bünyesinde taşıyan iletişim araçları” olarak tanımlamaktadır (s. 22).

Son yıllardaki teknolojik gelişmeler, bilgi, iletişim ve medya sektörleri arasında topyekûn bir yakınlaşmaya (*convergence*) yol açmış ve bu yakınlaşmanın sonucunda yeni bir iletişim ortamı doğmuştur. Yaşamlarını büyük bir ivme ile sürdüren bireyler yaşam standartlarını yükseltmek adına kendilerini bir anda bu geniş, hızlı değişen ve hızlı büyüyen, büyük kolaylıklar sunan “Yeni Medya” ya da “İkinci Medya” olarak adlandırılan teknolojik dünyada bulmuşlardır (Baruh ve Yüksel, 2009, s. 30).

Sayısal ya da dijital olarak tabir edilen teknoloji, ses, görüntü, video, metin gibi tüm içeriklerin bilgisayar diline dönüştürülmesini ifade etmektedir. Dijital teknolojiler bahsedilen tüm içeriklerin oluşturulmasından saklanması, düzenlenmesinden aktarılmasına kadar birçok aşamada analog sistemlere kıyasla kolaylıklar yaratmaktadır. Bu teknolojiye dayalı araçların arasında internet, cep telefonları/mobil telefonlar, İpodlar gibi bilgisayar işlem gücüne sahip, sayısal, modüler, içeriği kişiselleştirilebilen daha birçokları sayılabilmektedir (Thompson, 1995).

Günümüzde giderek gündelik yaşamın her alanında yaygın kullanım pratikleri bulan, gündelik yaşam pratiklerini -farkında olmasak da- köklü bir şekilde dönüştüren, toplumsal yaşamın birtakım gerekleri nedeniyle kullanım yoğunluğu giderek artan, bedeninin bir uzantısı/parçası haline gelen bilgisayar, internet ortamı, cep telefonları, oyun konsolları, İpod veya avuç içi veri bankası kayıtlayıcıları ve iletişimcileri, diğer bir deyişle tüm bu dijital teknolojiler yeni medya başlığı altında toplanabilir (Baruh ve Yüksel, 2009).

Yeni iletişim ortamlarının anahtar kavramı “etkileşim”dir. Etkileşim, ortamın karakteristiği değil ve fakat bir özelliğidir. Bu bağlamda etkileşim, iletişim sürecine katılmış teknik düzenlemeler yardımıyla, alıcının verici olabilmesi ve mesaj üzerindeki kontrolünü arttırabilmesi olarak tanımlanabilecektir (Uygun, 2010).

Etkileşim, kullanıcılara birçok kitle iletişim yöntemi ve gerinde sahip olmadıkları bir seviyede özgürlük, özgürleşme olanağı da sunmaktadır. Geray (2003) etkileşimi “iletişim sürecine bu amaç için katılmış teknik düzenlemeler yardımıyla alıcının, verici olabilmesi veya kaynağın mesaj üzerindeki kontrolünün artırılabilmesi” olarak ifade etmektedir (s. 18).

Yeni iletişim ortamlarında etkileşim kavramıyla tamamen ilintili en önemli kavramlardan biri de "kullanıcı" kavramıdır. Burada belirtilen kullanıcı kavramı, aslında iletişim esnasında alıcı durumunda olan bireyler yani tüketicilerdir. Bilgisayar teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla, bilgisayarların yapılarını en mükemmel hale getirmek için yapılan tüm çabaların en son noktası, bilgisayarları insanlar gibi düşünebilir ve harekete geçirebilir hale getirmektir. Yeni iletişim ortamları ile beraber bilgisayar ağları ve iletişim sistemleri de etkileşim kavramını etkilemiştir ve İnsan-Bilgisayar Etkileşimi çalışmaları ortaya konmuştur (Uygun, 2010).

Yeni medya kavramı altında ise günümüzde yeni iletişim teknolojileri bağlamında gelişen ortamlar ifade edilmektedir. Yeni iletişim teknolojileri 1970’lerden başlayarak iletişim araçlarıyla bilgisayarların birlikte düşünülmesi, geliştirilmesi ve desteklenmesiyle, eskiye oranla daha çok gelişmiş araçlar olarak ortaya çıkmıştır (Vural ve Bat, 2010).

Neuman ise, yeni medyayı; geliştikçe daha da ucuzlayan, fiziki mesafelerin önemsizleştiği, iletişim hızının artmasını sağlamaya devam edecek, iletişim hacminde büyük bir artışa imkân sağlayacak, iletişimde etkileşim fırsatları sağlayacak, bireysel kullanıcılar için daha fazla kontrol sağlayacak, örtüşmeyen ve birbiriyle bağlantısız iletişimin yeni bir formu olarak görmektedir (Vural ve Bat, 2010). Negroponte, yeni medyayı eskisinden ayıran en önemli unsurun fiziksel atomların yerine sayısal bitlerin iletimi olduğunu, Pavlik, ise medya tüketicisi için yeni ve eski medya arasındaki temel farkın kullanıcının daha fazla kontrol ve seçimi olduğunu vurgulamaktadır (Vural ve Bat, 2010). Dolayısıyla kavramı niteleyen yeni sıfatı farklı bakış açılarına göre çeşitli yorumlarla eski-yeni yaklaşımlarına temel oluşturmaktadır. Yeni medya Rogers'a göre şu 3 özelliği barındırmaktadır (akt. Tellan, 2009):

- *Etkileşim*: İletişim sürecinde etkileşimin varlığı gereklidir.
- *Kitlesizleştirme*: Büyük bir kullanıcı grubu içerisinde her bireyle özel mesaj değişimi yapılabilmesini sağlayacak kadar kitlesizleştirici olabilir.
- *Eşzamansızlık*: Yeni iletişim teknolojileri birey için uygun bir zamandamesaj gönderme veya alma yeteneklerine sahiptirler. Aynı andalık gerekliliğini ortadan kaldırırlar (s. 18).

Yeni medyayı geleneksel kanallardan ayıran en önemli özelliği sayısal-analog ayrımıdır. Verilerin sayısal olarak işleniyor olması medyanın teknolojik altyapısı açısından önemli iken, sayısal olarak verilerin işlenmesinin kullanıcılar açısından getirdiği yenilikler de büyük öneme sahiptir. Ekranların teknolojik olarak dönüşümünde ise üç önemli ayrım ön plana çıkmıştır (Altunay, 2012). Basit görselleştirme ön plandadır. Buna göre ileri bilgi ve yeteneğe dayanmadan, yeni medya

geleneklerini bilen herkes hareketli ve durağan görüntü üretebilmektedir. İkinci temel özellik kolay görüntü üreten cihazların taşınabilir olmasıdır. Böylece farklı mekân ve zamanları her yere taşımak olanaklı hale gelmiştir. Yeni medya ekranı, geleneksel medyanın zaman ve mekân sınırlılıklarını ortadan kaldırmıştır. Bir diğer özellik yeni medya ekranını paylaşım üzerine geliştirilmiş olmasıdır. Günümüz ekranı aynı zamanda bir ağ ekranı olarak nitelendirilmekte ve görüntüler dünyanın her yerinde dolaşabilmektedir. Yeni medyanın etkileşimli olması da, önemli bir ayırıcı özelliktir.

Tüm bunlarla beraber çevrimiçi ortamların yaygınlaşmasının önemli adımlarından biri olan internetin yanı sıra cep telefonlarının yaygınlaşmasıdır. Bireylerin çevrimiçi ortamlarda bulunmalarını sağlayan bilgisayar teknolojilerinin gelişimi, hızla yaygınlaşması ve ucuzlaşmasının yanı sıra, cep telefonlarının günümüzde hayatımıza girmesiyle beraber, çevrimiçi ortamlarda yer alan tüketici sayılarında gözle görülür artışlar meydana gelmiştir.

2.4 Günümüzde İletişim Teknolojileri Kullanımı

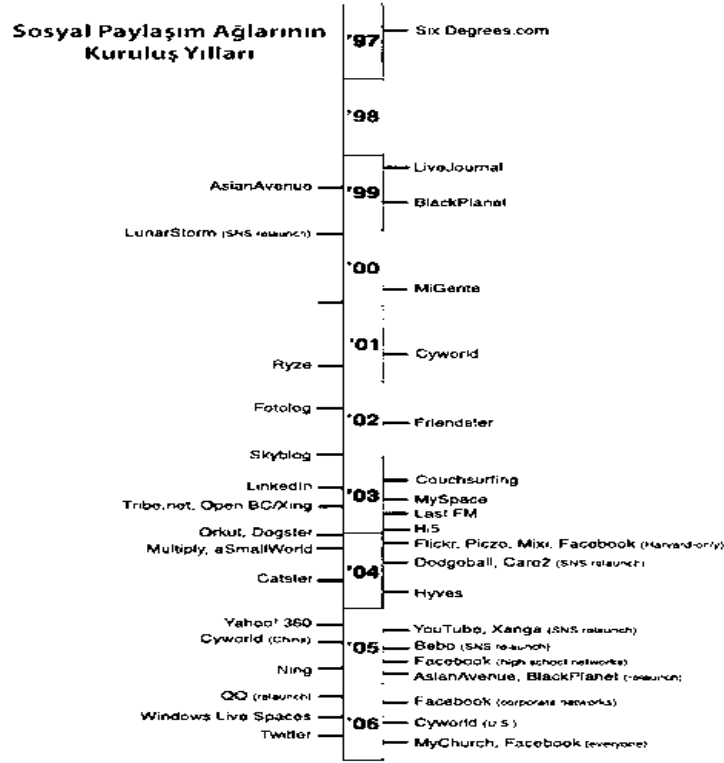
Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun 2012 Aralık sonu verilerine göre Türkiye'de 66,14 milyon mobil abone bulunmaktadır. Bu hesaplama penetrasyon verilerine göre yapılmaktadır. Penetrasyon oranı internet kullanıcı abonelerinin toplam nüfusa bölünmesiyle oluşan bir orandır (Pratama, 2012). Uluslararası iletişim alanında sıklıkla kullanılmaktadır. BTK verilerine göre 2012 yılsonu itibariyle 3G hizmetiyle birlikte mobil bilgisayardan ve cep telefonundan hizmet alan abone sayısı 2011 yılı ilk 6 ay verilerine göre 24,8 milyon iken 2012 yılı aynı dönem için 37,7 milyon olmuştur. Yaygın medya alanı Facebook kullanıcıları penetrasyona göre 31,7 milyon kadardır. Türkiye'de 73,7 milyon olan nüfusun ortalama %30'unun 15 yaş altı olduğunu

düşünülürse ergen ve gençler için teknoloji kullanımı, gelecek 10 yıllarda kullanım etiği açısından tedbir alınmasını, en azından eğitimini gerektiren ve araştırılması önemli konulardan birisidir.

2.5 Sosyal Medya ve Gelişimi

Günümüzde iletişim teknolojilerinin yaşamın içinde yer almasıyla sosyal ağlar önem kazanmıştır. Sosyal medya kullanımı olarak da isimlendirilen süreç her kültürden ve kesimden insanı etkilemekte; geniş kitlelerin sosyal taleplerine yanıt vermektedir. Bilgi teknolojilerine olan ilginin artması ile sosyal medyanın gücü de artmış ve yeni bir sosyalleşme şekli ortaya çıkmıştır (Vural ve Bat, 2010). Web 2.0 teknolojisi ile kullanıcıların, internet içeriğini okumanın yanı sıra kendi ürettiklerini de yayınlatabilmeleri, mevcut içerik hakkında görüşlerini açıklayabilmelerinin yanısıra sanal bir yaşam oluşturmaları değişimlere yolaçmıştır.

1989'da Timothy Berners-Lee tarafından CERN Laboratuvarlarında teknik bilgi paylaşımı için oluşturulan World Wide Web'in (www) 1990'lardan itibaren tüm bilgisayar kullanıcılarının bilgiyi görür ve paylaşır oldukları platform olmasıyla sosyal medyanın temellerinin atıldığı kabul edilebilir (Recktenwald, 2001). Gönenli ve Meriç (2012)'e göre 1990'lı yılların sonlarına doğru ilgi odaklı forumların ortaya çıkmasıyla, bireyler kendi fikirlerini aktif olarak dile getirmeye ve forumların diğer kullanıcılarıyla paylaşmaya başlamışlardır. Ryze.com, Flickr, Picassa, LinkedIn, MySpace, Facebook, Youtube ve Twitter gibi sosyal medya platformları bu yeni medya türünün tarihinde belli duraklar olarak ele alınmaktadır.

Şekil 2.1. Sosyal paylaşım ağlarının gelişim süreci.

Teknolojik sosyal paylaşım elektronik bülten tahtası olarak başlayıp araç olarak ilk kez 1995 yılında classmates.com ile mevcut sınıf arkadaşlarının bulunması, ilişkilerin sürdürülmesi amacıyla oluşturulmuştur (Simon, 2009). Bir terim olarak sosyal paylaşım sitesi; belli bir sistem içinde kamuoyuna tamamen veya yarı açık bir profil oluşturarak, bağlantı içinde olanlara düşüncelerini ifade etmesi, paylaşması ve yine aynı sistem içinde diğer kullanıcıların düşüncelerini ve diğer yayınlarını görmesidir (Boyd & Ellison, 2008). Bağlantıların adlandırılması siteden siteye değişmekte, dönemsellik göstermektedir. Çağıltay, Karakuş ve Kaşıkçı (2011) bu noktada kişisel bilgi ve düşüncelerin paylaşımının önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Dawley (2009) sosyal medya araçlarını çeşitli nedenlerle kullanıcı profili oluşturarak profesyonel ve/veya sosyal iletişim alanlarında diğer kullanıcılarla bağlantıda olma hali olarak tanımlamış ve uluslararası kullanımlar açısından örneklemiştir:

1. Sosyal siteler: MySpace, Facebook, Twitter.
2. Fotoğraf Paylaşım: Flickr, PhotoBucket. Instagram
3. Video Paylaşım: YouTube.
4. Profesyonel ağ siteleri: LinkedIn, Ning.
5. Bloglar: Blogger.com, Wordpress.
6. Wiki'ler: Wetpaint, PBWiki.
7. İçerik etiketleme: MERLOT, SLoog.
8. Sanal dünyalar: SL, Aktif Dünyalar vardır, Whyville, Club Penguin, HiPiHi (ss. 109-122).

Bilgi teknolojileri, sosyal ağların gerçek yaşamdakinden daha farklı bir şekilde yeniden kurulmasını sağlamıştır. Bir kuruluş içerisinde kurulan yerel ağ içinde mesajlaşan çalışanlar, e-posta listesindeki kişiler ve e-posta grupları ilk çevrimiçi sosyal ağ örnekleridir. Daha sonra internet üzerindeki bloglar, wikiler ve sosyal ağ siteleri gibi sosyal işbirliğini sağlayan teknolojilerinin gelişmesi insanların iletişim kurdukları, bilgileri paylaştıkları ve birbirleriyle sürekli haberleştikleri çevrimiçi sanal toplulukların inanılmaz bir düzeyde artmasına neden olmuştur. Bugün www denen kavram Web 2.0 ortamlarına kayarak sosyalleşmiş web kavramı haline dönüşmüştür. Web 2.0 ilk defa 2004 yılında kullanılmaya başlamasıyla birlikte ilk defa internetin sadece bir oyun alanı ya da araç olmasının önüne geçmiştir. Bu durum bu ortamların kullanıcıları tarafından sosyal bir hal almasına neden adeta internet ortamı bir itibar kazanma ortamı olmasına neden olmuştur. Bir yandan her kültürden her kesimden insanların, sosyal taleplerine çözüm olurken aynı zamanda sosyalleşmeye yepyeni bir boyut kazandırmış olması bu

ortamların sadece bilgisayar programı olmasının önüne geçmiş ve günlük hayatı etkilemesinden dolayı “sosyal medya” olarak tanımlanmasını sağlamıştır (Düvenci, 2012, s. 43).

Kaplan (2010) ise daha genel bir tanımla sosyal medyanın ideolojik ve teknolojik temellerini Web 2,0 üzerine kuran internet tabanlı uygulamalar gurubu olduğunu, kullanıcıların içerik oluşturarak, değişim yaptıklarını söylemişti. Çeşitli sosyal medya türleri olmasına rağmen genelde Wikipedia, YouTube, Facebook ve Second Life kullanımlarının daha yoğunlukta olduğu vurgulanmakta ve sosyal varlık, medya zenginliği ile öz sunum, kendini açmanın vazgeçilmezler olduğundan bahsetmektedir.

Şekil 2.2. Web 1.0 ve Web 2.0 arasındaki farklar.

Web 2.0'dan önceki dönem incelendiğinde görülmektedir ki, Web 2.0'dan önce Internet kullanıcıları, genellikle web'i var olan bilgileri elde etmek, onlara çeşitli web sunucuları tarafından sağlanan içeriği okumak, program ve dosya indirmek için kullanılmaktaydı. İnsanların etkileşimde buldukları ilk araçlar, MIRC tarzında sohbet programlarıydı. Bireysel web sayfaları ise, tasarım ve teknik bilgi yetersizliğinden dolayı

genellikle yetersizdir. Ancak Web 2.0 teknolojisi internetin çok boyutlu hale gelmesine olanak tanımıştır.

Toplumsal paylaşım ağları olarak da değerlendirilen bu yeni medya türü, dünya genelindeki bilgisayar ağlarını ve kurumsal bilgisayar sistemlerini birbirine bağlayan elektronik bir iletişim ağı olarak, bireyleri sanal ortamda bir araya getiren web tabanlı hizmetlerdir. Bireyler web tabanlı bu hizmetler sayesinde ve belli ölçülerde tanınan imkânlar ile kimliklerini profiller ya da hesaplar olarak oluşturmakta ve platformun diğer kullanıcıları iletişim kurmaktadır (Hacıfendioğlu, 2010).

Sosyal medya, anlık olarak bilgi, fotoğraf, video paylaşımına olanak sağladığı için tüm kullanıcıları “potansiyel haberci” haline getirmiştir. Özellikle 2009 yılında, cumhurbaşkanlığı seçim sonucuna yönelik olarak muhalif İran halkının sosyal medya aracılığı ile organize olması, *Arap Baharı* olarak adlandırılan halk ayaklanmalarının yine sosyal medya aracılığı ile anlık olarak tüm dünya ile paylaşılması sosyal medyayı çok önemli bir güç haline getirmiştir (Sözeri, 2012, s. 272).

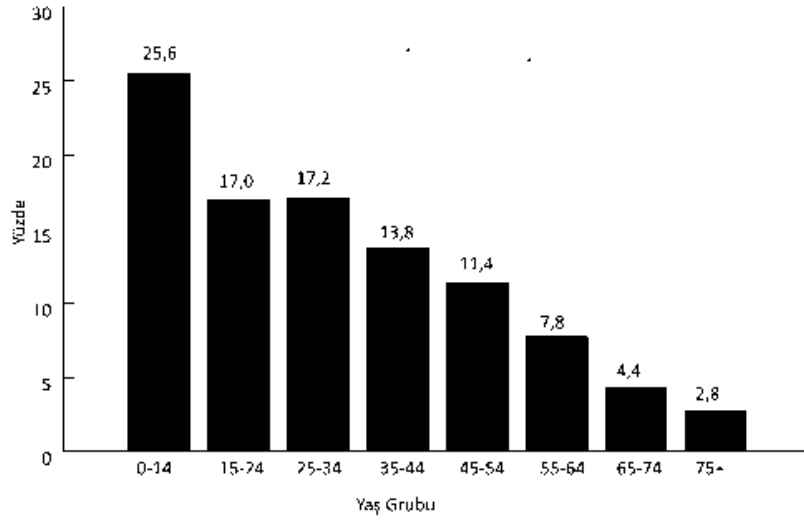
Kısacası Facebook, Youtube, Flickr, MySpace gibi kişisel bilgi, resim, video, içerik ve profil paylaşımı vb. amaçlarla ortaya çıkan sosyal ağ sitelerinin kolay kullanılabilmesiyle sürekli çoğalan bilgilerin hızla güncellenebilmesi, analiz edilebilmesi ve paylaşılabilmesi kullanıcıların büyük ilgisini çekmiş hem bu uygulamaların sayısı, hem de kullanıcılarının sayıları günden güne artarak yayılanları hızlandırmıştır.

2.6 Gençlerin İnternet Kullanımı ve Ağ Nesli Kavramı İlişkisi

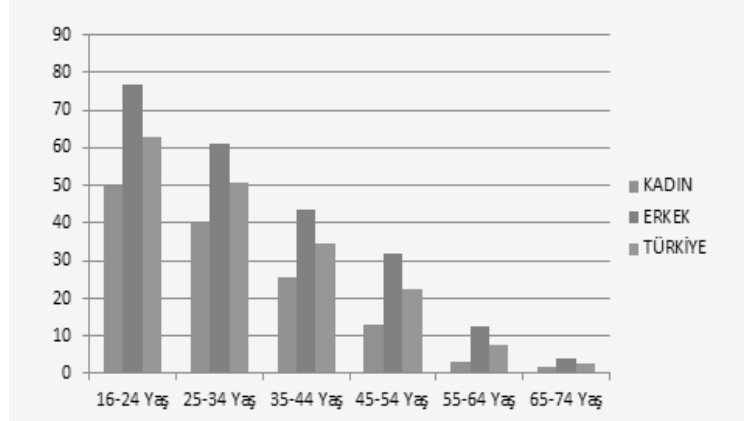
Sosyal medya kullanımı yaş, sosyo ekonomik seviye, bölge ayrımı olmaksızın günümüzün bir gerçeği durumundadır. Bununla beraber sosyal medya kullanımında gençlerin çok daha aktif oldukları da bilinen bir gerçektir. Genç nesillerin hayat karşısında daha aktif olması ve bu konuda sınırlamalarının daha az oluşu, internet kullanımının öncelikle gençler arasında yaygınlık kazanmasına yol açmıştır. İnternetin yaygınlık

kazanması sonrasında ve Web 2 teknolojisinin internet ortamını değiştirmesi ile sosyal medya mecraları da toplumun tüm kesimlerine ulaşmış durumdadır.

İnternet günümüzde özellikle gençler için önemli bir araç özelliği kazanmıştır. Yeni kuşakların içerisinde yaşadıkları tüm ortamlara (aile ortamı, okul ortamı vd.) yeni medyanın ve özellikle de internetin girmesi sonucunda çocukların sosyalleşme sürecinde de bir takım değişiklikler yaşanmıştır. Yaygın bir inanişa göre aile ve arkadaşlarından çok, internet ortamında vakit geçiren gençler, sosyal yaşam hakkındaki bilgileri de bu kaynaktan öğrenebilmektedirler. İnternet, sanal bir kütüphane rolü üstlenerek basılı (matbu, printed) medyanın ve bilhassa klasik kütüphanenin önüne geçmiştir. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi sahibi olabilmek için gençlerin sosyal medya kullanımının ortaya konulması gerekmektedir. Bu nedenle ilk olarak gençlerin internet kullanım istatistiklerinin incelenecektir.

şekil 2.3. Türkiye nüfusunun yaşa göre dağılımı.

Şekil 2.4. Türkiye’de internet kullanımının yaşlara ve cinsiyete göre dağılımı.

Yukarıdaki grafikten de görebileceğimiz gibi Türkiye’de internet kullanımında gençler büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. 16–24 yaş arasındaki gençler arasında internet kullanımı % 62,9 iken; 25–34 yaş aralığında bu oran % 50,6 seviyesindedir. Türkiye’de ve dünyada fiziksel altyapının büyük bir hızla gelişmesi, internet kullanıcıların sayılarının büyük hızla artması ve genç nüfusun İnternet kullanımına daha yatkın olması sebeplerinden ötürü gelecekte de bu değişimin devam edeceği öngörülmüştür.

Türkiye ve dünya çapında yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu, sosyal medya kullanımında da genç nüfusun ağırlıklı olduğunu göstermektedir. Genel bir değerlendirme ile Türk internet kullanıcılarının en çok tercih ettikleri sosyal platformlar Facebook ve Twitter’dır. IpsosKMG ve Gemius tarafından Aralık 2012’de gerçekleştirilen araştırmaya göre, Facebook internet kullanıcılarının % 84,2’sine, Twitter ise % 33,7’sine ulaşmaktadır. Benzer şekilde GlobalWebIndex tarafından 2013’ün ilk çeyreğinde yapılan ölçümlemede de Türk internet kullanıcılarının % 81’inin Facebook’u, % 43’ünün de Twitter’i kullanmaktadır (Öğüt, 2013). Bu iki platform kullanımlarının gençler arasında da yaygın olmaları ile de önem kazanmaktadır.

Intel'in gençlere yönelik internet kullanım araştırması sonuçları da gençlerin sosyal medya kullanımları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. 26 ilde 13–29 yaş arasında gençler arasında yapılan araştırmaya göre, gençler günde altı saatlerini internette geçirmekte ve gençlerin yaşadığı hanelerin yüzde 71,4'ünde bilgisayar bulunmaktadır. Aynı araştırma sonuçlarına göre Türkiye'de gençlerin % 8,3'ü sabah kalktığı anda hemen internete girmekte ve % 4,7'si ise yataktan kalkmadan internete girmektedir. Gençlerin % 54,7'si interneti sosyal ağlara bağlanmak için kullanmakta ve sosyal medyada günde 53,5 dakika harcamaktadır (INTEL, 2012). Aynı araştırma sonuçlarına göre gençler internet üzerinden sosyalleşmeye 1 ila 3 saat arasında zaman harcamaktadır.

Tablo 2.1

Türkiye'de Gençlerin İnternet Kullanımları

	Kullanıyor	Kullanmıyor
Sosyal ağlara bağlanmak	54,7	45,3
Haber okumak	39,9	60,1
Genel olarak güncel ve kişisel konularda bilgi almak	39,3	60,7
Müzik/film izlemek/indirmek	35,2	64,8
İnternette oyun oynamak	33,5	66,5
Emailleri kontrol etmek	33,5	66,5
Okul ödevlerimle veya işimle ilgili bilgi araştırmak	32,6	67,4
İnternet ve sosyal ağlarda dosya paylaşımı yapmak	27,6	72,4
Görüntü/kameralı görüşme yapmak	25	75
Yeni insanlarla tanışmak	18,9	81,1
Video/müzik oluşturmak	15,8	84,2
İnternette alışveriş yapmak	10,1	89,9
Bankacılık rezervasyon gibi işlemleri	8,7	91,3

internetten yapmak

Blog yazmak

6

94

Şans oyunları oynamak

6

94

	İş	Sosyalleşme	Eğlence	Bankacılık	Eğitim	Bilgi almak	Bilgi ve haber almak	Ürün satın almak
1 saatten az	36,6	29,8	30	46,4	34,2	44,3	46,3	40
1 saat	21,8	26,9	24,9	17,2	28,2	20	27,1	19,6
2-3 saat	17,5	25,3	25,2	13,9	16,3	9,7	12,8	10,4
3 saatten fazla	13,1	10,8	11	7,9	5,7	6,7	4,4	6,5
Her gün kullanmam	11	7,2	8,8	14,6	15,6	19,3	9,5	23,5

Şekil 2.5. Gençlerin internet kullanım amaç ve süreleri.

Aynı araştırmaya göre diğer çarpıcı sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

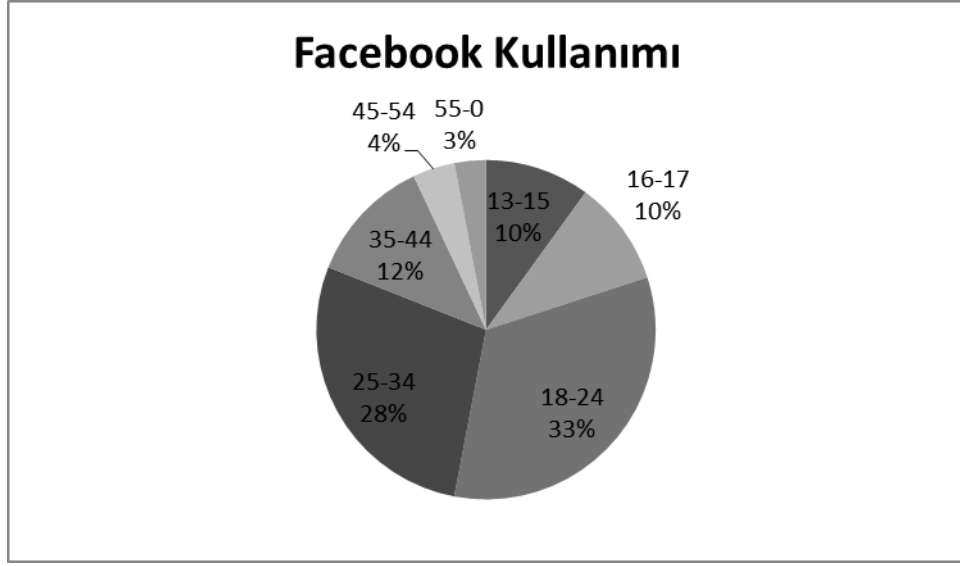
- Türkiye'de 5 gençten 3'ünün düzenli internet erişimi bulunmaktadır. Kırsal kesimde ise 5 gençten 2'si düzenli olarak internete erişebilmektedir. Düzenli internet erişiminin en yüksek olduğu il yüzde 79,6 oranla İzmir, en düşük olduğu il ise yüzde 15,5 oranla Van olarak bulunmuştur.
- İnternette yapılan aktiviteler ile şehirden şehre dahi farklılık gösterebilmektedir.. Örneğin bankacılık ve çevrimiçi rezervasyon işlemlerini en çok kullananlar Zonguldaklı gençler iken, Manisalı gençler haber okuyup görüntülü konuşmayı, Gaziantep'li gençler ise müzik ve film indirmeyi tercih ediyorlar.
- Facebook ve Twitter gibi sosyal ağların kullanımında ise %100 gibi rekor bir oranla ilk sırayı Kastamonulu gençler almaktadır..

Gençler bilgisayarlarını en çok sosyalleşme (% 84,0), eğlence (% 66,8) ve Bilgi ve haber alma (% 65,3) amaçlı kullanmaktadırlar.

- Erkekler ve 13–17 yaş grubu gençlerin eğlenceye daha düşkün oldukları tespit edilmiştir. Erkeklerin % 74,8'i; 13–17 yaş arasındaki, gençlerin de % 77,3'ü bilgisayarını eğlence amaçlı kullanmaktadırlar. Eğitim amaçlı kullanım 13–17 yaş grubunda % 69,7 iken, 18–24 yaş aralığında % 64,8'e, 25–29 yaş aralığında da % 51,8'e gerilemektedir.

Gençler arasında internet ve sosyal medya kullanımının bu kadar yaygın olması, gençlerin günlük yaşamlarında birçok konuda belirleyici olabilmektedir. Sosyal ağlarda yaratılan kimliklerin, gençlerin yaşamlarında yaptıkları seçimler üzerinde de etkileri olmaktadır. Gençler, katıldıkları kültürel aktiviteler (hangi konsere gittikleri, nerede yemek yedikleri, hangi sergiye gittikleri vs.) ve tükettikleri kültürel besin aracılığıyla sürekli olarak kendi kimliklerini ortaya koyduklarından, hem dâhil oldukları topluluğun görüşlerini yansıtmakta, hem de bu toplulukları beslemektedir.

Türkiye'de gençlerin sosyal medya kullanımı ile ilgili istatistiklerini incelediğimizde Facebook ile ilgili bilgiler aşağıdaki grafikte gösterilmektedir. Buna göre Türkiye'de ileri yaşlardaki Facebook kullanıcıların oranı geçtiğimiz yıllara göre artış gösterse de, kullanıcılarının çok büyük bir çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır.

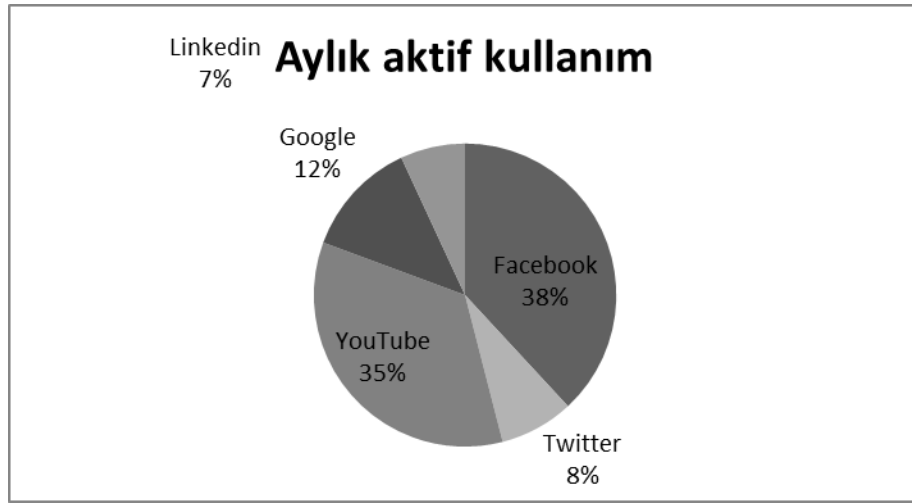
Şekil 2.6. Yaşa göre Facebook kullanımı grafiği.

Tüm bunlarla beraber aynı kişiye ait birden fazla üyeliğin bulunması, Facebook'taki yaş sınırından dolayı özellikle 13 yaşın altındaki çocukların siteye üyelik için yaşlarını daha büyük göstermeleri ya da çeşitli nedenlerden dolayı gerçek kimliklerini saklamak isteyen kişilerin üyeler arasında var olduğu gerçeği de göz önünde bulundurulduğunda hem kullanıcı sayısının hem de üyelerin yaşa göre dağılım verilerinin gerçeği yansıtmayı yansıtmadığı tartışmalı olsa da; Facebook hala gençlerin tekelindedir denilebilir.

Twitter ise özellikle Türkçe ara yüze geçmesi sonrasında Türk kullanıcılar arasında popüler hale gelen bir platform olmuştur. Hatta genç kullanıcıların ailelerin denetiminden kaçmak için Twitter'ı Facebook'tan daha aktif bir şekilde kullandığı gözlenmiştir. Sosyal medya alanında. Bu kapsamda da gençler Twitter'a büyük rağbet göstermişlerdir.

Gençlerin internetteki aktifliği ve gücü diğer sosyal platformların da ilgi alanı içerisindedir. Örneğin günümüzde, özellikle profesyonel anlamda bir sosyal ağ yaratmak için en çok tercih edilen sosyal ağ olan LinkedIn, gençlere yönelmiş durumdadır. Facebook'tan farklı olarak

kullanıcıların profesyonel iş hayatlarına ait olan bilgilerini paylaştıkları LinkedIn, temelleri 2002 yılında atılmış olan bir sosyal ağıdır. Resmi olarak 5 Mayıs 2003 tarihinde açılan ve kullanıcıları ile buluşan LinkedIn, profesyonel iş ağına gençleri de dâhil ederek onların kariyerleri hakkında düşüncelerini sağladığını açıklamıştır (Şit, 2014). Birçok ülkede üyelik yaşını düşüren platform bu sayede kullanıcı tabanını da genişletmeyi amaçlamaktadır.

Şekil 2.7. 2013 yılı Mart sonu itibariyle sosyal paylaşım sitelerinin toplam kullanımları.

Bireyler ve profesyonel ilişkiler arasında kurulan ağ olarak adlandırılan sosyal ağlar, artık günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir ve kullanıcılar sosyal ağlar yardımıyla yeni iletişim ortamının tüm özelliklerinden yararlanır duruma gelmiştir. Bilgi değişiminin bu kadar yaygın hali gelmesi her geçen gün yeni sosyal ağlar doğmasına yol açmaktadır (Akyazı ve Ünal, 2013). Bu durum *ağ nesli* kavramını ortaya çıkarmış ve sosyal medya tarafından iletişim ortamları şekillenen genç nesli ifade etmek için kullanılır olmuştur.

Kuşak ya da nesil kavramı sosyal yapı içerisinde statü ve rolleri yaş grubuna ayırıp gösterirsek dede-baba-oğul veya nine-anne-kız çocuğu şeklinde özetlenebilmektedir (Düvenci, 2012). Ağ neslinde, gençlerin yaygın internet kullanımı nedeniyle Z kuşağı olarak adlandırılmalarına yol açmıştır. Z kuşağının en yaygın tanımlaması; “1991 ve sonrasında, çevrimiçi iletişimin içinde doğan ve bu tür iletişim sürecini, önceki X ve Y kuşaklarının aksine doğal bir süreç olarak gören kuşaklardır” (Eriş ve Orhon, 2012, s. 140). Ağ neslini temsil eden Z kuşağı her tür teknolojiyi sorunsuz kullanan, interneti ve bilgisayarın olmadığı bir dünyayı bilmeyen ve büyük ölçüde çevrimiçi iletişim kuran bir kuşaktır.

Düvenci'nin (2012) aktardığı üzere *Popüler kültür ve Yüksek Kültür* isimli çalışmasında Herbert J. Ganz “Gençler yeniliklerin ana taşıyıcılarıdır -en azından değişen toplumlarda- ve kendileri yeni kültürel buluşlar yapmasalar bile yeniliklere hemen üşüşüverirler” ifadesini kullanarak teknolojik yeniliklerin de gençler üzerinden yaygınlık kazanacağını belirtmiştir (s. 54). Gençlerin ilgisi ve merakı yeni iletişim ortamı ile oluşan kültürün sunduğu imkânlar ölçüsünde olmaktadır. Dolayısıyla ağ neslinde iletişim şekil değiştirse de, gençlerin yenilikçiliğe açık olmaları sayesinde çok farklı iletişim ortamları cazip gelebilmektedir.

Her bir bireyin kimliğinin şekillenmesinde çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki aktivitelerinin ve beğenilerinin belli bir yeri vardır. Bu şekillenmenin ileri yaşlardaki tercihlerini belirleyeceği kabul edilmektedir. Farklı koşul ve zamanda gençlik evrelerini yaşayan nesil o şartlar sonucu oluşan özellikler kazanırlar. Nesiller arası koşullardan ve zaman olarak süreç farklılığından tutum ve davranışlarında farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir. Bu tutum ve davranışlarındaki farklılıklar teknoloji kullanımlarına da yansır (Düvenci, 2012). Dolayısıyla ağ neslinin internet ve sosyal medya kullanımları, bir önceki nesilden çok

farklı bir şekilde yeni özelliklerle donanmalarına yol açmıştır. Tapscott (2009) ağ neslinin özelliklerini 8 başlık altında toplamıştır. Bunlar:

- Özgürlüğe düşkünlükleri,
- Paylaşımı sevmeleri, işbirliğine yatkın olmaları,
- Ürünleri kişiselleştirmeleri,
- Her konuda araştırma yapmaları,
- Markaya önem vermeleri,
- Eğlenceyi sevmeleri,
- Her konuda hızı sevmeleri
- Yenilik ve yenilikçi düşünce, teknoloji yaşamlarının bir parçası (s. 74).

Sosyal medyada gençlerin teknoloji dilini yansıtan ve kendilerine özgü bir dil geliştirdikleri de görülmektedir. Gelişen teknolojinin eskiye oranla birçok alternatif oluşturması ister istemez bireye yönelik yeni bir iletişim ortamı tasarlanmasını olanaklı kılmıştır. Bu durum ise farklı ortamların dünya genelinde ortak bir ağda buluşmasına neden olmaktadır.

Gençlerin en önemli sosyal medya kullanıcısı olduğu göz önünde bulundurulduğundan, gençler *süper iletişimci* olarak da adlandırılmaktadır. Buna göre genç nesil sadece sosyal ağlarda değil her türlü iletişim ve kitle iletişim mecrasının içerisinde yer almaktadır. Bu sebeple genç nesil günümüzde iletişimi en çok kullanan kuşak durumundadır.

2.7 Gençlerin Sosyal Medya Kullanımına Eleştirel Yaklaşımlar

Medyanın gençler üzerindeki etkisi, yeni medyanın ve sosyal medyanın da gündelik yaşamda etkileri göz önüne alındığında incelenmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her teknolojik gelişme sunduğu kolaylıkların yanı sıra zararlı/sıkıntılı

durumlar da ortaya çıkarabilmektedir (Robinson, 2011). Gençlerin de sosyal medya platformlarında uzun süreler vakit geçirmesi, konuya eleştirel yaklaşımların gelişmesine neden olmuştur.

En genel ifade ile internet günümüzün bir gerçeğidir. Dünyanın büyük bölümünde insanlar vakitlerinin bir bölümünü internet üzerinden işlerin ve postalarının takibi, sosyal ağlar, interaktif uygulamalar ve benzeri faaliyetlerde geçirmektedir. Olumlu birçok getirisinin yanında internetin bağımlılık derecesinde insan hayatını etkilemesi dolayısıyla, internet bağımlılığı kavramı ortaya çıkmıştır ve uzmanlar bunun bir hastalık olduğu konusunda birleşmişlerdir. Bu nedenle yoksunluk, duygusal sorunlar ve sosyal ilişkilerde bozulmaya yol açan internet bağımlılığının, gençler açısından da değerlendirilmesi önem kazanmaktadır.

Gençlerin yaygın biçimde kullandığı ve düzenli bir şekilde eriştiği sosyal medya platformları hem olumlu hem de olumsuz etkiler göstermektedir. Bu platformların gençlerin özellikle akademik başarı, motivasyon, iletişim, sosyal etkileşim ve yalnızlık gibi farklı değişkenler üzerindeki etkileri; özellikle bireylerin bu siteleri ne amaçla kullandığına bağlı olarak değişmektedir. Bu kapsamda Akyazı ve Ünal (2013)'ün alıntısına göre Usluel ve Mazman sosyal ağların çok hızlı bir şekilde benimsenmesinin ve günlük yaşama etki etmesinin altındaki nedenlerine yönelik çalışmaların olmamasına dikkat çekmektedir.

İnternete erişimin giderek kolaylaştığı ve internet kullanımının hızla arttığı ülkemizde, internet bağımlılığını etkileyen değişkenleri saptamaya yönelik araştırmaların sınırlı sayıda olduğu ve son 5 yıl içerisinde gündeme geldikleri görülmektedir. Bu bağlamda ülkemizde internet bağımlılığını etkileme gücüne sahip değişkenleri belirlemeye yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. İnternet bağımlılığının

dünyanın farklı ülkelerinde ve özellikle uzak doğuda, öğrenciler için yeni bir ruh sağlığı salgını olduğu da ifade edilmektedir. Son yıllarda ülkemizde de bu konu ile ilgili araştırmalar yapılmakla birlikte, henüz sorunun boyutu tam olarak ortaya konmuş değildir.

En genel ifade ile internetin gereğinden fazla kullanılması, bu isteğin önünün alınamaması, yoksunluk durumunda aşırı sinirlilik ve internette harcanan zamanın öneminin ortadan kalkması dolayısıyla kişinin psikolojik, sosyal ve iş hayatının olumsuz etkilendiği durumlar internet bağımlılığı olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir tanımlama ile internet bağımlılığı; genel olarak internet'in aşırı kullanılması isteğinin önüne geçilememesi, internete bağlı olmadan geçen zamanın önemsiz görülmesi, yoksun kalındığında ise, aşırı sinirlilik hali ve saldırgan olunması durumu olarak tanımlanabilir (Deveci, Açıık, Gülbayrak, Demir, Karadağ ve Koçdemir, 2007). İnternet bağımlılığında en büyük sorun zamanın boş yere harcanması ya da zamanın nasıl geçtiğinin fark edilmemesidir. Bağlandıktan sonra zamanı unutmak ve daha az internette kalmayı düşünmek, ancak, bunu başaramamak, internet bağımlılığının davranış biçimine örnektir (Erol, Haseski, Şahin ve Yılmaz, 2014).

Demirel ve Keleş (2011), Günüş ve Kayrı (2010), Özen ve Sarıcı (2009) ve diğerlerince yetişkinler ve genç ergenlere yönelik yapılan araştırmalar aşırı internet kullanımının yalnızlık hissi ve yalnızlık durumu ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda aşırı internet kullanımının eğitsel performansın azalması, ev dışındaki sosyal aktivitelere daha az zaman ayrılması ve bireylerin ebeveyn ve arkadaşları ile daha zayıf ilişkiler kurması gibi sonuçlar doğurduğu da iddia edilmektedir (Young, 2009). Özen ve Sarıcı (2010)'nın aktarımına göre, Kraul ve arkadaşları araştırmalarında, internet bağlantısı için tüm ihtiyaçlarını karşıladıkları 93 aileyi iki yıl boyunca izlemiş, iki yılın sonunda aile içi iletişimde ve karşılıklı sosyal destekte azalma olduğunu

tespit etmişlerdir. Gençlerin internet bağımlılığına varacak yoğunlukta internet kullanmalarına neden olan sosyal desteğin azlığı ya da yokluğu, iletişim konusunda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmamaları, akademik başarılarının düşük olması ve cinsiyet farklılığı gibi bazı nedenler bulunmaktadır. Bu nedenler ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiler ortaya çıkarıldığında internet bağımlılığının önüne geçilmesi konusunda da imkân oluşacağı düşünülmektedir (Young, 2009).

Gençlerin sosyal medya kullanımı birçok araştırmaya konu olmuştur. Gençlerin sosyal medya kullanım düzeyleri, sosyal medya hakkındaki görüşleri ve internet bağımlılığı gibi konular bu araştırmaların merkezinde yer almıştır. Vural ve Bat (2010) sürdürdükleri çalışmada yeni iletişim ortamında gençlerin sosyal medya kullanımını incelemişlerdir. Araştırmanın evreni olarak Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler seçilmiştir. Örneklem olarak seçilen 350 öğrenciye anket uygulanmış ve bunlar arasından 319 anket değerlendirmeye alınmıştır. Anket bulguları uyarınca öğrencilerin tamamı internet kullanıcısıdır ve internet kullanım amaçları içerisinde % 26,6 ile sosyal medya kullanımı, bilgi alışverişinden sonra ikinci sıradadır. Ayrıca gençlerin % 73,7'si sosyal medyanın ne olduğu konusunda bilgi sahibidir. Ankete katılan gençlerin % 88,1 gibi büyük kısmı ise herhangi bir sosyal medya aracı kullandığını belirtmiştir. Çalışma kapsamında ankete katılanlar % 82,4 gibi büyük çoğunluğu Facebook, % 18,5'i Netog, % 24,5'i Myspace, % 13,5'i Orkut, % 14,4'ü Yonla ve % 21,9'u diğer ağlarda daha fazla vakit geçirdiklerini belirtmiştir. Veriler değerlendirildiğinde bu çalışmada Twitter kullanımının daha az görünmesinin nedeni Twitter'ın Türkçe ara yüze, bu çalışmanın yapıldığı tarihten sonra geçmesi gösterilebilecektir.

Aytekin ve Sütçü (2012)'nin yürüttüğü çalışmada da Türkiye'de 13 üniversitenin 42 farklı bölümünde ve farklı sınıflarında öğrenim gören

öğrencilere yönelik bir anket düzenlenmiştir. Ağırlıklı olarak 18–25 yaş aralığındaki 707 gence uygulanan anket sonuçlarına göre, gençlerin % 84,16'sı gibi büyük bir çoğunluğu akıllı telefona sahip olduğunu göstermiştir. Bu oran gençlerin yenilikleri takip etme ve internetin hayatlarında kapladıkları yeri göstermesi bakımından önemli kabul edilebilecektir. Bostancı (2010)'nın Erciyes Üniversitesi'ne yüksek lisans tezi olarak sunduğu çalışmasında da, İstanbul, Gazi ve Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıklarını ve hangi amaçlarla sosyal medyayı kullandıkları incelenmiştir. 380 öğrenciye uygulanan anket sonuçları uyarınca, öğrencilerin %55,5'inin her gün, %19,5'inin haftada 1–2 gün, %18,7'sinin haftada 3–5 gün, %4,7'sinin ayda 1–2 gün ve %1,6'sının ayda 3–5 gün interneti kullandıkları görülmektedir. Ayrıca ankete katılan öğrencilerin %27,'sinin blog sahibi olduğu, % 72,9'unun ise bloğunun olmadığı görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin hangi amaçlarla interneti kullandıkları incelendiğinde, öğrencilerin % 20,5'inin araştırma, % 19,7'sinin iletişim, % 1,6'sının bankacılık, %0,7' sinin e-devlet, % 8,9'unun dosya indirme, % 4,5'inin oyun, %13,8'inin haber, %7,7'sinin video, % 22,2'sinin sosyal medya ve % 0,4'ünün diğer amaçlarla interneti kullandığı görülmektedir. Dolayısıyla gençler arasında internet kullanım amaçlarının başında sosyal medya kullanımı gelmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre sosyal medya kullanımında etkili olan ilk faktör “narsisizm ve medya alışkanlığı” faktörüdür. Araştırmada ortaya çıkan bu faktör aynı zamanda “yaygın izleyici” tanımını da güçlendirmektedir. Araştırma sonuçlarına göre sosyal medya kullanımında etkili olan ikinci faktör “eğlence ve zaman geçirme” faktörüdür. Sosyal medya kullanımında etkili olan üçüncü faktör “ilişki sürdürme” faktörü olarak belirlenmiştir. Araştırmada ortaya çıkan sonuçlara göre sosyal medya kullanımını açıklayıcılık bakımından etkili

olan dördüncü faktör “sanal topluluk” faktörüdür. Son olarak gençler beşinci faktör olarak “bilgilenmeyi” belirtmişlerdir.

Ortaokul ve lise düzeyindeki gençlerin sosyal medya kullanımını incelemeyi amaçlayan çalışmasında ise, Argın (2013) öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla hesaplanan aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerine göre, öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının yüksek düzeyde olduğu ve sosyal medyaya yönelik olumlu tutum geliştirdiklerini ortaya koymuştur.

Ök (2013) de benzer bir şekilde ortaöğretim öğrencilerinin sosyal medya kullanımlarını incelediği çalışmasında, bu konudaki kullanım motivasyonlarına odaklanmıştır.

Köseoğlu (2012) Facebook kullanan üniversiteli öğrenciler üzerinde, kullanımlar ve doyumlar yaklaşımını temel alarak yapmış olduğu araştırmada altı faktör bulunmuştur. Bunlar önem sırasına göre; fotoğraf ve video (paylaşım), kullanım kolaylığı (iletişimin hızlı olması), magazin konuları (ilişki durumu), topluluk gündemini yakalama (haber alma), kullanım tercihleri (zaman geçirme), sosyal bağlantılar (ilişki sürdürme) diye sıralanmıştır.

Akyazı ve Ünal (2013)'in çalışmasından elde edilen bulgulara göre de devlet üniversitesindeki öğrencilerin % 89'unun Facebook, % 75,5'inin Twitter, % 48,5'inin diğer sosyal ağlarda hesabı bulunmaktadır. Vakıf üniversitesi öğrencilerinin ise, % 89,4'ü Facebook, %70'i, % 55,2'si diğer sosyal medya platformlarında hesaba sahiptir. Gençlerin ne kadar süredir sosyal medya platformunda olduğuna yönelik oranlarda ise en yüksek oran devlet üniversiteleri de % 41,1 ile 5 yıldan fazla süredir aktif olduğunu belirten öğrencilerdir. İkinci sırada ise, % 35,6 oranında 3-5 yıl arası kullandığı belirlenmiştir. Buna göre, öğrencilerin % 75,7'si 3 yıldan fazla süredir sosyal ağları kullanmaktadır. Diğer taraftan, 1 yıldan az

süredir sosyal ağları kullananların oranı % 2,5 ile oldukça düşüktür. Vakıf üniversitesi öğrencilerine yönelik analizlerde de benzer sonuçlar tespit edilmiştir.

Şener (2009) genel facebook kullanıcıları üzerinde yaptığı araştırmada katılımcıların her gün ez az bir kere Facebook profillerini ziyaret ettikleri belirtmektedir. Ayrıca her gün birden fazla giren katılımcıların oranı ise %59 ile ilk sırada gelmektedir. Facebook sitesinin kullanıcıların üzerinde yer edindiği ve günlük rutin bir davranış olarak siteyi ziyaret etme gereksinim ve alışkanlığı oluşturduğu söylenebilir.

Hazar'ın (2011) sosyal medya bağımlılığına yönelik yaptığı bir alan çalışmasında da internet kullanımı içinde yer alan uygulamalardan sosyal medyayı öğrencilerin %50,4'ünün günde 2-4 saat arasında kullandığı ortaya koymuş ve dolayısıyla elde edilen verilere göre öğrencilerin yarısının interneti neredeyse sadece sosyal medya uygulamaları için kullandığını belirlemiştir.

Yapılan çalışmalarda da görülmektedir ki araştırmalar özellikle genç kullanıcılar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sosyal medyanın genç kullanıcılarca daha yoğun bir şekilde kullanıldığı düşünülürse bunun doğru bir yaklaşım olduğunu söylemek mümkündür.

2.8 Teknolojik Zorbalık Kavramı ve Kapsamı

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin bir sonucu olarak bilgiye erişim ve iletişim alanındaki özgürlükler sınırsız olanaklar getirdiği gibi, bazı olumsuz sonuçlar da ortaya çıkarabilmektedir (Robinson, 2011). Uzun yıllar eğitim bilimleri içerisinde inceleme konusu olan zorbalık da, bu yeni ortamda teknolojik zorbalık olarak yeni bir zorbalık türünü ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle çalışmanın bu

bölümünde zorbalık ve teknolojik zorbalık kavramlarının incelenecek ve konu ile ilgili çalışmalara yer verilecektir.

2.8.1 Zorbalık kavramı ve kapsamı. Zorbalık ile ilgili çalışmalar geçen yüzyılda özellikle psikoloji ve eğitim bilimleri kapsamında ele alınmaya başlanmıştır. Okul çağı çocuk ve gençleri arasında yaşanan incitici, zarar veren saldırganlık olayları 1970'lerden itibaren Dan Olweus'un öncülük ettiği çalışmalarla ele alınmaya başlanmıştır. Bu çalışmaların toplum gündeminde çarpıcı şekilde yer alması ise Norveç'te 1982 yılında yaşları 10 ile 14 arasında değişen üç erkek çocuğun yaşlıları arasında tekrarlayan bir şekilde saldırganca davranışlara maruz kalmalarına bağlı olarak intihar ettiğini duyuran bir gazete haberi ile olmuştur (Türkden, 2012). Olweus'un öncülük ettiği zorbalık ile ilgili çalışmalar İskandinavya ve Britanya'da başlamıştır. Norveç ve İsveç'te 1980'lerdeki araştırmalar, zorbalık karşıtı kampanyaların başlamasına olanak tanımıştır (Sanders, 2004).

Zorbalık konusunda araştırmacılar kendi bulgu ve düşünceleri doğrultusunda tanımlamalar yapmışlardır. Bu tanımlamalar, her ne kadar farklı gibi görünse de ortak anlamlar ifade etmektedirler. 1973'den beri zorbalık üzerinde çalışan Dan Olweus'a göre, zorbalık ısrarlı ve kasıtlı olarak güç dengesizliği olan zorba ve kurban arasında oluşan ve akranlar arasında bilinen bir olgudur (Del Rey, Paz, ve Rosario, 2012). Vandebosch (2009), zorbalığı saldırgan davranışlar şemsiyesi altında yer alan bir alt başlık olarak değerlendirmekte ve güç, özgürlük ve/veya kural tanımayan, despot, taciz eden sözcüklerini çağrıştırdığını söylemektedir. Zorbalığı başkalarına gözdağı vermek, tehdit etmek, acımasız ve zalim davranmak, terörize etmek, istenmedik davranışlara zorlamak veya mutad eziyet gibi uygunsuz ve genellikle tekrarlanan davranış şekli olarak tanımlamaktadır (Belsey, Willard, Shariff ve diğerleri). Griffin ve Gross (2004) da zorbalığı saldırganlık ana başlığı altında incelenmesini önermişlerdir.

Tanımlardan görüldüğü gibi zorbalık en genel bakış açısı ile incitme amacı ile saldırı şeklinde tanımlanabilmektedir (Çınkır, Kepenekçi, 2003). Daha geniş bir bakış açısından zorbalık “bir ya da daha fazla öğrencinin kasıtlı olarak daha zayıf olan öğrencilere yönelik fiziksel, sözel ya da psikolojik yönden defalarca kez zarar vermesi” (Sarı ve Önder, 2012, s. 898) olarak tanımlanmaktadır.

Olweus’un çalışmalarından önce her kültür ve okul ortamında ortaya çıkabilen zorbalık geçmişte yanlış bir şekilde, büyümenin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Okullardaki zorbalık üzerine ilk çalışmaları başlatan Olweus’a (1993) göre bir öğrenci, bir veya birden çok öğrencinin olumsuz hareketlerine bir defadan çok maruz kalmasını zorbalık olarak değerlendirmiştir. Sanders (2004)’in alıntılıdığına göre alanyazında Smith ve Sharp’ın zorbalık tanımı da kabul görmüştür. Tanıma göre zorbalık sistematik olarak gücün kötüye kullanımudur. Olweus (1993) ilk olarak konuya ilişkin mobbing terimini kullanırken; bunun zorbalık eylemini tam olarak karşılamadığından hareketle grup şiddeti yanı sıra bireysel şiddeti de içeren bullyingterimini kullanmaya başlamıştır.

Zorbalık yüzyıllardır süren bir sosyal problemdir. Zorbalık işyerlerinde, evlerde, hapishanelerde ya da huzurevlerinde ortaya çıkabilmekte ve fakat en yaygın biçimde okullarda görülmektedir (Sanders, Phye,edited, 2004; Merrell, Gueldner ve Isava, 2008).

Akranlar arası çatışma ve zorbalık bazı durumlarda benzer anlamlarla kullanılsa da; iki kavram arasındaki farklılıklar aşağıdaki tabloda daha iyi görülecektir.

Tablo 2.2

Akranlar Arası Çatışma Ve Zorbalık Arasındaki Farklar

Akranlar Arası Çatışma	Akranlar Arası Zorbalık
Eşit güçler; arkadaşlık var	Güçte dengesizlik; arkadaşlık yok
Arada sırada olur	Tekrarlayıcı olumsuz hareketler vardır
Ciddi değil	Ciddidir, fiziksel ve ruhsal zarara yol açar
Güç ve dikkat arayışı yok	Güç ve kontrol arayışı var
Belli bir kazanç arayışı yok	Güç kazanma ya da belli bir eşyayı, parayı almayı deneme var
Pişmanlık ve sorumluluk alma var	Pişmanlık ve sorumluluk yok
Problemi çözmek için çaba sarf edilir	Problemi çözmek için çaba sarf edilmez
Eşit duygusal tepki var.	Sadece kurbanda olumsuz duygusal tepki var

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi akranlar arasında yaşanan saldırganlık olayları ile zorbalık olayları arasındaki farklılıkların belirlenmesi eğitimciler ve uzmanlar açısından önem taşımaktadır. Öğrencinin karşısındakine incitme amacı olmasızın şaka yapması, eşit güçte iki çocuğun sürekli olarak kavga etmeleri, kasıtlı olarak yapılan saldırganca eylem karşısında kişinin kendini savunarak zarar görmemesi gibi durumların zorbalık kapsamında ele alınmasıyla ilgili soru işaretleri yaratmaktadır. Öte yandan kurbanlar zorbalığı sadece fiziksel boyutuyla algıladıkları durumda duygusal ya da sosyal olarak yaşadıklarının zorbalık olduğunu fark etmeyebilirler.

2.8.2 Zorbalık türleri. Literatürde zorbalığın farklı türlerinden bahsedilmesine karşın genellikle Olweus'un yapmış olduğu sınıflama yaygın olarak kullanılmaktadır (1993). Olweus üç tip zorbalıktan bahsetmektedir. Bunlar:

Sosyal dışlama, fiziksel ve sözel zorbalıktır. Zorbalık en yaygın 3 şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlar: 'Vurma, itme, tepme, kişiyi istemediği bir şey yapmaya zorlama, Tehdit etme'dir (Sanders, 2004, s. 4).

Zorbalığın çok farklı biçimlerde ortaya çıkmasının yanı sıra yaygın olarak görülen tipleri de aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2.3

Zorbalığın Yaygın Görülen Tipleri

Zorbalık	Kapsam	Örnek
Fiziksel	Karşıdaki kişinin canının yanmasına, yaralanmasına ya da ölümüne neden olan, kasıtlı olarak yapılan davranış ya da davranışlardır.	Kulak çekme-Oturacağı yere rahatsız edici bir cisim koyma -Oyun alanını terk etmeye zorlama-Isırma-Omuz, dirsek, kafa atma – Başını duvara veya sıraya vurma-Tekme atma, çelme takma-Herhangi bir cisimle vurma- Tokat atma, yumruk atma- Kafaya vurma, enseye vurma-Kesici aletlerle saldırma veya korkutma - Ateşli ve patlayıcı silahlarla saldırma ya da korkutma
Sözel	Herhangi bir kişiye yönelik olarak sistemli bir biçimde yapılan, kişinin benliğini, psikolojik ve sosyal gelişimini, ruhsal bütünlüğünü etkileyen olumsuz yargılar, atıflar ya da sözel davranışlardır. En büyük özelliği sürekli olmasıdır.	Bedensel özellikleriyle alay etme-Dış görünüşüyle alay etme- Konuşma tarzı, aksanı ya da şivesiyle alay etme-Adı ya da soyadıyla dalga geçme- Küçük düşürücü isimler (lakap) takma - Küfür etme- Kaba ve çirkin sözlerle hitap etme-Sözel olarak tehdit etme

Dışlama	Herhangi bir kişiyi yalnızlığa mahkûm etme veya buna teşebbüste bulunma, etkinliklere davet etmeme, haber vermeme, yok saymadır.	Oyuna ve çeşitli etkinliklere almama- Grup dışına iterek yalnızlığa terk etme- Görmezden gelme, yok sayma- Diğer öğrencilerin de konuşmasını ve arkadaşlık yapmasını engelleme
Dedikodu	Bir kişi hakkında kişinin bulunmadığı ortamlarda asılsız sözler söylemek, duyduğu zaman rahatsız olacağı şeyler söylemek.	Arkadaşlarını kendisine karşı kıskırtarak aralarının bozulmasına çalışma- Hakkında dedikodu yapma ve söylenti çıkarma-İftira atma-Hakkında çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma-Haksız yere şikâyet etme
Eşyalara Zarar Verme	Bir kişinin özel eşyalarına kasıtlı olarak veya bile bile zarar vermek.	Eşyalarını ya da yiyeceklerini zorla alma- Kantinden zorla bir şeyler ısmarlatma-Para ya da eşyalarını çalma- Eşyalarına kasıtlı olarak zarar verme- Defter ya da kitaplarını karalama ya da üzerlerine kötü şeyler yazma- Ödünç alınan para ya da eşyayı geri vermeme

Teknolojik gelişmelere paralel olarak okullarda öğrenciler arasında yaşanan zorbalık türleri arasına “sanal/siber zorbalık” (cyberbullying) adıyla yeni bir zorbalık türü de eklenmiştir. Bu bölüm ilerleyen kısımlarda ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.8.3 Zorbalıkta paylaşılan roller. Zorbalık eyleminde zorba, kurban ve diğer kişiler bulunmaktadır. Zorbalığın içeriğine bakıldığında zorba ve kurban olarak iki tür bireyden söz edilmektedir. Bir öğrencinin bir veya birden çok öğrenci tarafından sürekli olarak zorba davranışlara maruz kalması durumunda o öğrenci kurban olarak, zorba davranışlarda bulunan ise zorba olarak tanımlanmaktadır (Olweus, 2013).

Zorbalar, zorbalığı başlatan ve sürdüren kişilerdir. Okul ortamında zorbalar, kendilerini diğer öğrenciler üzerinde kontrol kurma gereksinimi duyan ve kendilerini güçlü göstermek isteyen öğrencilerdir ve birtakım ortak özellikler göstermektedirler. Zorbalar kurbanlarına acı çektirmekten

memnuniyet duyan ve mağduriyetleri ile empati kuramayan kişiliklere sahiptir.

Zorbalık sadece zorba ve kurban arasında geçen bir saldırganlık türü değildir. Zorba ve kurbanın dışındaki diğer öğrencilerin de zorbalıkta çeşitli rolleri olduğu görülmektedir. Bu, diğer öğrenciler kurban ve zorbaya karşı tutum ve davranışlarına göre nitelendirilmektedirler. Zorbalık yapan ve kurban öğrencinin dışında, yandaşı, destekleyen/pasif zorba, pasif destekleyen/olası zorba, seyirci, olası koruyucu ve kurbanı koruyan olarak her öğrencinin zorbalıkta bir role sahip olduğu öne sürülmektedir (Türkden, 2012).

Özellikle okul ortamlarında ortaya çıkan akran zorbalığında paylaşılan rollerinin olduğu değerlendirilmektedir. Kimse toplum içinde tek başına ne zorba olabilir ne de zorbalık yapabilir. Çünkü zorbalık toplum içinde meydana gelmekte ve en azından diğer bireyler tarafından müdahale edilmediği ölçüde devamlılık gösterebilmektedir. Zorbalık sürecinde rolleri paylaşan kişilerin birçoğu kendi tercihleri doğrultusunda rol seçebilmelerine karşın, zorba karşısında mağdur durumda olan kurban ise herhangi bir tercih yapma şansını elde edememektedir (Yıldırım, 2012).

2.8.4 Zorbalığa ilişkin kuramsal yaklaşımlar. Bireylerin zorbalık yapma nedenlerini açıklamak için bazı kuramsal yaklaşımlar geliştirilmiştir. Zorbalığı önlemek amacıyla geliştirilen kuramlardan özellikle iki tanesi üzerinde durulduğu belirtilmektedir. Bunlar Sosyal Bilgiyi İşleme Kuramı ve Zihinsel Çerçeve Kuramı'dır. Zorbalığı anlamak amacıyla geliştirilen diğer kuramlar ise Ahlaki Gelişim Kuramı ve Sosyo-Ekolojik Yaklaşım'dır.

Sosyal Bilgiyi İşleme Kuramı sosyal davranışı yönlendiren temel mekanizmanın sosyal biliş olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu kuram diğer bireylerin, bireyin sosyal uyumu hakkındaki değerlendirmelerini, sosyal davranışı yönlendiren sosyal bilişin belirlediğini ve sosyal yönden

uyumlu ve uyumsuz bireylerin davranışlarının karşılaştırılmasının, uyumsuzluğa yol açan bilişsel stillerin neler olduğunun belirlenmesini sağladığını ileri sürmektedir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011, s. 142).

Sutton ve diğerleri zorbalığın sosyal bilgiyi işleme sürecinde ve diğer bireylerin duygusal dünyalarını anlamada bir sorun yaşamadıklarını, tam tersine bu konularda çok başarılı olduklarını, ancak bu yeteneklerini kendi kişisel çıkarları için kullandıklarını öne sürmüşler ve zorbalığı açıklamak için Zihinsel Çerçeve Kuramı'nı geliştirmişlerdir. Onlara göre zorbalık, sosyal becerilerin gelişmiş olmasını ve sosyal ilişkileri manipüle edebilme yeteneği gerektirmektedir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Ahlaki gelişim kuramı ise sosyal biliş ve zorbalık arasındaki ilişkiyi Dört Bileşen Modeli ile açıklamaktadır. Buna göre ahlaki gelişim bazı aşamalardan oluşmaktadır (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011, s. 148), bunlar:

- Ahlaki duyarlılık,
- Ahlaki yargılama,
- Ahlaki güdüleme,
- Ahlaki kişiliktir.

Ahlaki Gelişim Kuramı'na göre ilk iki aşama bireyin sosyal kavrayışına doğrudan etki etmektedir. Ahlaki modelin diğer iki ögesi olan son iki aşama ise ahlaki davranışın bir ögesi durumundadır. Bireyler davranış yapmadan önce davranışının yol açacağı bütün olası sonuçları değerlendirerek en uygun davranışın ne olacağını belirlemesini sağlayan bilişsel karar verme yetisine sahiptir. Bu etmenler ahlaki olmayan davranış olarak değerlendirilebilecek zorbalığın yapılması sürecinde rol oynamaktadır. Sonuç olarak ahlaki gelişim düzeyi dikkate alınmadan zorbalık anlaşılacaktır (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Sosyo-Ekolojik yaklaşım, zorbalığın, birey, aile, akran grubu, okul ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşim sonucu ortaya çıktığını ve okul zorbalığının önlenmesi için okul zorbalığına yol açan bireysel özelliklerin yanı sıra okul iklimi, aile içi ilişkiler ve kültürel etmenler gibi sosyo-çevresel etmenlerin de iyileştirilmesi gerektiğini varsaymaktadır (Eroğlu, Peker ve Yaman, 2011).

2.8.5 Zorbalığın nedenleri. Zorbalık davranışının birçok nedene bağlı olduğu kabul edilmektedir. Zorbaların zorbalığa yönelmesinde karakterin etkisinin olduğu gibi çevresel faktörlerin de etkili olduğu görüşü de yaygındır.

Eroğlu, Peker ve Yaman (2011, s. 69)'ın aktarımına göre, Coloroso bireyin doğuştan gelen özelliklerin zorba davranışlar göstermesine yol açabileceğini belirtmektedir. Porsons (akt. Eroğlu, Peker ve Yaman, 2011) da benzer biçimde bazı zorbaların davranış bozukluğu olarak adlandırılabilir özelliklerle dünyaya geldiğini ve bu özelliklere sahip bireylerin insan ilişkilerini yanlış yorumlama ve zorbalığı, insanlarla kurulan ilişkiler sırasında algılanan tehditler karşısında gösterilen tepkisel bir eylem olarak görme eğiliminde olduklarını öne sürmüştür.

Zorbalığın nedenleri konusunda yapılan araştırmalar çevresel faktörlerin de bu konuda büyük etkisinin olduğunu değerlendirmiştir. Genel olarak Coloroso bu konudaki çevresel etkenleri şu şekilde özetlemiştir (Coloroso, 2003; akt. Eroğlu, Peker, ve Yaman, 2011):

- Çocuğun iletişim biçimi olarak saldırganlığın kullanıldığı ailelerde yetişmesi
- Ailenin çocuğa yaklaşımının tutarsız olması
- Çocuğun davranışlarının aile tarafından yeterince izlenmemesi
- Ailede ve okulda çocuğun fiziksel yöntemlerle cezalandırılması
- Aile üyeleri arasında sıcak bir ilişkinin olmaması
- Çocukların sağlıksız düşünme biçimlerinin ebeveynler tarafından pekiştirilmesi

- Çocuğun zorbalık yapan bireyleri gözlemlemesi
- Çocuğun gelişiminin kritik dönemlerinde şiddet içerikli bilgisayar oyunları ve televizyon programlarını çok fazla izlemesi (s. 70).

2.8.6 Zorbalığın etkileri ve zorbalıkla baş etme. Cambell, Belsey ve Olweus söylemlerinin ortak noktası öğrenim çağında eğitim-öğretim etkinliklerini olumsuz biçimde etkileyen zorbalığın, öğrenciler üzerindeki psikolojik ve sosyolojik etkileri sadece okul dönemi ile sınırlı kalmayıp, hayatlarının ilerleyen devrelerinde de sürebilmesidir.

Zorbalığın önemli bir boyutunu da zorbalıkla baş etme oluşturmaktadır. Zorbalığın özellikle fiziksel şiddete başvuran tekrarlayıcı nitelikte olması, zorbalıkla karşılaşan mağdur bireyler açısından güç durumlar ortaya çıkarmaktadır. Zorbalığın okulda gerçekleşmesi durumunda, zorbalığa maruz kalan kurbanların okul ortamından soğudukları, akademik başarılarının düştüğü ve psikolojik sorunlarla karşı karşıya kaldıkları kabul edilmektedir (Olweus, 2013).

2.8.7 Zorbalık-şiddet ilişkisi. Zorbalık çoğu zaman saldırganlık ve şiddet kavramları ile beraber kullanılmaktadır. Ancak bu kavramlar aralarında ilişki bulunmasına rağmen, zorbalıktan farklı özellikler göstermektedir.

İnsanlık tarihi ile birlikte ortaya çıkmış olan şiddet olgusu, birçok bireysel ve toplumsal öge ile birlikte karmaşık bir yapı ortaya koymaktadır. Bu nedenle şiddet olgusunu tanımlamak ve ortaya çıkarmak da kolay değildir. Kendini çok farklı biçimlerde gösterebilen şiddet olgusu, günümüzde gerek bireysel gerekse toplumsal boyutta sıklıkla karşımıza çıkabilmektedir. Baskı, eziyet, korkutma sindirme, öldürme, cezalandırma, başkaldırma hemen her toplumda görülebilen şiddet türleridir (Kocacık, 2004).

Şiddet düşünceleri olan herkes bunları eyleme dönüştürmez, ancak artan saldırganlık uyarıları bireyin kontrolünü azaltarak, şiddet göstermesine neden olabilir. Öfke genelde saldırganlığı beraberinde

getiren bir duygu olmasına rağmen, kişi öfkesini ifade etmek için her zaman saldırgan olmayabilir. İstismar da şiddetle ilişkili bir kavramdır. İstismar ve şiddet birbirlerinin yerine kullanılabilen iki kavram olarak düşünülebilir. Bir davranışın şiddet özelliği gösterip göstermediğine karar verilirken, o davranışın “kasıtlı olması, kötü niyetle yapılmış olması, karşıdaki bireye (hedefe) zarar vermesi, hedefin davranışı kötü niyetle yapılmış olduğunu düşünmesi” gibi kriterler açısından değerlendirilmesi gerektiği ve bir davranışın şiddet olarak kabul edilmesinin yalnızca bu kriterlere değil, aynı zamanda sosyo-kültürel ortama da bağlı olduğunu belirtmiştir (Gülbahar, Kalelioğlu, ve Madran, 2006).

Pişkin (2002)’e göre şiddet ve zorbalık kavramları ile saldırganlık kavramları birbiri ile ilişkili durumdadır. Zorbalığın fiziki olarak ortaya çıktığı vurma, tekme veya dövme gibi durumlar aynı zamanda şiddet olarak kabul edilmektedir. Ancak zorbalık sözel veya duygusal açıdan da ortaya çıkabilmektedir. Bu haliyle zorbalık, şiddetten ayrılmaktadır.

2.8.8 Teknolojik zorbalık kavramı ve kapsamı. Son dönemlerde zorbalık ile ilgili literatürde sanal/siber zorbalık ile ilgili çalışmalara ağırlık verilmeye başlanmıştır. Özellikle internet kullanımının gençler arasında yaygınlık kazanması, zorbalığın da şekil değiştirmesine neden olmuştur. Bu kapsamda çalışmanın bu kısmında sanal/siber zorbalık kavramı ve kapsamına değinilecektir.

2.8.9 Teknolojik zorbalık tanımı ve kapsamı. İnternet, cep telefonu, kısa mesaj servisi gibi iletişim araçları günlük yaşamı kolaylaştırmalarının yanı sıra kötü niyetli bazı kullanıcılar nedeniyle rahatsızlık verici bir araca da dönüşebilmektedir. Bu durum internet kanalları aracılığı ile zararlı eylemlerin önünü açmış, dolayısıyla bu eylemlerin sanal/siber zorbalık olarak tek bir kavram altında toplanmasına neden olmuştur.

Campbell (2005)’e göre siber zorbalık (cyberbullying) terimi ilk kez (2000) Kanadalı Bill Belsey tarafından teknoloji kullanarak yapılan

zorbalığı ifade etmek için tanımlanmıştır. Hinduja ve Patchin (2011), siber zorbalığı bireylere zarar vermek amacıyla isteyerek ve tekrarlanarak, teknolojik gereçlerle yapılan eylemler olarak tanımlamaktadır. Benzer biçimde Belsey'den aktaran Ayas (2010), sanal zorbalık terimini kullanmakta ve bir birey ya da grup tarafından bilginin ve iletişim teknolojisinin başkalarına zarar vermek amacıyla kullanılması olarak tanımlamaktadır. Siber zorbalık elektronik ortamındaki inatçı ve tekrarlayan zararlı davranışlardır ki bu eylemler cep telefonu, kısa mesaj, elektronik posta, internet, anlık mesajlaşma, kişisel web siteleri, sohbet odaları gibi çeşitli web ve/veya teknolojik ortamlarda olabilir (Burgess-Proctor, Hinduja ve Patchin, 2006). Yaman ve arkadaşları (2011) siber zorbalığa internet ortamındaki şiddetli öfke tepkilerinin ve düşmanlığın çekingen olmayan bir şekilde ifadesi tanımını getirirken, Baker ve Topçu (2010) elektronik formların kullanılarak, kendisini kolayca savunamayan bir kurbanı karşı bir grup veya birey tarafından yürütülen saldırgan, kasıtlı bir eylem olarak bahsetmektedir.

Alan yazında siber zorbalık tanımı diğer bazı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde yorumlanmışlardır. Tokunaga (2010)'nın toplu değerlendirmesine göre;

Tablo 2.4

Alanyazında Siber Zorbalık Yorumları

Besley (2009)	Başkalarına zarar vermek amacıyla iletişim teknolojileri kullanılarak birey veya grup tarafından, tekrarlanan, kasıtlı ve düşmanca davranışlar,
Finkelhor ve ark. (2000)	Çevrimiçi taciz. Cinsel kışkırtma haricinde tehdit veya saldırgan davranışların başkalarının görmesi için çevrimiçi (olarak) gençlik gurubuna yayınlanması
Juvoven ve Gross (2008)	İnternet veya diğer modern elektronik cihazları kullanarak başkasını tehdit veya hakaret etmek

Li (2008)	Kişisel elektronik malzeme, anlık mesajlaşma, internet veya elektronik iletişim gereçleriyle yapılan zorbalık
Patchin ve Hinduja (2006)	Elektronik yazışma ortamında isteyerek tekrarlanan zarar verici davranışlar
Slonje ve Smith(2007)	Modern teknolojik gereçlerle, özellikle mobil telefon ve/veya internet üzerinden yapılan saldırgan davranışlar
Smith et al. (2008)	Kolayca kendini savunamayan kurbanı karşı elektronik formlar kullanarak, art arda veya zaman içinde, bir grup veya birey tarafından süreklilikle yürütülen, isteyerek yapılan bilinçli saldırganlık
Willard (2007)	Zararlı veya zalimane metin veya görüntüleri internet veya dijital iletişim ortamlarında kullanımı

Genellenecek olursa, teknolojik zorbalık elektronik medya kullanılarak yapılan bir zorbalık türüdür. Bu tür zorbalığı uygulayan kişiler e-mail, mesaj ve fotoğraf kullanarak eylemlerini gerçekleştirmektedir. Uygulamalar web sayfaları, bloglar, chat odaları veya sosyal ağlar aracılığı ile de yapılabilmektedir (Hunter, 2012). Dolayısıyla teknolojik zorbalık bir kişinin teknolojileri kullanarak bireyleri sıkıntıya sokmaları, tehdit etmeleri, korkutmaları ve benzeri eylemleri içermektedir (Mcquade, Colt ve Meyer, 2009). Arıcak'a (2011) göre ise siber zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür.

Kraft ve Wang (2009) hukuki ve kriminolojik açıdan okullardaki teknolojik zorbalığı makul olmayan davranışlarla ve esasen bir öğrencinin eğitim performansını, fırsat veya çıkarlarını istismar eden ya da zihinsel, duygusal ve fiziksel refahına müdahil olunmasıyla kendi fiziki güvenliği için korkması şeklinde tanımlamaktadırlar. Daha da ötesi bir kişinin gerçek ya da algılanmış ırk, renk, ağırlık, ulusal köken, etnik

kimlik, din, dini vecibeler, engellilik, cinsiyet ve/veya cinsel eğilimine yönelik düşmanca ortam oluşturulmasıdır. Türkiye’de teknolojik zorbalık henüz hukuki bir tanım bulamamıştır.

Teknolojik zorbalıkla ilgili araştırmalara bakıldığında kavramın sanal zorbalık, çevrimiçi zarar verme, elektronik zorbalık, e-zorbalık, çevrimiçi sosyal saldırganlık, cep telefonu ile mesaj yazma zorbalığı, telefon zorbalığı, sanal zarar verme, dijital zorbalık ve internet zorbalığı gibi kavramlarla da adlandırıldığı görülmektedir.

Teknolojik zorbalığın diğer ortamlardaki zorbalık gibi artış gösterdiği kabul edilmektedir. Bu durum çevrimiçi sosyal hayatın artmasının doğal bir sonucudur. Bu kapsamda siber zorba davranışların sıklığı, hangi cinsiyet ve yaş grubu tarafından gerçekleştirildiğine yönelik bazı çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Er, Özer, Sarı ve Şahin (2010) tarafından yapılan bir araştırmada 10 ve 17 yaş aralığında 1498 ergen üzerinde yapılan bir çalışmada, bu kişilerin son bir yılda % 19’unun siber zorbalık ile karşı karşıya kaldığını ortaya koymuştur. Bunlardan % 84’ünün kendisinin siber zorba davranışa maruz kaldığı, % 31’i ise karşı tarafa böyle bir davranışta bulunduğu belirlenmiştir.

Teknolojik zorbalığın en önemli yönlerinden birisini zorbanın kimliğini rahatça gizleyebilmesi oluşturmaktadır. Zorbaların farklı isimlerle değişik e-posta hesapları açabilmesi ve sohbet odalarına takma adlar kullanarak girebilmesi, teknolojik zorbaların kimliğini belirlemeyi, ebeveynlerin ve yetkililerin zorbalığa müdahale etmesini güçleştirmektedir.

İnternet ortamında kendisi ile olumsuzluklar algılayan kişilerin, olumsuz özelliklerinden sıyrılabilmeleri mümkün olmakta ve kendilerini gerçekte olduğundan daha güçlü görmeye başlayabilmektedir. İnternet ortamında gerçek kimliğin saklanabilmesi de zorbalık için kolaylaştırıcı bir ortam sunmaktadır. Siber zorbalık ile ilgili tanımlar değerlendirildiğinde bir eylemin siber zorbalık olarak nitelendirilebilmesi

için üç durumun ortaya çıkması gerekmektedir. Buna göre, eylemin zarar verme amaçlı olması ve bilerek yapılması, tekrarlayıcı olması, zorba ve kurban arasında teknoloji kullanma becerisine dayalı bir güç dengesizliğinin bulunması sanal/siber zorbalık tanımını kapsamaktadır (Burgess-Proctor, Hinduja, Patchin, 2006).

2.8.10 Teknolojik zorbalık türleri. Teknolojik zorbalığın iki çeşidinin olduğu kabul edilmektedir. İlki eylemlerin daha çok teknik yönünü içeren elektronik zorbalık, diğeri ise psikolojik yönünü gösteren elektronik iletişim zorbalığıdır.

Buna göre kişilerin şifrelerinin ele geçirilmesi, web sitelerinin hacklenmesi, spam iletilerin gönderilmesi elektronik zorbalık kapsamında değerlendirilmektedir. Elektronik zorbalık bireysel olabileceği gibi organize de olabilir. Bu kapsamdaki zorbalıklar yazılım ve donanıma zarar vermenin yanısıra, eylemlerin kişilerin duygularını da etkilediği kabul edilmektedir. Ybarra ve Mitchell depresyon ve zorbalığa uğrayanlar arasındabir ilişki olduğundan bahsetmektedir (2004). Elektronik iletişim zorbalığında ise iletişim teknolojilerinin kullanılması ile kişilerin sürekli biçimde rahatsız edilmesi söz konusudur (Arıçak, Kınay ve Tanrıkulu, 2012).

Geleneksel zorbalıkta olduğu gibi teknolojik zorbalıkta da bazı ayrımlar ortaya çıkabilmekte ve altbaşlıklar oluşmaktadır.

Tablo 2. 5

Siber Zorbalık Türleri

Şiddet	Küfürlü ve saldırgan bir dil ile elektronik mesajlar gönderme
Rahatsız Etme	Tekrarlayan bir şekilde istenmeyen kaba mesajlar gönderme
İftira	Arkadaşlıklarını ve/veya saygınlığını bozmak için birisi hakkında dedikodu, yalan veya söylenti yaymak

Taklit Etme	Başka biri gibi davranmak
Dışa Vurma	Başkasının sırlarını ya da utandırıcı bilgilerini rızası olmadan açığa vurmak
Kandırma	Biri ile sırları ya da utandırıcı bilgileri hakkında konuşmak ve daha sonra bunların internette açıklanması
Dışarıda Bırakma	Birisini kasıtlı olarak bir çevrimiçi gruptan çıkarmak
Siber Taciz	Tekrarlayıcı bir şekilde büyük bir korku ya da tehdit içeren kötüleme ve tacizde bulunmak

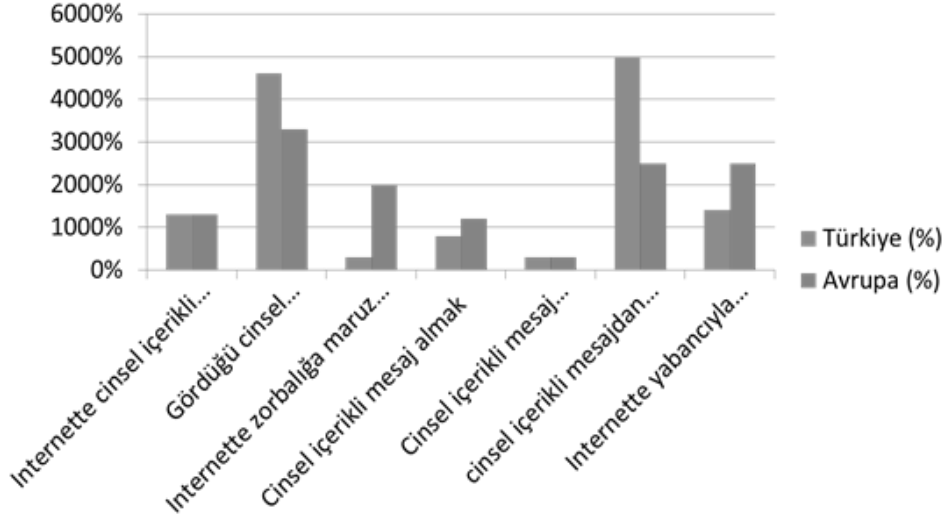
Yukarıdaki tablodan da görülebileceği gibi teknolojik zorbalık kapsamında şiddet ve rahatsız etme yoluyla kurban taciz edilmekte ve sanal ortam ve gereçleri kullanılarak zorbalık yürütülmektedir. Bunun dışında iftira, başka bir kimliğe bürünme, başkasının bilgilerini sanal ortamında izinsiz kullanma, dışa vurma, kandırma, taciz ve sanal dışlama gibi eylemler diğer zorbalık türleri olarak ele alınmaktadır.

Galloway ve Shoemaker (2007) bunlara ek olarak aşağıdaki davranışların da teknolojik zorbalık kapsamında olduğunu savunmuşlardır:

Happy Slapping: Şüphelenilmeyen birey fiziksel olarak saldırıya uğrar ve tacizci bunu filme alır ve/veya resim çeker. Daha sonra elektronik ortamda paylaşılır. Genelde tacizci, "sadece şaka" olarak adlandırırsa da bu tip taciz kameralı cep telefonlarının yaygınlaşmasıyla paralel olarak artmaktadır.

- Text/Not savaşları: Karşılıklı guruplar, bir anlamda çeteler halinde epostalar, cep telefon mesajları gönderimi.
- Anketler: İnternet üzerinden, "Sınıfta en çirkin kim?" gibi taciz edici sorular içeren anketler yaparak oylatmak.
- Virüs göndermek: Bilinçli olarak taciz edilene bilgisayarını bozucu virüs göndermek

- Görüntü ve videolar: Kameralı cep telefonlarının okullara girmesiyle ahlakdışı resim ve video çekerek (örnek; tuvalette, giyinme odasında) elektronik ortamda dağıtmak.

Şekil 2.8. AB ve Türkiye’de çevrimiçi çocuklar internet riskleri.

2.8.11 teknolojik zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran farklılıklar. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmelerin eğitimde sıklıkla kullanılmaya başlanması, bu teknolojilerin gençler tarafından daha yaygın bir şekilde kullanılmasına yol açmıştır. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasının getirdiği en önemli sorunlardan birisinin öğrencilerin okullarda gerçekleştirdikleri zorba davranışları sanal ortama taşınmaları olduğu görülmektedir.

Siber zorbalık ile ilgili araştırmalar incelendiğinde bazı araştırmaların teknolojik zorbalıkla okul zorbalığı arasında bir ilişki kurarken, bazı araştırmacılar teknolojik zorbalıkla okul zorbalığı arasında farklılık olduğunu belirtmiştir. Geleneksel zorbalık eylemlerinde olduğu gibi zorbalılar güç dengesizliği olan bireylere farklı görünen, zekâ, hüner, özel gereksinimler ya da yetersizlik gibi nedenler için mağduru sosyal çevrenin dışında tutmak amacıyla güç kullanırlar (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Campbell (2005), Li (2005), Hinduja ve Paachin (2011)'e göre sanal/siber zorbalık, bazı durumlarda geleneksel zorbalığın bir uzantısı olarak değerlendirilse de, iki zorbalık tipi birbirinden oldukça farklıdır. Teknolojik zorbalık geleneksel zorbalıktan; özellikle olayın meydana geldiği ortam, gerçekleşme sıklığı ve zaman dilimi, zorbalığa şahit olanların özellikleri, kurban üzerindeki etkileri açısından ayrıştırmaktadır.

Shariff (2008)'e göre teknolojik zorbalık ve geleneksel zorbalık özellikle 3 noktada farklı özelliklere sahiptir. Buna göre sanal ortamda zorbalılar, kimlikleri bilinmeksizin eylemlerini gerçekleştirebilirler. İkinci olarak siber zorbalık konusu içerik dijital ortamlar aracılığıyla tüm dünyaya yayılabilmektedir. Son olarak siber zorbalıkta cinsellik daha kolay ve daha fazla kullanılabilir (Ayas ve Horzum, 2010).

Vandebosch ve VanKleemput (2009) ise zorbalığın geleneksel ve sanal/siber şeklinde karşılaştırmasını şu şekilde yapmışlardır.

Tablo 2.6

Geleneksel ve Siber Zorbalığın Karşılaştırması

Geleneksel Zorbalık	Siber Zorbalık
Dolaysız zorbalık	Dolaysız zorbalık
Fiziksel (örnek; vurmak)	Fiziksel
Bir kişinin özel eşyalarına zarar vermek	Kasıtlı olarak virüslü mesaj göndermek
Sözlü (örnek; isim takmak)	Sözlü (teknolojik gereçlerle tehdit ve hakaret mesajları göndermek)
Sözsüz (örnek; müstehcen hareketler)	Sözsüz (müstehcen resim)
Sosyal (Örnek; bireyi gruptan dışlamak)	Sosyal (Bireyi çevrimiçi gruptan dışlamak)
Dolaysız zorbalık (örnek; yalan haber yaymak)	Dolaysız zorbalık

Emanet edilen bilgiyi ortaya dökmek	Cep telefonu, eposta veya sohbet odalarında dedikodu yaymak
Başkasının kimliğiyle bireyi aldatmak	Sahte oylamalarda yer almak

Yaman, Eroğlu ve Peker de okul zorbalığı ve siber zorbalık farklılıklarını aşağıdaki şekilde değerlendirmişlerdir (2011, s. 179).

Tablo 2.7

Okul Zorbalığı ve Teknolojik Zorbalık Farkları

Okul Zorbalığı	Siber Zorbalık
Zorbalık yapan kişinin kimliği bellidir.	Siber zorba kimliğini gizleyebilir.
Daha çok okul ve dersane de görülür.	Siber zorba amacına iletişim araçlarının olduğu her yeden ulaşabilir.
Taraflar arasında güç dengesizliği vardır.	Siber zorba mağdurlara göre daha iyi bilgisayar kullanma becerisine sahiptir.
Bir kişi ya da küçük bir grup tarafından yapılır.	Siber zorba yaptığı eylemi büyük bir gruba ulaştırabilir.
Fiziksel ve sözel yollarla doğrudan gerçekleştirilir.	Siber zorba anlık mesajlaşma, Facebook, cep telefonu gibi iletişim araçlarını kullanarak amacına ulaşmaya çalışır.

Teknolojik zorbalık yüz yüze zorbalıktan farklıdır, çünkü zorbalar ve kurbanları arasında bir uzaklık söz konusudur. Bu sayede zorbalar, kimliklerini gizleme ve yakalanmayacaklarına dair bir güven duymaktadır. Ayrıca zorbalar, verdikleri zararı görmedikleri için yaptıklarını daha çok unutmaya eğilimlidir (Rogers, 2010). Daha genel bir açıklama ile zorbalığın geleneksel biçimi olan okul zorbalığında kurban eve gidince zorba davranışlardan ertesi güne kadar kurtulurken teknolojik zorbalıkta kurban eve gittiğinde de çeşitli iletişim kanalları

(yazılı mesajlar veya e-mailler) yoluyla zorbalığa maruz kalmaya devam etmektedir (Çivilidağ ve Cooper, 2013).

Gizlilik, saldırgana gerçek hayatta davranamayacağı kadar rahat davranma olanağı sağlamaktadır. Herhangi bir tepki alabileceği ya da izinin araştırılıp bulunabileceği korkusu olmadığı için zorbalık sürmektedir. Kimliğin gizliliği, kurbanla yüz yüze olmamak zorbayı daha da cesaretlendirmektedir (Willard, 2007; Mitchell ve Ybarra, 2004).

Teknolojik zorbalığı klasik zorbalıktan ayıran bir diğer unsur ise sıklığı ve yaygınlığıdır (Willard, 2007). Okul sınırları içinde kalmayıp 7/24 devam edebilmektedir (Campbell, 2005; Li, Cross ve Smith, 2012; Shariff, 2008).

Teknolojik zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran bir başka fark da kuşaklar arasında da meydana gelebilmesidir. Örneğin aile üyeleri, öğretmenler veya diğer yetişkinler bir gencin hedefi olabilmektedir (Rogers, 2010).

Okullar ve çeşitli sosyal ortamlarda geleneksel zorbalığı önlemek amacıyla bir takım bilinçlendirme çalışmaları yürütülmekte, konu ile ilgili danışmanlık hizmetleri sunulmakta ve müdahale stratejileri geliştirilmektedir. Bununla birlikte, bilgisayar ve elektronik iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmelerin neticesinde sanal/siber zorbalık gençler ve çocuklar arasında giderek yaygınlaşan bir olgu haline almıştır.

2.8.12 Teknolojik zorbalıkta paylaşılan roller. Belsey (2014), Hinduja, Patchin ve Burgoss-Proctor (2006), Li, Cross ve Smith (2012), Shariff (2008) ve diğerleri sanal/siber zorbalıktaki rollerin de geleneksel akran zorbalığındaki rollerle (Olweus, 1993) benzerlik gösterdiğine işaret etmektedirler. Eziyet gören kişiye kurban, kurban eziyet eden kişiye sanal/siber zorba denilmektedir. Bazen de kişi hem kurban, hem zorba rollerinde olabilmektedir. Araştırmacı ise zorbalığa uğrayanı “zorbalanan”, zorbalık yapanı da “zorba” olarak kullanmıştır. Willard

(2007)zorbanın muhtemelen daha önce zorbalığa uğramış olduğunu ve kızgınlığını sanal ortamdan çıkardığını ifade etmiştir.

Zorbalık olayına isteyerek veya istemeyerek tanıklık eden kişiler de vardır, bunlara izleyicilerdenilmektedir. Vanderbosch ve VanCleemput (2009) izleyicilerin sessiz kalmalarının zorbayı heveslendireceğinden bahsetmekte ve izleyicileri katılımcı ve sessiz izleyici olarak ikiye ayırmaktadır. Willard (2007) ise zararlı izleyici ve yardımcı izleyici kavramlarını kullanmıştır. Buna göre zararlı izleyici zorbayı destekleyen, cesaretlendiren veya hiçbirşey yapmadan kenardan izleyen bireylerdir. Yardımcı izleyici ise zorbalığa itiraz eden, kurbanı yardım eden, diğer öğrencilere yardım çağrısı yapan bireydir.

Geleneksel zorbalıkta güç eşitsizliği genel bir görüntüdür (Olweus, 1993). Oysa sanal/siber zorbalıkta güçsüz kurban tercih edilse de her zaman şart değildir. Bazen gerçek hayatta güçlü olan birey sanal atakların hedefi olabilirken bazen de sanal/siber zorba tarafından daha stratejik seçimler yapılarak zayıf -daha genç, tecrübesiz- kurbanlar tercih edilmektedir (Aksaray, 2011).

Li (2005) yaptığı araştırmada okul zorbalığı mağdurlarının siber mağdur olma ihtimallerinin iki buçuk katı fazla olduğuna dikkat çekmiştir. Diğer taraftan internet ortamı, okulda okul zorbalığına maruz kalan öğrencilerin kimliklerini gizleyerek sanal/siber zorbalık yapmalarına imkân vermektedir. Böylece okul zorbaları mağdurlara normalde yapmadıkları davranışları yapma fırsatı bulmuş olurlar (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Willard (2007)'ın işaret ettiği önemli noktalardan birisi de teknolojik zorbalık sırasında zorbanın bir avatar oluşturmasıdır. Avatar, yani sanal karakter yapılan her türlü davranışın sorumlusudur. Dolayısıyla zorbalığı yapan gerçek dünyada teknolojiyi kullanan değil sanal karakterdir.

2.9 Teknolojik Zorbalığın Nedenleri ve Etkileri

Siber zorbalığın nedenleri ve etkileri konusunda gittikçe artan sayıda çalışma yürütülmeye başlanmıştır. Bu kapsamda bu bölümde nedenler ve etkiler konusu değerlendirilecektir.

2.9.1 Teknolojik zorbalığın nedenleri. Türkiye’de ve dünyada yapılan çalışmalar internet kullanım oranının artmasına paralel olarak sanal/siber zorbalığa maruz kalma ya da sanal/siber zorbalık yapma oranlarının arttığını göstermektedir. Bu durum öğrencilerin akademik başarılarını, toplumsal, fiziksel, ahlaki ve duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Hinduja ve Patchin, 2006; Li, 2006; Ybarra ve diğerleri, 2004). Ülkemizde de okullarda bilgi teknolojisi sınıflarının ve bilgisayar laboratuvarlarının yaygınlaşması ile daha çok öğrenciye daha sık internet erişimi sağlanması konuya daha da önem verilmesini gerektirmektedir. Kaldı ki yapılan araştırmalar (Arıca, 2011; Arı, Er, Özer ve Şahin, 2010; Ayas, 2010; Baker ve Topçu, 2010; Aksaray, 2011; Akbaba, Çetin, Eroğlu, Peker ve Pepsöy, 2012) teknolojik zorbalığın incelenmesi gereken bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır.

Bireylerin sanal ortamda geçirdikleri zaman arttıkça ve bireyler kendilerini teknoloji kullanımı konusunda yeterli hissettikçe teknolojik zorbalığa maruz kalma olasılıkları artmaktadır. Ybarra ve Mitchell’in yürüttüğü araştırma sonuçlarına göre ebeveynlerin % 30’unun evdeki bilgisayarlara erişimi kısıtlayıcı yazılımlar yüklemesine karşın sanal/siber zorbalının, siber mağdurların ve zorba/mağdurların yarısının kendisini bilgisayar ve internet kullanma konusunda oldukça yeterli gördüğünü ifade etmiştir (Ybarra ve Mitchell, 2004; akt. Eroğlu, Peker ve Yaman, 2011).

Teknolojik zorbalığın en çok kurban ve zorba arasındaki ilişkiden doğan sorunlar nedeniyle ortaya çıktığı kabul edilmekte ve arkadaşlık ilişkilerinin bozulması, anlaşmazlık, duygusal ilişkilerin sona ermesi gibi nedenlerle oluşabilen intikam duygusu örnek gösterilmektedir (Çuhadar

ve Gezin, 2012). Kıskançlık ve farklı alt kimliklere yönelik olumsuz tutumlar da teknolojik zorbalığın nedenleri arasında gösterilmektedir (Akar ve Özdemir, 2011).

İnternet ortamı, yüz yüze görüşmelerdeki gibi yüz ifadelerinin, jest ve mimiklerin gösterilebilmesi için uygun değildir. Yüz yüze iletişim noksanlığı, gizlilik ve farklı karakterler kullanımı, zorbalığın zorbalananın/mağdurun duygu ve düşüncelerini anlamamaları sonucunu doğurmaktadır ve bu nedenle mağdurla empati kurmalarını zorlaştırmaktadır. Bu konuda Topçu'nun yaptığı araştırma sonuçları da empati düzeyi yüksek kızların daha az siber zorbalık yaptıklarını göstermiştir (Eroğlu, Peker ve Yaman, 2011).

Teknolojik zorbalığa uğrayan ve zorbanın bazı psikolojik sorunlarla ilişkili olduğu da değerlendirilmektedir. Buna göre diğerlerine düşmanca duygular taşımak teknolojik zorbalığı olumlu açıdan yordamaktadır. Buna göre zorbalığın yoğun biçimde öfke duygusu taşıdıkları da belirlenmiştir (Akbaba, Çetin, Eroğlu, Peker ve Pepsöy, 2012). Hinduja ve Patchin okula ilişkin problemler yaşayan, saldırganca davranışlar sergileyen ve madde kullanan gençlerin siber zorbalığa zorba veya mağdur olarak karışma olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir (Hinduja ve Patchin, 2008; akt. Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011, s. 190).

Eroğlu, Peker ve Yaman (2011), zorbalığın, zorbaca davranışlar sergilemeyi ailelerinden öğrendiğini, zorbalığın ailelerinin fiziksel cezayı sık kullandıklarını ve ebeveyn-çocuk etkileşiminin yetersiz olduğuna dikkati çekmişlerdir.

Zorbalığın zayıf ebeveyn iletişimi, madde kullanımı, kişisel mülkiyete zarar verme, kişisel içerikli eylemlere karışma gibi suç eğiliminde oldukları görülmektedir. Ayrıca okul akran zorbalığına maruz kalan bireylerin teknolojik zorbalık yapma olasılığının daha fazla olduğu, günlük internet kullanımı sıklığının teknolojik zorbalık yapmayı ve

zorbalığa maruz kalmayı arttırdığı ve internette gezinirken sorun yaşamının teknolojik zorbalığa da karışmayı arttırabileceği kabul edilmektedir.

Siber Zorbaların Kişilik Özellikleri:

- Siber zorba kişiler internet ortamında diğer kişilere saldırganca davranırlar
- Siber zorba amacına iletişim araçlarının olduğu her yerden ulaşabilir. Ön yargı ve öfke ile hareket eder.
- Başkaları üzerinde baskı kurmak için internet ortamından yararlanırlar
- Ebeveynleri ile iletişimleri yetersizdir.
- Okul yaşamları problemlidir. Genellikle ders notları düşüktür.
- Madde kullanabilirler.
- Siber zorbaların bilgisayar kullanma becerisi yüksektir.
- İntikam alma duygusu taşırlar (Eroğlu, Peker ve Yaman, 2011, s. 195).

Teknolojik zorbanın davranışlarının mağdurda yol açtığı olumsuz duygusal sonuçları görmemesi, davranışlarından ötürü sorumluluk duymasını ve zorbalananla/mağdurla empati kurmasını güçleştirmektedir. Teknolojik zorbanın mağdurla empati kuramaması onun, yaşananların sadece sanal ortamda kaldığı düşüncesiyle davranışlarının mağdurda ciddi duygusal tahribatlara yol açabileceğini anlamakta zorlanmasına ve dolayısıyla davranışlarını sonlandırmakta güçlük yaşamasına yol açacaktır (Eroğlu, Peker ve Yaman, 2011).

2.9.2 Teknolojik zorbalığın etkileri. Teknolojik zorbalık sadece internet üzerinde bir güvenlik sorunu değil, aynı zamanda bireylerin sosyal hayatlarını da tehdit etmesi bakımından dikkatle incelenmesi gereken bir konudur. Eroğlu, Peker ve Yaman (2011) 'a göre mağdurların kişilik özellikleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Mağdurların Kişilik Özellikleri:

Öz saygısı düşüktür.

Kendilerini mutsuz hissederler.

Arkadaş sayıları azdır ve arkadaşlık ilişkisinden memnun olmazlar.

Internet ortamında kimliklerini gizleyerek zorbalık davranışları yaparlar.

- Sosyal çevreye uyum sağlamada güçlük çekerler.
- Okul yaşamları problemlidir. Genellikle ders notları düşüktür.
- Madde kullanabilirler.
- Siber zorbaların bilgisayar kullanma becerisi zayıftır.
- Siber zorbalığa maruz kaldıklarında kendilerini koryamazlar.
- Duygusal problemler yaşarlar (s. 192).

Aşağıdaki tabloda ise teknolojik zorbalığın her biri diğerini etkileyen psikolojik, sosyal ve akademik sonuçları görülmektedir.

Tablo 2.8

Siber Zorbalığa Maruz Kalmanın Psikolojik, Sosyal ve Akademik Etkileri

Psikolojik Etkiler	Sosyal Etkiler	Akademik Etkiler
Üzüntülü olma	Öz saygının düşmesi	Okula gitmekten korkma
Yoğun stres yaşama	Akran ilişkilerinde çatışma	Öğrenmede sorun yaşama
Kendini değersiz hissetme	Başkalarına güvenmeme	Okuldan kaçma
Kendisi hakkındaki bilgilerinin öğrenilmesinden utanma	Arkadaşlık ilişkisi kurmada güçlük	Ders başarısının düşmesi

Teknolojik zorbalığın ilk olarak okul yaşamı üzerinde ciddi etkilerinin olduğu değerlendirilmektedir. Beran ve Li (2007), Tokunaga (2010), Baker ve Topçu (2010), Arıcağ (2011), Burgess-Proctor ve Hinduja, Patchin (2006), Mitchell ve Ybarra (2004), Rigby (2003) ve diğerleri yaptıkları araştırmalarda teknolojik zorbalığa uğrayan, zorbalanan öğrencilerin akademik başarılarının düştüğünü,

devamsızlıklarının arttığını, okuldan kaçtıklarını ve okulu güvenilir olarak algılamadıkları sonuçlarını ortaya koymuşlardır. Çetin ve arkadaşlarının aktarımına göre (2012), Ybarra, Diener-West ve Leaf'in yaptığı araştırmada da teknolojik zorbalığa uğrayan, zorbalanan öğrencilerin okuldan kaçma, okulu bırakma, okula silah getirme sonuçlarını ortaya çıkardığını göstermiştir (Ybarra, Diener-West ve Leaf, 2007; akt. Çetin ve ark., 2012)

2.10 Teknolojik Zorbalığı Önleme Yolları

Teknolojik zorbalık etkileri uzun süre devam edebilecek olması dolayısıyla önlenmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada ailelere, öğretmenlere ve okul yönetimlerine önemli sorumluluklar düşmektedir.

Zorbalık konusundaki inanışlardan birisi, zorbalığa uğrayan çocuğun bunu mutlaka ebeveyniyle ve öğretmenleriyle paylaşacağıdır. Ancak çocukların zorbalığı öğretmenlerinden çok aileleriyle paylaşma eğiliminde olduğu ve aileleriyle paylaşma oranının da çok yüksek olmadığı göze çarpmaktadır. Eroğlu, Peker ve Yaman, (2011)'in Morita, Soeda, ve Taki'nin yaptığı araştırma sonuçlarından alıntılıdığına göre, ebeveynlerin sadece yarısının çocuklarının zorbalığından haberdar olduklarını göstermiştir. Bu nedenle özellikle ailelerin mağdur olmanın göstergeleri konusunda dikkatli olması ve çocukları bu belirtileri göstermeye başladığında hemen öğretmenleri ile iletişime geçmesi gerekmektedir.

Ailelerin çocuklarının teknolojik gereçleri ve kullanımlarıyla ilgili bilgilenmeleri gerekli bir olgudur. Teknolojik zorbalıklar okul alanları dışında da devam ettiğinden (Willard, 2007), ailelerin de duruma karşı bilinçli, bilgili ve gözlemci olmaları gereklidir. Oysa ebeveyn ve çocukların teknolojiye yaklaşımları farklıdır. Keith ve Martin (2005)'e göre yetişkinler teknolojiyi bir gereç olarak kullanırken gençler sosyal

yaşam alanı ve sosyal yaşam iletişimi için kullanılmaktadırlar. Teknolojik alan gençler için yaşamın tam da kendisi durumundadır. Üstelik gençler bu teknolojik ortamlardaki faaliyetlerini okul yönetici ve öğretmenlerinden, ailelerinden gizleyebilmektedirler. Teknolojik zorbalığı önleme çalışmalarında da aile, okul ve öğrenci üçgeninde çalışılması önemlidir.

Belsey 1999'dan beri yaptığı araştırmalarda teknoloji konusunda gençler ve yetişkinler, ebeveynler arasında anlayış farklılıklarından bahsetmektedir. Örneğin aile bireyleri öğrencinin ev ödevi yaptığını düşünürken öğrenci zorbalık eyleminde olabilmektedir..

Willard (2007) ebeveynlerin çocuklarını teknolojik ortamda takip etmelerinden söz etmektedir. Terminoloji de gençler ve ebeveynler arasında bir başka farklı anlayış konusudur. Örneğin instantmessage (IM), Facebook, Selfie gibi iletişim ortamlarıyla olmasa bile terminolojiye aşina olmak ebeveynin çocuğunu takip edebilmesi açısından uygun olacaktır (Keith ve Martin, 2005). Yahoo, google, Facebook gibi servis sağlayıcıların kullanıcılara yönelik önerileri de aileler için faydalıdır. Ailelere de teknolojik zorbalığın önlenmesi konusunda roller düşmektedir. Buna göre Teknolojik Zorbalığın Önlenmesinde Ailelerin Rolü aşağıdaki gibidir:

- Gerçek yaşamda bireylerle olan ilişki kurallarının teknolojik ortamda da geçerli olduğunu vurgulayın.
- Okul yönetiminin zorbalık konusunda bilgisi ve gerekli uygulamaları olduğundan emin olun.
- Rol model olun.
- Teknoloji kullanırken çocuğunuzun davranışlarını izleyin. Örneğin birden kullanımı bırakabilir veya tedirgin görünebilir (Hinduja ve Patchin, 2011, web).

Bahçeşehir Üniversitesi öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Özlem Kararımak (Kasım 2013'deki sohbetten) alıntılarsak ebeveyn teknolojik

ortamda bir çeşit “perde”, “evin kapısı” metaforlarını kullanarak ve etik kurallar içinde davranılması gereğini çocuğa anlatabilmelidir. Ayrıca iyi bir dinleyici olmak ve empatiyle yaklaşmak ebeveynlerin asli görevleridir.

Teknolojik zorbalığın farklı isimlerle sahte e-posta hesapları açabilmeleri, sohbet odalarına takma adlar kullanarak girebilmeleri ve teknolojik ortamda denetim olmaması kurbanları rahatsız etme, korkutma, yıldırma, kurbanın kendini çaresiz hissetmesi gibi amaçlara kolaylıkla ulaşabilmelerini sağlamaktadır. Ayrıca zorbalığın kimliklerini gizleyerek zorbalık yapmaları ebeveynlerinin ve okul yönetiminin teknolojik zorbalığa müdahale etmesini güçleştirmektedir.

3. Bölüm: Araştırma Yöntemi

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, veri toplama yöntemi örneklem, teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi ve değerlendirme kavram ve aşamaları anlatılmaktadır.

3.1 Araştırma Yöntemi

Genel olarak sosyal araştırmalar olgular arasındaki ilişkileri tanımlamak ve açıklamak, bulguları değerlendirmek ve yordalama amaçlı çeşitli araştırma yöntemleri kullanılır. Bu araştırmada karma desen kullanılmıştır. Nicel ve nitel araştırma desenlerinin özelliklerini taşıyan ve birlikte kullanılan araştırma desenleri karma desenlerdir.

3.1.1 Nicel araştırma yöntemi. Genel kabul görmüş gözlem, ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin kullanıldığı objektif olarak yapılan ve gerekirse tekrarlanabilen araştırma tekniğidir. Sosyal olguların da sayılabilen, ölçülebilen nicellikle açıklanabileceği gerçeğine dayanır. Verinin kalitesi ölçüm kadar önemlidir ve gerekirse kaliteli bir ölçüm için ölçüm araçları da geliştirilebilir. Anket, deney, yapılandırılmış gözlem gibi teknikler evren, örneklem, değişken, kontrol gurubu, deney gurubu, hipotez ve sayıtlar kavramlarıyla kullanılır (Akgün, Büyüköztürk, Çakmak, Demirel ve Karadeniz, 2012).

3.1.2 Nitel araştırma yöntemi. Nitel araştırmalar olgu ve olayların kendi doğal ortamları içinde gerçekçi biçimde ortaya konmasına yöneliktir. Sosyal olguların genellenemeyeceği ve öngörülemeyeceği noktasından hareketle olayların ve paydaşlarının kendi doğal ortamlarında, derinlemesine ve ayrıntılı biçimde incelenerek veri elde edilir (Şimşek ve Yıldırım, 2011). Bireyler arasındaki farklılıkların araştırma sonucunu etkileyeceği görüşünden hareketle algıların, olayların doğal ortamında gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılır (Şimşek ve Yıldırım, 2011). Araştırmalar

sonunda neden, niçin, nasıl, ne sıklıkta gibi sorulara cevaplar bulunur (Sözbilir, 2009).

Araştırmacılar bireysel aktörler olarak araştırmanın bir parçası sayılabilirler. Nitel araştırmalarda tüme varım sözkonusu olduğundan istisnalar nicel araştırmaların aksine araştırmaya dâhil edilir ve zenginlik olarak kabul görürler.

Şimşek ve Yıldırım (2011)'a göre nitel araştırmalar varsayımları, amaçları, yaklaşımları ve araştırmacının rolü açısından nicel araştırmadan ayrılırlar ki aşağıda tablolaştırılmış halde açıklanmaktadır (s. 49):

Tablo 3.1

Nitel Araştırma ve Nicel Araştırma Farkları

Nicel Araştırma	Nitel Araştırma
Varsayım	
Gerçeklik nesnelidir.	Gerçeklik oluşturulur.
Asıl olan yöntemdir.	Asıl olan çalışılan durumdur.
Değişkenler kesin sınırlarıyla saptanabilir ve bunlar arasındaki ilişkiler ölçülebilir	Değişkenler karmaşık ve iç içe bunlar arasındaki ilişkiler ölçmek zordur
Araştırmacı olay ve olgulara dışarıdan bakar, nesnel bir tavır geliştirir.	Araştırmacı olay ve olguları yakından izler, katılımcı bir tavır geliştirir.
Amaç	
Genelleme	Derinlemesine betimleme
Tahmin	Yorumlama
Nedensellik ilişkisini açıklama	Aktörlerin bakış açılarını anlama
Yaklaşım	
Kuram ve denence ile başlar	Kuram ve denence ile son bulur
Deney, manipülasyon ve kontrol	Kendi bütünlüğü içinde ve doğal
Standardize edilmiş veri toplama araçları kullanma	Araştırmacının kendisinin veri toplama aracı olması
Parçaların analizi	Örüntülerin (pattern) ortaya çıkarılması

Uzlaşma ve norm arayışı	Çokluk ve farklılık arayışı
Verinin sayısal göstergelere indirgenmesi	Verinin, derinliği ve zenginliği içinde betimlenmesi
Araştırmacı Rolü	
Olay ve olguların dışında, yansız ve nesnel	Olay ve olgulara dahil, öznel bakış açısı olan ve empatik

3.1.3 Karma araştırma yöntemleri. Büyüköztürk (2012) nicel ve nitel araştırmanın birlikte kullanılmasını karma desen olarak tanımlamaktadır. Sosyal bilimler alanında son yıllarda nitel desenlerin araştırmacı tarafından tek başına yeterli olmadığı durumlarda karma araştırma desenleri kullanılmaktadır (Creswell, 2009). Amaç her bir yöntemin kuvvetli olan yönlerini araştırmaya yansıtma ve daha zengin ve derinlemesine bulgulara ulaşmaktır. Aslında veriler değil araştırma soruları birbirinin içinde, girift olarak değerlendirilmektedir.

Sözbilir (2009, web) karma araştırmaları açıklayıcı-doğrulayıcı, keşfedici ve çeşitleme şeklinde yaptığı gruplama tablo 3.2’de gösterilmektedir.

Tablo 3.2

Karma Araştırma Desenleri

Açıklayıcı-Doğrulayıcı (Explanatory-Confirmatory) (Nicel → Nitel)
Keşfedici (Exploratory) (Nitел → Nicel)
Çeşitleme (Triangulation) (Nicel + Nitel = Çeşitleme)

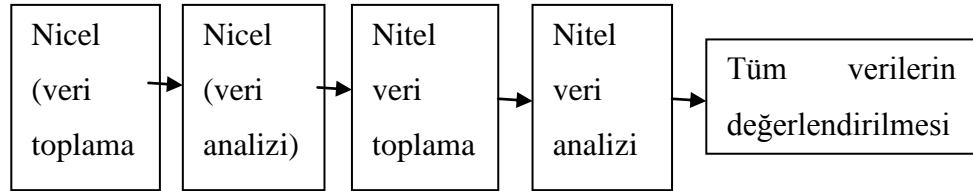
Tüzün (2010, web)’e göre karma desenler uygulamaları açısından üçe ayrılırlar:

Zenginleştirilmiş Desen: Nicel ve nitel veriler aynı zamanda, eş zamanlı olarak toplanır. Bulguların birbirini destekleyip desteklemediklerine bakılır.

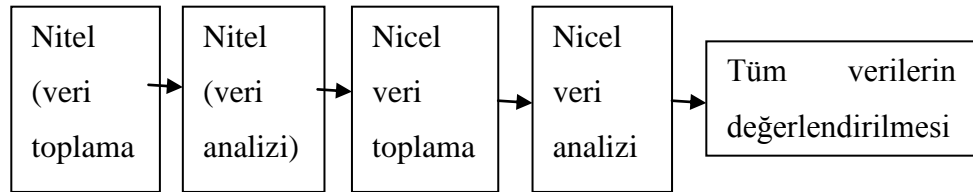
Açıklayıcı Desenler: Nicel veriler öncelikle toplanır ve analiz edilir. Verilerin tamamlanması ve rafine edilmesi adına nitel veriler toplanır.

Keşfe yönelik/Keşfedici Desen: Nitel veriler öncelikle toplanır ve nicel verilerin nasıl toplanacağına dair yönlendirme için kullanılırlar.

Creswell (2009, s. 209) ise zamanlama, ağırlık, karışım ve teorileştirmenin karma desen planlamasında önemli olduğunu vurgulamıştır. Çeşitleme desenini ardışık açıklayıcı desenler tanılamıştır.

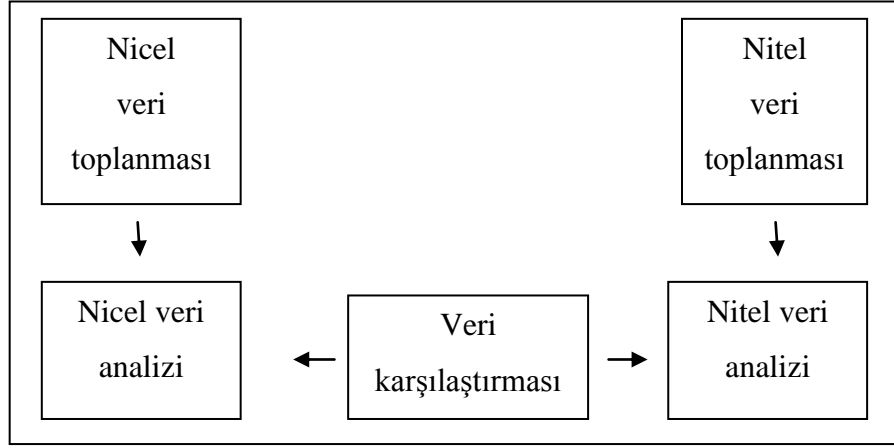
Şekil 3.1. Nicel araştırma ile başlayan ardışık açıklayıcı desen.

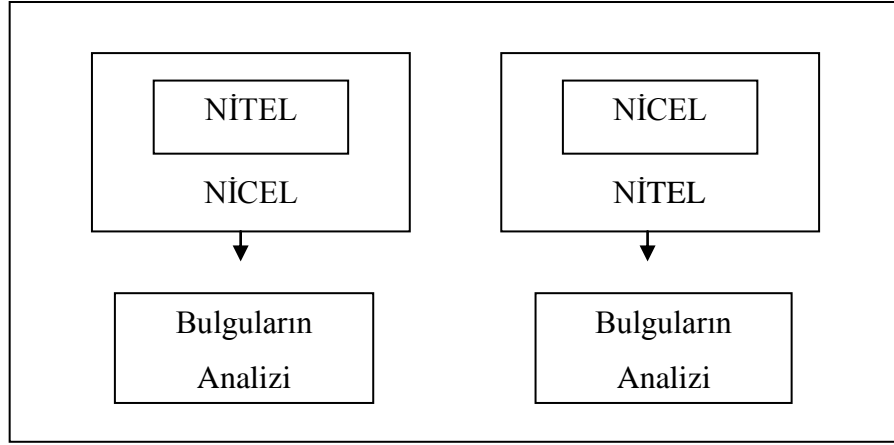
Şekil 3.2. Nitel araştırma ile başlayan ardışık açıklayıcı desen.

Ayrıca; ardışık dönüşüm deseninde önce nitel sonra nicel veya tam tersi desen uygulamak da mümkündür.

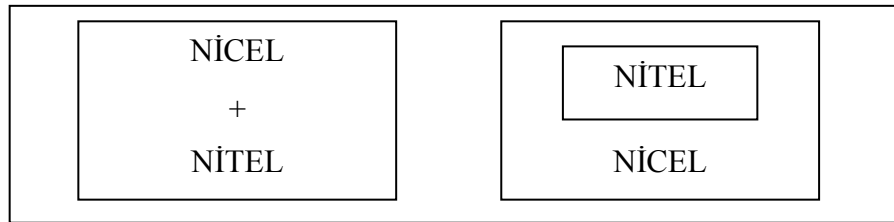
Karma desenlerde eşzamanlı zenginleştirme yöntemi uygulanması da mümkündür (Creswell, 2009, s. 210).

Şekil 3.3. Eşzamanlı zenginleştirilmiş desen.

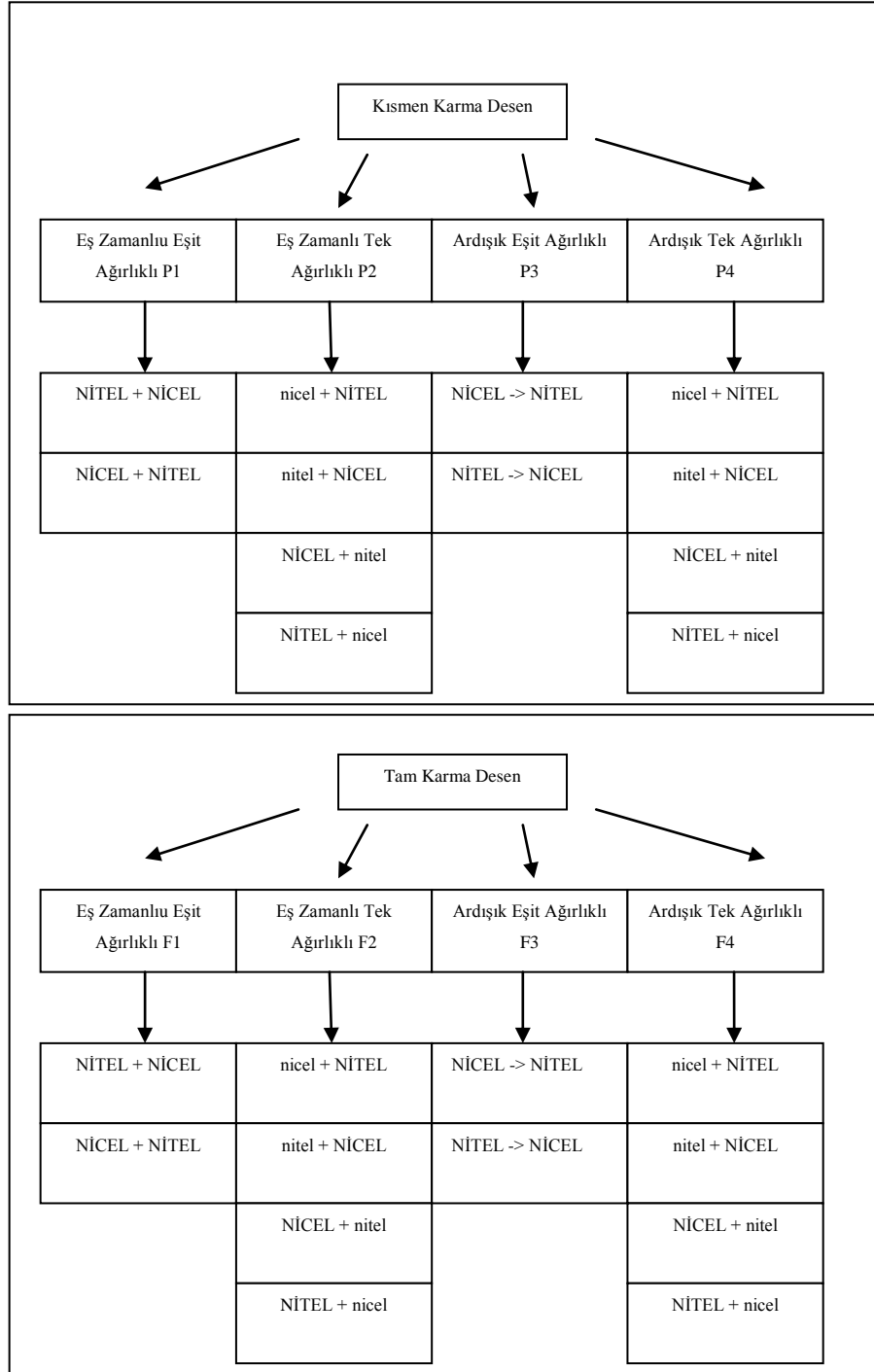

Şekil. 3.4. Eşzamanlı gömülü desen.

Şekil 3.5. Eşzamanlı transformatif desen.

Öte yandan Leech ve Onwuegbuzie (2007) karma desenleri sekiz seçenekli şekilde düzenlemişlerdir:

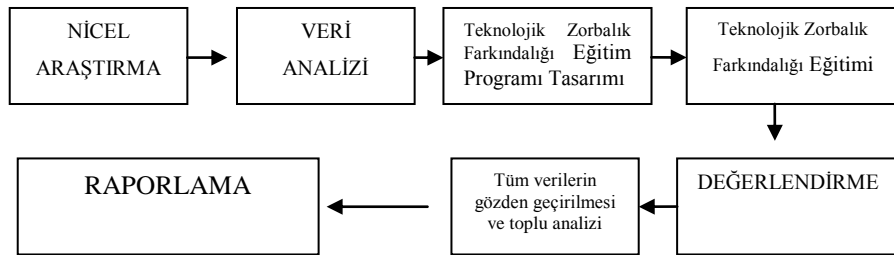

Şekil 3.6. Karma desen örnekleri.

3.1.4 Araştırmanın adımları. Araştırmada nicel ve nitel araştırma desenleri birlikte kullanılmışlardır. Öncelikle kapalı uçlu sorular içeren nicel araştırma yöntemi uygulanmış ve Sanal zorba/kurban ölçeği (Ayas ve Horzum, 2010) kullanılmıştır.

Teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi sonrası açık uçlu sorularla farkındalığın oluşup oluşmadığı, farkındalığın hangi konularda oluştuğu ve hangi konuların eksik kaldığı araştırılmıştır.

Ergenlerin teknolojik zorbalık algılarının neler olduğu, kurbanların aynı zamanda zorba olup olmadıklarının tespiti hedeflenmiştir. Betimsel nitelikteki yöntemde tarama modeli uygulanmıştır. Ergen davranışlarının eğitim ve/veya farkındalık müdahaleleriyle, bir başka deyişle bilgilendirme ile değiştirilebileceği düşünülmüş ve tasarlanan teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi uygulanmıştır. Teknolojik zorbalık farkındalık eğitiminin planlamasında tarama yönteminden çıkan sonuçlara göre sorunların yoğun olduğu konular vurgulanmıştır. Sonrasında ise teknolojik zorbalık farkındalık eğitiminin ergenlerin teknolojik algılarında bir değişiklik oluşturup oluşturmadığını belirlemek için açık uçlu sorular içeren bir değerlendirme yapılmıştır. Nitel özellikli bu araştırma sonucunda teknolojik zorbalık farkındalık eğitiminin öğrenciler gözünden eksikleri, yeterliliği ve konuyla ilgili akıllarında kalanlar araştırılmıştır. Araştırmanın akışı aşağıda özetlenmiştir:

Şekil 3.7. Araştırmada kullanılan desen (çeşitleme).

3.2 Örneklem

Çalışmada seçkisiz uygun örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Büyüköztürk ve arkadaşları (2012) seçkisizlik kuralını örneklerin seçilme olasılıklarının eşitliği ve bağımsızlığı olarak tanımlanmıştır. Bu yöntemde amaç evrene geçerli genelleme yapmak adına temsil gücü yüksek örnekleme çalışmasıdır. Uygun örneklem yönteminde ise araştırmacının en uygun ve ulaşabileceği örneklem üzerinde çalışması söz konusudur. Zengin bilgi havuzu yerine maksimum tasarruf vardır.

Araştırmada seçkisiz uygun örnekleme yöntemi kullanılarak, Türkiye’de 10 farklı ilde 13 yerleşkede lisesi bulunan özel bir eğitim kurumu seçilmiştir. Bu iller, İstanbul, Bandırma, Burhaniye, Bursa, Edirne, Gaziantep, Kayseri, Kocaeli, Mardin, Mersin, Alanya, Bartın ve Manavgat’tır. Araştırmanın yürütüldüğü bu kurumda, orta ve üst gelir grubuna dâhil, lise hazırlık ve 9. sınıflarında okuyan toplam 563 öğrenci bulunmaktadır. Araştırmaya 563 öğrenci de dâhil edilmiş, ancak veri toplama bölümünde de açıklandığı gibi 278 öğrenciden veri toplanabilmiştir. Toplam öğrenci sayılarının illere göre dağılımı Tablo 3.1’de sunulmuştur:

Tablo 3.3

Lise Öğrenci Sayıları

Yerleşke Adı	Lise Hazırlık	Lise 1		Toplam
		Anadolu Lisesi	Fen Lisesi	
İstanbul 1	44	66		110
İstanbul 2	25		23	48
Bandırma		28		28
Burhaniye		13		13
Bursa		60		60
Edirne		15	18	33
Gaziantep		25	23	48
Kayseri		71		71

Kocaeli		27		27
Mardin		29		29
Mersin		24		24
Alanya		26	23	49
Bartın		8		8
Manavgat		15		15
Toplam	69	407	87	563

Veri toplama amacı ile kullanılan ölçek tüm okullara gönderilmiş, ancak sadece İstanbul, Kayseri, Kocaeli, Mersin ve Burhaniye yerleşkelerindeki okullardan geri dönüş elde edilmiştir. Öğrencilerin bu yerleşkelere dağılımı, Tablo 3.3’de gösterilmiştir:

Tablo 3.4

Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yerleşkelere Göre Sayısı

Yerleşke	Öğrenci Sayısı
İstanbul	157
Kayseri	63
Kocaeli	25
Mersin	20
Burhaniye	13
TOPLAM	278

3.3 Veri Toplama

Araştırmanın; birinci ve ikinci alt problemleri; “ Ergenlerin teknolojik zorbalık algıları nedir?” ve “Teknolojik zorbalığa uğrayanlar aynı zamanda teknolojik zorbalık yapıyorlar mı?” için, nicel veri toplama yöntemlerinden tarama kullanılmıştır. Hazırlık ve 9. sınıf öğrencilerinin teknolojik zorbalık ile ilgili algılarını ölçmek amacı ile Ayas ve Horzum’un (2010) geliştirmiş olduğu Sanal Zorba/Kurban Ölçeği kullanılmıştır (Bkz: Ek 1). Üçüncü alt problem; “Ergenlerin teknolojik

zorbalık ile ilgili farkındalıkları arttırılabilir mi?" için ise bilgilendirme nitelikli bir teknolojik zorbalık farkındalık eğitiminin ardından araştırmacı tarafından oluşturulan bir değerlendirme formu kullanılmıştır.

Sanal Zorba/Kurban Ölçeği: Ayas ve Horzum, ölçeği geliştirirken 450 öğrenci ile çalışmışlar, ölçek maddeleri için 5'li Likert tipi derecelendirme kullanmışlardır. Araştırmacılar maddelerin oluşturulması aşamasında eğitim teknolojisi, psikolojik danışma ve rehberlik, ölçme değerlendirme ve Türk dili alanları uzmanlarından görüş almışlardır. Yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi kullanmışlar, güvenirlik için de iç tutarlık katsayılarına bakmışlardır. Sonuç olarak araştırmacılar sanal zorba ölçeği için de, sanal kurban ölçeği için de toplam iç tutarlık katsayısını .81 olarak bulmuşlardır.

Seçilen özel okulun 10 ildeki toplam 14 yerleşkesinde uygulanmak üzere okul müdürlerine ölçek araştırmanın amacını açıklayan bir ön yazı ile gönderilmiştir (Bkz. Ek 1). İstanbul'da bulunan iki kampüste ölçekler araştırmacı tarafından bizzat okula gidilerek öğrencilere ulaştırılmış; diğer kampüslerde ise eposta yolu ile okul müdürlerine gönderilmiştir. 6 yerleşkeden toplam 121 öğrencinin uyguladığı ölçekler araştırmacıya verilen süre içerisinde geri gönderilmiştir. Ölçek formunda öğrencilerden isimlerini vermeleri istenmemiş, bunun yerine doldurulan her forma araştırmacı tarafından bir numara verilmiştir.

3.4 Teknolojik Zorbalık Farkındalık Eğitimi

Araştırmanın üçüncü alt problemine yönelik olarak, bir teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi aracı olarak, okullarda rehber öğretmenler tarafından kullanılacak 60 dakikalık etkileşimli seminer formatında bir eğitim geliştirilmiştir. Eğitimin sonunda öğrencilerin elde etmesi istenen kazanımlar şunlardır:

- Teknolojik zorbalık tanımını yapabilir.

- Teknolojik zorbalık çeşitlerini tanımlayabilir, örnek verildiğinde ayırt edebilir.
- Çevrimiçi ve çevirimdışı zorbalığın farkını bilir.
- Teknolojik zorbalığa uğrayan kişilerin duygularını anlayabilir.
- Teknolojik zorbalık yapan kişilerin kim olduğunu tanımlayabilir.
- Teknolojik zorbalık yapan kişilerin motivasyonunu anlayabilir.
- Teknolojik zorbalığa maruz kalanların neler yapabileceğini örneklerle açıklayabilir.
- Teknolojik zorbalıkla ilgili farkındalık oluşturacak bir poster hazırlayabilir.

Araştırmacı tarafından geliştirilen eğitim programı, bir Program Geliştirme uzmanı tarafından incelenmiş ve geri bildirim alınmıştır. Bu uzmanın görüşlerine göre yapılan düzenlemelerin ardından görüş almak üzere iki Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik uzmanı ile paylaşılmıştır. Bu uzmanların içeriğe yönelik geri bildirimlerine göre, eğitim programının son hali oluşturulmuştur. Eğitim programı içinde kullanılan kısa filmler, açık kaynak olarak materyal tasarlayan bir sivil toplum kuruluşu olan CommonsenseMedia'nın internet sitesinden alınmıştır. Müdahale amaçlı geliştirilen eğitim, Ek 4'te sunulmuştur. Yabancı dil eğitiminin yoğun olduğu bir okul olduğundan filmlerin alt yazı tercümesi yapılmamıştır. İzlemenin hemen ardından yapılan soru cevap bölümünde öğrencilerin yabancı dil sıkıntıları olmadığı gözlenmiştir.

Eğitim programı, eğitim içeriğinin öğrencilere daha gerçekçi gelmesi istendiği için ölçeklerin analizinden sonra geliştirilmiş ve bu analizde elde edilen bazı önemli bulunan veriler (teknolojik zorbalık örneklerinden hangilerinin öğrenciler tarafından daha sıklıkla yapıldığı ve hangilerine öğrenciler tarafından daha sıklıkla maruz kalındığı gibi) eğitim içeriğinde kullanılmıştır.

Eğitim, uygunluk açısından İstanbul ilindeki yerleşkede uygulanmıştır ve eğitime 55 ğrenci katılmıştır. Öğrencilerin haftalık aktivite saatinde verilmek üzere planlanmış ve araştırmacı tarafından verilmiştir. Eğitim esnasında okulun rehber ğretmeni de bulunmuştur. Eğitimde etkileşimi yaratabilmek için öğrenciler kütüphane ortamında, geniş bir alanda masaların etrafında 6 ila 8 kişilik gruplar olacak şekilde serbestçe yerleşmişlerdir.

3.4.1 Teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi değerlendirme.

Katılımcıların teknolojik zorbalığa yönelik farkındalık gelişiminin incelenmesi amacıyla eğitimin sonunda öğrencilerden bir değerlendirme formu doldurmaları istenmiştir (şimşek ve Yıldırım, 2011). Uygulamaya katılan 55 öğrenciden 37'si değerlendirme sorularını cevaplamıştır. Değerlendirme formunda şu sorular sorulmuştur:

1. Bu eğitimden sonra, teknolojik zorbalığa uğradığını/uğrandığını dūřündüđün durumlarda davranışın değerriş miydi? rnek vererek açıklar mısın?
2. Bu eğitimden sonra, geçmişteki bazı davranışlarını teknolojik zorbalık olarak niteler miydin? rnek vererek açıklar mısın?
3. Bu eğitim sizin yaş grubunuza bir daha verilirse, eğitime eklenmesini istediğin neler olurdu?
4. Bu eğitim sizin yaş grubunuza bir daha verilirse, eğitimden çıkarılmasını istediğin neler olurdu?
5. Bu eđitimde, teknolojik zorbalık ile ilgili sizi en çok etkileyen ve dūřündüren etkinlik hangisi idi?

3.5 Veri Analizi

Araştırmada kullanılan Sanal Zorba/Kurban leği'nden elde edilen nicel verilerin analizi için IBM SPSS version 19 programı kullanılmıştır. Ölçek maddelerinin yüzde ve frekans değerleri ile birlikte, eşleştirmeli örneklem t testi ile gruplar arası farklılıklar bulunmuştur.

Bilgilendirme sonrasında sorulan 5 soruluk değerlendirme formundan elde edilen veri, içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Büyüköztürk'e (2012) göre içerik analizi, insan davranışlarını ve doğasını belirleme üzerinde doğrudan olmayan yollarla çalışmaya imkân tanıyan bir tekniktir. Nesnel ve sistematik bir sınıflandırma esastır. Dolayısıyla bireylerin teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi sonrası teknolojik zorbalık algılarındaki değişimini ve değişimin yönünü analiz etme imkânı doğmaktadır. Yine de değerlendirme araştırmacının yansız olarak verileri geçiş sırası ve sıklıklarına göre kategorize edilmiştir. Sıklık terimi araştırmacının yansız analizi ve ögelerin önem vurgusuyla değerlendirilmiştir.

Nitel veri incelenirken Şimşek ve Yıldırım (2011)'in bahsettiği nitel verinin sayısallaştırılması da hedeflenmiştir. Burada amaçlanan; güvenilirliğin artırılması, yanlılığı azaltmak, ortaya çıkan tema veya kategoriler arasında karşılaştırmayı mümkün kılmak ve araştırma sonuçlarının anket gibi araçlarla daha geniş örneklemelerle çalışılmasına, sınanmasına olanak verilmesidir. En küçük verinin sözcük olduğu noktadan hareketle öğrencilerin sıklıkla kullandıkları sözcükler imkân ölçüsünde kategorize edilmiştir.

Bir başka deyişle betimleme aşamasında “ne” sorusuna cevap aranmış, Çıkan sonuçların değerlendirilmesiyle teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi planlanmış ve sonrasındaki farkındalık eğitimiyle deneklerin neyi söyledikleri incelenmiştir. Analiz aşamasında ise “nasıl” söylediklerine bakılmış ve nihai olarak da tüm veriler yorumlanmıştır. Yorumlama aşamasından sonra bilgilendirme/ teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi veri sonuçları doğrultusunda gözden geçirilmiş ve ilaveler yapılması planlanmıştır. Bu konuya öneriler bölümünde değinilecektir.

3.6 Sınırlılıklar

Araştırmada kullanılan ölçeğin 2013-2014 öğretim yılında bir özel okul zincirinde İstanbul, Bandırma, Burhaniye, Bursa, Edirne, Gaziantep, Kayseri, Kocaeli, Mardin, Mersin, Alanya, Bartın ve Manavgat yerleşkelerinde okuyan 69 hazırlık ve 494'ü 9. sınıf olmak üzere toplam 563 öğrencisine uygulanması planlanmışken sadece İstanbul, Bandırma, Burhaniye, Kocaeli ve Kayseri yerleşkelerindeki öğrencilere uygulanabilmiştir; çünkü diğer şubelerden gereken dönüş yöneticilerle sürekli iletişim kurulmasına rağmen sağlanamamıştır. Bu, araştırmanın sınırlılıklarındandır.

Tarama sırasında demografik özellikler incelenmemiştir. Li (2006), Erdur-Baker ve Kavşut (2007), Arıca ve arkadaşları (2008) ve Keith ve Martin (2005) tarafından yapılan araştırmalar erkeklerin daha çok zorbalık yaptığını, Hinduja ve Patchin (2009), Topçu, Baker, Çapa ve Aydın (2008) tarafından yapılan araştırmalar da kızların daha çok zorbalık yaptığını ortaya koymuştur. Bu araştırmada ise teknolojik zorbalığı farkındalık algısı yönünden incelenmesi yapılmış, cinsiyet farklılığına bakılmamıştır.

Teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi, İstanbul yerleşkesinde 55 öğrenciye yapılmış, fakat 35 öğrenci değerlendirme sorularını cevaplamıştır. Bu da sınırlılıklardan bir diğeridir.

4. Bölüm: Bulgular

Bu bölümde, ölçek uygulamasından elde edilen nicel verilerin analiz adımları, sonuçları, elde edilen sonuçlara göre müdahale amaçlı uygulanan eğitim programının planlaması ve son olarak da uygulama sonrasında yapılan değerlendirme sorularının nitel analizi sunulmaktadır.

4.1 Nicel Veriden Elde Edilen Bulgular

Nicel veriler SPSS 19 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

4.1.1 Veri analizi adımları. Analize başlamadan ölçeğin geçerliliği ile ilgili yapılacak analizlerin varsayımlarını doğrulamak adına önce veri seti eksik girilmiş olan ve aykırı olan değerlerin tespit edilmesi için taranmıştır. Bu amaçla önce tek değişkenli sonra da çok değişkenli uç değer analizleri uygulanmıştır. Yapılan betimleyici analiz sonucunda 287 değer cevaplanmamış olduğu görülmüş, bu değerler 999 olarak kodlanarak daha ileri analizin dışında tutulmuştur. Tek değişkenli uç değer analizi kapsamında uç değerlerin tespit edilmesinde skewness ve kurtosis değerleri temel alınmıştır. Bu değerlere göre bütün maddelerin uç değer içerdikleri görülmüştür. Analizin sağlıklı yapılabilmesi için bu maddeler üzerine önce kare kök dönüşümü uygulanmış ancak sorun giderilemediği için sonrasında ek olarak log10 dönüşümü uygulanmıştır. İki dönüştürme işlemi de başarısız olduğundan maddelerin z değerlerine dönüşümü yapılmış ve her maddede -3 ve +3 z değerlerinin dışında kalan değerlere sahip olan katılımcılar ileri analizden çıkarılmıştır. Tek değişkenli uç değer analizine göre 85 katılımcı analizin dışında bırakılmıştır. Çok değişkenli uç değer analizi kapsamındaki uç değerler ise Mahalanobis değerleri yardımıyla incelenmiştir. Güven aralığı .01 alınarak ki kare tablosu yardımıyla bulunan 41 aykırı değer de bu şekilde ileri analizden elenmiştir ($p < .01$, $df=38$). Tüm bu basamaklardan sonra verinin faktör analizi uygulaması için tüm varsayımları sağlamış

olduğuna karar verilerek analize devam edilecek son örneklem belirlenmiştir ($N=152$).

4.1.2 Güvenilirlik. Güvenilirlik değeri, tekrar tekrar yapılan ölçümlerde aynı sonuca ulaşılma derecesinin bir göstergesidir. Bu nedenle anket soruları, güvenilirlik analizine tabi tutulmaktadır. Güvenilirlik analizinde Cronbach's Alfa katsayısından yararlanılmaktadır. İlgili katsayı 0 ile 1 arasında bir değeri alır ve 1'e yaklaştıkça anketin güvenilirliği artar. Katsayının .70'in üzerinde olduğu durumlarda anketin güvenilir bir anket olduğu yorumu yapılmaktadır (Akgün, Büyüköztürk, Çakmak, Demirel ve Karadeniz, 2012).

Siber zorbalık ölçeğinin güvenilirliği incelendiğinde ölçeğinin genelini kabul edilebilecek bir güvenilirlik katsayısına sahip olduğu görülmüştür ($\alpha=.61$). Testin bölük yarı güvenilirliği incelendiğinde ise ilk yarı için Cronbach's Alfa değeri .50 olarak bulunurken testin diğeri yarı için bu değeri .45 çıkmıştır. Buradan yola çıkılarak ölçeğinin bölük yarı güvenilirliği zayıf olarak değerlendirilmiştir. Alt ölçekler incelendiğinde orijinal ölçekte ilk olarak belirtilen "sanal ortamda cinsel zorbalık" alt ölçeğinin "bana yapıldı" başlığı için Cronbach's Alfa değeri .32 bulunurken "ben yaptım" başlığında .66 Cronbach's Alfa değeri bulunmuştur. Bu alt ölçeğinin geneli ise .49 Cronbach's Alfa değerine sahiptir. İkinci alt ölçek olan "sanal ortamda engelleme ve zarar verme" incelendiğinde alt ölçeğinin "bana yapıldı" başlığı için Cronbach's Alfa değeri .42 bulunurken "ben yaptım" başlığında .34 Cronbach's Alfa değeri bulunmuştur. Alt ölçeğinin tümü ise .50 geçerlilik değerine sahiptir. Alt ölçeklerin geçerlilik analizi olarak son alt ölçek olan "sanal ortamda söylenti çıkarma" incelenince, "bana yapıldı" alt başlığı .53 Cronbach's Alfa değeriyle ortalama bir geçerliliğe sahipken "ben yaptım" başlığı -.05 Cronbach's Alfa değeri ile geçersiz olarak bulunmuştur. Alt ölçeğinin tümü değerlendirildiğinde ise .36 Cronbach's Alfa değeri ile alt ölçek zayıf bir geçerlilik göstermiştir. Madde analizi ise her maddenin ölçeğe ait

olduğunu ve herhangi bir maddeyi dışarıda bırakmanın toplam güvenilirliği azaltmayacağı gibi arttırmayacağını da göstermiştir.

4.1.3 Frekans bulguları. Katılımcıların %50.7'si İstanbul'da, yüzde 27'si Kayseri'de, % 9.9'u Kocaeli'nde, % 7.2'si Mersin'de ve % 5.3'ü ise Burhaniye'de ikamet etmektedir.

Tablo 4.1'de sunulan frekans analizi katılımcıların hiçbirisinin hiçbir maddeye “her zaman” maruz kalmadıklarını göstermektedir. Sık sık maruz kaldıkları maddelerin hangileri olduğu incelendiğinde %2.6 katılımcının “sık sık” gizli numaradan gelen rahatsız edici sesler çıkarma davranışına maruz kaldığı ve bu maddenin bu başlıkta en fazla görülen madde olduğu bulunmuştur. En fazla “ara sıra” maruz kalınan maddeler incelendiğinde % 5.9 katılımcının maruz kaldığı “kasıtlı olarak virüs yollama” davranışı karşımıza çıkmıştır. Ayrıca katılımcıların %19.7'si “ara sıra” e-posta adreslerinin ele geçirilip zarar gördüğünü ve internet ya da telefon yoluyla tehdit edildiklerini belirtmişlerdir. Eposta kutularının doldurulması ise soruyu cevaplayan hiçbir katılımcı tarafından deneyimlenmemiştir (% 96.1).

Tablo 4.1

Sanal Zorba/ Kurban Ölçeği'nin “Bana Yapıldı” Bölüm Frekans Değerleri

Bana Yapıldı	Her Zaman	Sık Sık	Ara Sıra	Nadiren	Hiçbir Zaman	Yanıt Yok
Gizli telefon no ile cinsel ses çıkarma	0	4	5	24	118	1
İzinsiz görüntü çekme	0	0	0	13	133	3
Uygunsuz görüntü dağıtma	0	0	0	2	149	1
Uygunsuz görüntü ile şantaj yapma	0	0	0	2	149	1
Cinsel içerikli mesaj gönderme	0	0	2	13	136	1
Cinsel içerikli film görüntü izlemeye zorlamak	0	0	1	4	147	1
Cinsel içerikli söylenti çıkarıp yaymak	0	0	0	4	146	2
Chat room veya oyunu terk ettirmek	0	3	6	11	130	2
Hedefin adıyla mesaj, video gönderme	0	0	0	4	147	1

Zarar verecek web sayfası hazırlama	0	0	0	2	148	2
Mail adresini ele geçirme, zarar verme	0	0	3	30	114	5
Bilgisayardaki dosyalara kasten zarar verme	0	0	0	8	142	2
Kasıtlı virüs mail yollama	0	1	9	25	115	2
Tehdit etme	0	0	2	30	118	2
Mail kutularını doldurarak bloke etmek	0	0	0	0	146	6
Gereç modeliyle alay etmek	0	1	3	19	129	1
Birisi hakkında olumsuz bilgiyi yaymak	0	0	0	4	147	1
Küçük düşürücü söylenti çıkarıp yaymak	0	0	0	6	144	2
Kişisel bilgi yaymak	0	0	1	6	143	2
Genel Ortalama	0	.47	1.84	10.89	136.89	2

Katılımcıların başkalarına uyguladıkları sanal zorbalık davranışları incelendiğinde (Tablo 4.2), katılımcıların hiçbirinin herhangi bir davranışı “her zaman” ve ya “sık sık” göstermediği, en fazla “ara sıra” yaptıkları davranışın ise sohbet odasını veya oyunu terk ettirmeye zorlamak olduğu görülmüştür (%2.6). Buna ek olarak katılımcıların %8.6’sı “nadiren” başkalarının mail adresini ele geçirip zarar verme davranışı göstermektedir ve nadiren yapılan davranışlar kategorisindeki en yüksek değer de budur. Katılımcılar testin kendi uyguladıkları zorbalığa ait olan bu kısımda katılımcıların, soru başına, ortalama %5.12 oranında cevapları boş bırakmayı seçtiğini görmekteyiz. Testin zorbalığa maruz kalmayı ölçen ilk kısmına göre %3.83 daha fazla katılımcı soruları boş bırakmayı seçmiştir.

Tablo 4. 2

Sanal Zorba/ Kurban Ölçeği'nin “Ben yaptım” Bölüm Frekans Değerleri

Ben Yaptım	Her Zaman	Sık Sık	Ara Sıra	Nadiren	Hiçbir Zaman	Yanıt Yok
Gizli telefon no ile cinsel ses çıkarma	0	0		8	135	8
İzinsiz görüntü çekme	0	0	1	9	133	9

Uygunsuz görüntü dağıtma	0	0	0	1	143	8
Uygunsuz görüntü ile şantaj yapma	0	0	0	2	141	9
Cinsel içerikli mesaj gönderme	0	0	0	0	145	7
Cinsel içerikli film görüntü izlemeye zorlamak	0	0	0	0	145	7
Cinsel içerikli söylenti çıkarıp yaymak	0	0	0	0	145	7
Chat room veya oyunu terk ettirmek	0	0	4	9	128	1
Hedefin adıyla mesaj, video gönderme	0	0	0	1	145	6
Zarar verecek web sayfası hazırlama	0	0	0	1	144	7
Mail adresini ele geçirme, zarar verme	0	0	2	13	128	9
Bilgisayardaki dosyalara kasten zarar verme	0	0	0	1	143	8
Kasıtlı virüs mail yollama	0	0	0	1	143	8
Tehdit etme	0	0	0	7	137	8
Mail kutularını doldurarak bloke etmek	0	0	1	2	140	9
Gereç modeliyle alay etmek	0	0	1	10	134	7
Birisi hakkında olumsuz bilgiyi yaymak	0	0	0	1	144	7
Küçük düşürücü söylenti çıkarıp yaymak	0	0	0	1	145	6
Kişisel bilgi yaymak	0	0	0	0	145	7
Genel Ortalama	0	0	0.53	3.53	140.16	7.79

4.1.4 Eşleştirilmiş örneklem t-test bulguları. Katılımcıların siber zorbalığa yönelik tecrübeleri, kendilerine yapılması ve kendilerinin yapması bağlamında incelenmiştir. Buna göre; gizli numara ile cinsel içerikli sesler çıkarma ($t=4.12, p<.05$), birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail gönderme ($t=3.58, p<.05$), kasıtlı virüslü mail yollama ($t=5.94, p<.05$), internet veya telefon yoluyla tehdit etme ($t=4, p<.05$) maddelerinin “bana yapıldı” ve “ben yaptım” alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma gösterdiği görülmüştür (Tablo 4.3). Gizli numaradan cinsel içerikli sese maruz kalanların ($M_{bana yapıldı}=1.27, M_{ben yaptım}=1.07$) ve istemediği halde cinsel içerikli mesaja maruz kalanların bunu başkalarına yapmama eğiliminde oldukları

görülmüştür ($M_{bana\ yapıldı}=1.1$, $M_{ben\ yaptım}=1$). Aynı şekilde kasıtlı olarak virüslü maile maruz kalanlar ($M_{bana\ yapıldı}=1.32$, $M_{ben\ yaptım}=1$) ve internet veya telefon yoluyla tehdit edilenler de ($M_{bana\ yapıldı}=1.22$, $M_{ben\ yaptım}=1.04$) maruz kaldıkları zorbalıkları başkalarına uygulamama eğilimindedir.

Tablo 4.3

Eşleştirilmiş Örneklem T-Test Sonuçları

	Mean	Std. Sapma	Eşleşmiş Farklar		t	f	Sig. (2-tailed)	
			Std. Error Mean	Farkın %95 güven aralığı				
				Lower				Upper
Gizli telefon no ile cinsel ses çıkarma	.20280	.58814	.04918	.10557	30002	4.123	142	.000
İzinsiz görüntü çekme	.02837	.23734	.01999	-.01115	06789	1.419	140	.158
Uygunsuz görüntü dağıtma	.00694	.14467	.01206	-.01689	03078	.576	143	.566
Uygunsuz görüntü ile şantaj yapma	.00000	.11868	.00992	-.01962	01962	.000	142	1.000
Cinsel içerikli mesaj gönderme	.10417	.34920	.02910	.04664	16169	3.580	143	.000
Cinsel içerikli film görüntü izlemeye zorlamak	.04138	.23202	.01927	.00329	07946	2.148	144	.033
Cinsel içerikli söylenti çıkarıp yaymak	.02083	.14332	.01194	-.00278	04444	1.744	143	.083
Chat room veya oyunu terk ettirmek	.06383	.45060	.03795	-.01119	13885	1.682	140	.095
Hedefin adıyla mesaj, video gönderme	.02055	.18455	.01527	-.00964	05073	1.345	145	.181
Zarar verecek web sayfası hazırlama	.00694	.08333	.00694	-.00678	02067	1.000	143	.319
Mail adresini ele geçirme, zarar verme	.13475	.52399	.04413	.04751	22200	3.054	140	.003
Bilgisayardaki dosyalara kasten zarar verme	.04861	.24608	.02051	.00808	08915	2.370	143	.019
Kasıtlı virüs mail yollama	.31250	.63100	.05258	.20856	41644	5.943	143	.000
Tehdit etme	.17606	.45036	.03779	.10134	25077	4.658	141	.000
Mail kutularını doldurarak bloke etmek	-	.18844	.01593	-.05292	01006	-1.346	139	.181
Gereç modeliyle alay etmek	.10345	.49615	.04120	.02201	18489	2.511	144	.013
Birisi hakkında olumsuz bilgiyi yaymak	.02069	.18518	.01538	-.00971	05109	1.345	144	.181
Küçük düşürücü söylenti çıkarıp yaymak	.04138	.19986	.01660	.00857	07418	.493	144	.014
Kişisel bilgi yaymak	.05517	.25764	.02140	.01288	009746	.579	144	.011

4.2 Nitel Veriden Elde Edilen Bulgular

Teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi amaçlı geliştirilen bilgilendirme oturumu planlanan 60 dakikadan 15 dakika kadar fazla sürmüştür. İnteraktif olarak planlanan oturum, öğrencilerin katılımı,

örneklerin çeşitliliği, sunuma dâhil edilmeyen fakat ergenler tarafından bilinen Amanda Todd örneğinin paylaşılmasıyla uzamıştır. Öğrencilerin aktivite saatlerinin kullanılması ve bilgilendirmeye aktif katılımları sonrasında, planlandığı halde poster uygulaması yapılamamıştır. Eğitimin içeriğinde kullanılan CommonMedia sitesinden alınan iki kısa film, uygulama yapılan okulun yabancı dil yoğunluğu ve öğrencilerin dil seviyeleri göz önüne alındığından, orijinal dili olan İngilizce olarak kullanılmıştır. Öğrencilerin anlama ve yorumlama ile ilgili bir sıkıntılarını olmadığı soru cevap bölümünde ve bilgilendirmenin bir bölümü olan filmlerin yorumlanmasından gözlemlenmiştir.

4.2.1 Değerlendirme formundan elde edilen bulgular.

Değerlendirme formunda sorulan ilk soru ile öğrencilerin katıldıkları eğitim sonunda teknolojik zorbalıkla ilgili davranış değişikliğine yönelik görüşleri incelenmiştir. “Bu eğitimden sonra, teknolojik zorbalığa uğradığını/uğrandığını düşündüğün durumlarda davranışın değişir miydi? Örnek vererek açıklar mısın?” sorusuna 14 öğrenci evet 16 öğrenci hayır cevabı vermiş; 2 öğrenci ise boş bırakmıştır. 5 öğrenci ise “zorbalığa karşıydım”, “zorbalık yapmadım” gibi gerekçeli olumsuz cevaplar vermişlerdir. Bu öğrencilerin teknolojik zorbalık bilinçlerinin yüksek olduğu görülse de araştırmanın toplamı içinde bu sayının yetersiz olduğu söylenebilir.

“Bu eğitimden sonra, teknolojik zorbalığa uğradığını/uğrandığını düşündüğün durumlarda davranışın değişir miydi? Örnek vererek açıklar mısın?” sorusuna verilen cevaplar aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 4.4

Soru 1: Bu Eğitimden Sonra, Teknolojik Zorbalığa Uğradığı/Uğrandığı Düşünülen Durumlarda Davranış Farklılığı Olup Olmayacağı

Cevaplar	Açıklama
Evet (n=17)	Ciddi sorunlara neden olması

	Empati (n=3)
	Aktif izleyici olmak (n=5)
	Önlem almak
	Daha bilinçli olmak
Hayır (olumlu açıklama) (n=5)	Olayın ve çözümlerinin farkında olmak
	Zorbalığa karşıyım (n=2)
	Zorbalığa uğrasam da mücadele edebilmek
	Zorbalık edeni bloke etmek
Hayır (olumsuz açıklama) (n=13)	Değişmez
Boş (n=2)	

Şimşek ve Yıldırım (2012)'a göre nicel araştırmalarda yansızlık sağlamak adına en küçük ifade birimi olan sözcüklerin kullanım sıklıkları kategorize edilmiştir. 'Evet' cevabı verenler arasında sık kullanılan kelimelerin nicelleştirilmiş hali aşağıdadır:

Tablo 4.5

Eğitimin Davranış Değişikliği Yaptığı İfade Edilen Cevapların Analizi

Eğitim davranışını değiştirdi	Frekans
Zorbalık	0,20
Ciddi	0,10
Dikkat	0,10
Bilinç	0,07
Aktif	0,07
Yardım	0,07
Sorun	0,07
Arkadaş	0,07
Bloke	
Şikayet	
Zarar	
Gülüp geçmek	

Verilen cevaplar arasında dikkat çekici olan bazıları şunlardır:

- “evet değişti, çünkü uğranan zorbalıkların ciddi sorunlara ve zorbalığa uğrayanların intihar teşebbüs ettiğini gördüm”,
- “arkadaşıma olsa daha bilinçli olurum”,
- “uğrasam da mücadele edebilirim”,
- “aktif dinleyici olmaya çabalayacağım”
- “bazı durumlarda karşımdaki kişinin duygu ve düşüncelerini düşünmediğimi farkettim ama bunu bir dahakine yapmamaya dikkat edeceğim”,
- “bu eğitimden önce nelerin zorbalık olduğunu anlamadığım için arkadaşlar arasında gülüp geçiyorduk ama bundan sonra daha dikkat edeceğim”,
- ”evet, mağdur arkadaşşıma yardım ederim”,
- “genelde pasif izleyici olurken bu eğitimden sonra zorbaya uğrayan kişi için aktif izleyici olabilirim”, gibi yorumlar da gözlenmiştir.

“Hayır değişmezdi” cevabı veren öğrencilerin 5’inin ise gerekçe olarak yaptıkları açıklamalardan, teknolojik zorbalıkla ilgili bir bilince sahip oldukları görülmüştür. Bu noktada farkındalık artırma ve bilinç kazandırmaya yönelik olarak geliştirilen bu teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi örneğinin öğrencilerin davranış biçimlerini değiştirmelerinde etkin olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin “bu eğitimden sonra, geçmişteki bazı davranışlarını teknolojik zorbalık olarak niteler miydin? Örnek vererek açıklar mısın?” sorusuna verdikleri yanıtlar incelendiğinde, öğrencilerin 9’u ‘evet’, 23’ü ‘hayır’ şeklinde cevaplamış, 2’si ise boş bırakmıştır.

Tablo 4.6

Soru 2: Geçmişte Teknolojik Zorbalık Yapıldığının Farkına Varma Açıklamaları

Cevaplar	Açıklama
Evet (n= 8)	Interaktif oyunu kötü oynayana oyunu silmesini söylemek Telefon işletmesi Cinsel içerikli ses göndermek Arkadaşlarla alay etmek Gizli numaradan birilerini aramak
Hayır – olumsuz (n= 20)	Yapmam Yapmadım Ben nazik biriyim Nitlendirmem
Hayır - olumlu (n=5)	Bu konuda zaten bilinçliydim
Boş (n= 4)	

Verilen cevaplar arasında dikkat çekici olanları;

- “Ben o tarz şeyler yapmam”
- “Evet, kişileri gizli numaradan arayıp onlarla konuşmanın zorbalık olduğunu bilmiyordum, artık öyle bir şey yapmayacağım”
- “Aslında değerlendirmedim, çünkü tanımadığım kişilerle konuşmam”
- “Arkadaşlarımın bazı yönleriyle dalga geçiyordum ama onu kıracağımı düşünmeden yapıyordum”
- “Evet, arkadaşıma cinsel içerikli sesler yollamıştım”
- “telefon işletmesi”(kendi koydukları isim)
- “oyunda kötü oynayan birine oyunu silmesini söyledim”

Tablo 4.7

Nitel Veri Toplu Dökümü

SORULAR	Boş Cevap	Evet	Hayır
SORU.1. Bu eğitimden sonra davranışın değişir miydi?	2	22	13
SORU.2. Geçmişteki bazı davranışların zorbalık mıydı?	2	29	5

Ancak bu çalışmadan sonra, kişileri gizli numaradan arayarak konuşmanın zorbalık olduğunu öğrenen ve artık yapmayacağını belirtenler de olduğu çalışmanın amacına ulaştığı bulgusunu vermektedir. Araştırmacı bu bulgunun gerçek olduğunu ummaktadır, çünkü öğrenciler “doğruyu yapmak” adına bu cevapları vermiş olabilirler. Yine de en azından bu cümleyi telaffuz etmeleri bile amaca ulaşıldığının göstergesi olarak düşünülebilir. Gerçekte eyleme geçip geçmeyeceklerini bir başka araştırmayla teyid etmek gerekebilir.

Bu eğitimin öğrencilerin yaş grubuna bir daha verilirse, eğitime eklenmesini istediklerinin neler olacağı sorusuna, öğrencilerin 15’i “hiç bir şey” derken 4 öğrenci cevap vermemiştir.

Tablo 4.8

Soru 3. Eğitime İlave Edilmesi İstenen Ögeler

Cevaplar	Açıklama
Hiçbirşey (n=13)	Eksiksizdi Güzel Yeterli
Eksikler	Zorbalığa uğranması halinde nasıl başa çıkılacağı Daha çok ve yerel örnek Daha fazla göz teması Daha fazla görsel malzeme kullanımı Aktivite İnteraktif oyunlardaki küfür ve zorbalık konusu Telefon tacizi
Boş (n= 3)	

Eklenmesi istenenler arasında, 4 öğrenci daha çok video, 2 öğrenci, "Bu durum karşısında başka ne yapılması gerektiği", 2 öğrenci, "daha gerçekçi olsun" cevaplarını vermişlerdir. Telefonda taciz ve oyunlardaki küfür ve zorbalık konularının anlatılması da istekler arasındadır. Anlatıcının göz temasını isteyen bir öğrenci de olmuştur.

Bir sonraki soruda ise, eğitimden nelerin çıkarılmasını istedikleri sorulmuş ve öğrencilerin 17'si "hiçbir şey" çıkmasını istememiş, 7'si cevaplamamış, diğerleri arasında da, "videolar", "daha az yazı" cevapları gözlenmiştir.

Tablo 4.9

Soru 3. Eğitimden Çıkarılması İstenen Öğeler

Cevaplar	Açıklama
Hiçbirşey (n=16)	Çıkacak birşey yok Sunum güzel
Eksikler	Etkili ve trajik örnek Daha fazla görsel Videolar
Boş (n= 5)	

Eğitimde, teknolojik zorbalık ile ilgili öğrencileri en çok etkileyen ve düşündürülen etkinliğin hangisi olduğuna yönelik soruyu 5 öğrenci cevaplamamıştır. Verilen dikkat çekici cevaplar arasında,

- "İnsanların bu kadar sert ve ruhsuz olmaları"
- "...tehdit kötü bir şey"
- "İnsanların anlayışsız, bencil ve sadece kendilerini düşünmeleri, bir şeyler yaparken karşısındaki üzülür mü diye düşünmemesi"
- "Kişilerin bayanlara kötü davranması, aslında bu ülkenin içinde olduğu politikayla beraber kadına şiddete yöneliğin bir parçasıdır"
- "Fotoğraf paylaşımının çok hızlı yayılabileceği"
- "Birisinin senin hakkında kötü bir şey paylaşması"

gibi cevaplar dikkat çekici bulunmuştur. Öğrencilerin 10'u kısa filmlerden, 6'sı ise hiçbirinden etkilenmediğini beyan etmiştir.

5. Bölüm: Tartışma Ve Sonuç

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular alan yazından desteklenerek tartışılmış, sonuçlar paylaşılmış ve bu sonuçlara göre başka araştırma çalışmaları için önerilerde bulunulmuştur.

5.1 Tartışma

Orta ve üst gelir grubu öğrencileri olan bir özel okul zincirinde yapılan araştırma 278 öğrenciye uygulanmıştır. Büyük çoğunluğu İstanbul'da olmak üzere toplam 278 katılımcı öğrenciye uygulanan ve yapılan güvenilirlik analizi sonucunda oldukça güvenilir sonuçlar verdiği görülen siber zorbalık ölçeğinde, katılımcıların siber zorbalık türü davranışlara maruz kalıp kalmadıkları ve bu tür davranışları kendilerinin yapıp yapmadıkları araştırılmıştır. Bir diğer araştırma konusu ise bu tip siber zorbalık davranışlarına maruz kalanların, bu tip davranışları başkalarına yapıp yapmadıklarıdır. 152'sinin geçerliği veri kalitesine uygun bulunan tarama sonucunda; mail adresini ele geçirmek, sohbet odasını veya interaktif oyunu terketmeye zorlamak, gereç modeliyle alay etmek öğrencilerin yaptıklarını dile getirdikleri eylemlerdir. Kendilerine yapılan zorbalık çeşitleri arasında ise kasıtlı olarak virüslü mail gönderimi, gizli numaradan aranarak cinsel ses çıkarılması, mail adresinin ele geçirilmesi ve tehdit edilmek çoğunluktadır. Bu bulgular Er, Sarı, Özer ve Şahin (2007) ile Erdur-Baker ve Kavşut (2007)'un bulgularıyla da örtüşmektedir.

Teknoloji ile böylesine içli dışlı büyüyen gençlerimizi, özellikle internetin barındırdığı tehlikelerden koruyabilmek için aile filtresi kullanımının yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Aile filtresi yolu ile gençlerin zararlı içeriğe erişebilecekleri sitelerden uzak tutulması mümkündür. Başkalarının mail adreslerini ele geçirmeye yarayacak

virüslü dosya ve yöntemlere erişim aile filtresi yolu ile engellenebilecektir.

Araştırmanın hemen başında teknolojik zorbalık taraması uygulanırken, öğrencilerin ilk farkındalık adımını attıkları gözlenmiştir. Tarama kâğıtlarını ellerine aldıklarında aralarında küçük sohbetler başladığı gözlemlenmiştir. Örneğin, interaktif oyunları terketmeye zorlamanın zorbalık olup olmadığını öğrenciler kendi aralarında tartışmışlardır. Bazı öğrencilere göre oyuncuyu terk ettirmek “oyunun raconu” olarak nitelenmiş, rakibin sadece oyunu kaybettiğinin internet ortamında anlatılması amaçlanmıştır. Oysa terkettirilen öğrenci, ki burada kurban konumundadır, “Ben söylemişim size ... olduğunu” şeklinde yorum yapmıştır. Daha sonra aynı öğrencilere bilgilendirme yapılırken öğrencilerin empati, karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlama ve gözetme konusunda desteğe ihtiyacı olduğu gözlemlenmiştir. Willard (2007) zorbaların kendilerini teknolojik gereçlerin arkasına sakladıklarını, yüz yüze olmadıkları için zorbalık yapılan kişinin duygu ve düşüncelerini görmediği ve anlamadığı, etik değerlerden uzak olduğu, çoğu öğrencinin kendilerine “avatar”lar oluşturup bir anlamda kimlik değiştirdiklerini ifade etmiştir. Öğrenciler teknoloji kullanırken sadece bir gereç kullandıklarını hattın diğer yanında da kullanıcının bir canlı olduğunu zaman zaman unutmaktadır. Özellikle de oyunlarda, söylenti çıkarmada önemli olan karşısındakine “skor yapmak” olarak tanımlamaktadırlar.

“Zarar vermeye yönelik web sitesi hazırlamak” sorusu ise ergenlerin ilgisini çekmiş ve “Keşke yapabilsen”, “Silikon vadisine giderim”, “okuldan zaman mı var?” gibi yorumlara neden olmuştur. Öğrenciler web sitesi hazırlamanın kendileri için erken olduğunu ve zaman sıkıntıları olduğunu düşünmektedir.

Cambell ve arkadaşlarının (2013) da vurguladığı gibi okul sınırları dışında da devam eden teknolojik zorbalık ertesi gün okul içinde devam

edebilmektedir. Bu durumda bir anlamda dolaylı olarak okul sınırları genişlemektedir. Zorbalığa uğrayanlar çeşitli sıkıntılar, psikolojik sorunlar yaşamakta ve desteğe gereksinim duymaktadır. Zorbalığa uğrayanlar teknolojik gereçlerinin ellerinden alınması, yasaklanma, ceza gibi nedenlerle ortaya çıkmamakta durumu aileleriyle paylaşmamaktadır. Dolayısıyla sorun kendi içinde devam edebilmektedir, çünkü ancak kurban kendini ifade ettiğinde zorbalığın farkına varılmaktadır. Geleneksel zorbalıkta zorbalık tanımları yapılmakla birlikte teknolojik zorbalıkların betimlemesi yapılmaktadır. Dolayısıyla teknolojik zorbalık ve geleneksel zorbalık arasındaki benzerlikler, farklılıklar ve başa çıkma stratejilerinin de farklı olabileceği anlatılmıştır. Bu farklılık, geleneksel zorbalıkta oluşan zarar belli iken teknolojik zorbalıkta bir belirsizlik olabileceği görüşünden kaynaklanmaktadır. Ergenler arasında misilleme yoğun olduğundan eğitimcilerce teknolojik zorbalık dikkat gerektiren bir meseledir. Uygulanan teknolojik zorbalık farkındalık eğitiminin amacı ergenlere bilgi vermek, en azından bazı durumlarda neler yapabileceklerini ve hepsinden önemlisi yalnız olmadıklarını göstermektir.

İnteraktif olarak planlanan ve uygulanan teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi öğrencilerin aktif katılımıyla 60 dakika yerine 75 dakika sürmüştür. Sosyal medyada bilinen ilk teknolojik zorbalık vakası olan Amanda Todd örneği öğrencilerce dile getirilmiştir. Bu durumda araştırmacı konuyu bilmeyenler için hikâyeyi özetlemiş ve öğrencilerin durumun ciddiyetini kavradıklarını gözlemiştir. Fakat teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi sonrası değerlendirmede öğrencilerin yerel örnekleri tercih edecekleri, kendilerini daha yakın hissedecekleri anlaşılmıştır. Türkiye’de teknolojik zorbalık verileri, Avrupa Birliği üye ülkelerindeki verilerinin altındadır (Çağıltay, Karakuş, Kaşıkçı ve Kursun, 2011). Dolayısıyla örnek bulmak zor olabileceğinden örneklerin uyarlanması üzerinde çalışılabilir.

Bir başka nokta öğrencilerin “özel”, “şahsi” sözlerinin anlamını teknoloji kullanımında tam da kavramamış olmalarıdır ki araştırmacının gözlemi Dwyer, Hiltz ve Passerini (2007) tarafından da vurgulanmıştır

Teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi planlanırken “özel”, “şahsi” kelimelerinin açılımı için danışılan Psikoloji Bölümü öğretim üyeleri, ”Evimizin perdesi, evin kapısının kilitli olması hali” metaforlarını önermiştir. Bunlar teknolojik zorbalık farkındalık eğitiminde görsellerle kullanılmıştır. Teknolojinin kullanımında nelerin gerçekten paylaşılacak istendiği ve nelerin paylaşılmaması gerektiği kullanılan ortamın özelliklerine göre irdelenmelidir. Ancak ergenlerin teknoloji kullanma hızları ve becerileri ile düşünme ve karar verme becerilerinin eş zamanlı olup olamayacağı başka bir araştırma konusudur.

Teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi sırasında konuşma yapan bir öğrencinin, “Yeter, kes” şeklinde susturulmaya çalışmasını bazı öğrencilerin, “zorbalık bu, biz aktif dinleyiciyiz” şeklinde durdurmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. teknolojik zorbalık farkındalık eğitiminde vurgulanan aktif izleyici olmak olgusu öğrencilere anlamlı gelmiş ve öğrenciler tarafından uygulanmıştır.

“Gülüp geçme” terimi teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi sırasında ve değerlemede göze çarpan bir terimdir. Beran ve Li (2007), Hinduja ve Patchin (2011), Juvonen ve Gross (2008)’in de belirttiği gibi geleneksel zorbalığa uğrayan öğrenci güç gösterisi veya teknolojik zorbalık yapmaktadır. Öğrenciler teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi sırasında teknolojik zorbalığın gülüp geçilecek bir şey, bir şakadan ibaret olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak müdahale sonrasında öğrencilerin teknolojik zorbalık algısının değiştiği, teknolojik zorbalığın ciddiyetinin kavrandığı, aktif izleyici olmak ve empati kurmak gibi kavramların öğrenildiği gözlemlenmiştir.

Siber zorbalık ölçeğinde yer alan ifadelere katılım durumları incelendiğinde ise katılımcıların siber zorbalık ölçeğinde yer alan hiçbir

ifadeye her zaman maruz kalmadıkları görülmüştür. Sık sık maruz kaldıkları davranışların ise gizli numaradan gelen rahatsız edici sesler çıkarma türü davranış olduğu gözlemlenmiştir.

Katılımcı öğrencilerin en fazla ara sıra maruz kaldıkları davranış ise kasıtlı olarak virüslü mail yollama olarak belirlenmiştir. Ayrıca, mail adreslerinin ele geçirilip zarar verilmesi ve internet ya da telefon yoluyla tehdit edildiklerini belirttikleri de görülmüştür.

Katılımcıların siber zorbalık ölçeğinde yer alan davranışlardan hiçbirini, her zaman ya da sık sık yapmadıkları, en fazla ara sıra yaptıkları davranışın ise sohbet odasını terk etmeye zorlamak olduğu görülmüştür. Ayrıca nadiren de olsa, başkasının mail adresini ele geçirip zarar verdikleri gözlemlenmiştir.

Çalışmanın esas konusunu oluşturan, siber zorbalık türü davranışlara maruz kalanların bu davranışları gerçekleştirip gerçekleştirmediklerine yönelik yapılan analiz sonucunda gizli numara ile cinsel içerikli sesler çıkarma, birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj ya da mail gönderme, kasıtlı olarak virüslü mail yollama ve internet veya telefon yoluyla tehdit etme türü davranışlara maruz kalanların bu davranışları başkalarına yapma eğiliminde olmadıkları görülmüştür.

Çalışmanın nicel verilerinin analizinden sonra, katılımcılara siber zorbalığa ilişkin değerlendirme soruları yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu, siber zorbalık türü davranışa maruz kaldığı ya da maruz kaldığını düşündüğü bir durum olduğunda davranışının değişmeyeceğini belirtmiştir. Davranışının değişeceğini belirtenler ise zorbalığa karşı olduklarını bildirmiştir. Değişmeyeceğini belirtenlerin 5'inin ise siber zorbalık bilincinin yüksek olduğu gözlenmiştir. Ancak toplam sayı düşünüldüğünde, bu sayının yetersiz olduğu görülmektedir.

Katılımcı öğrencilerin geçmişteki davranışlarını teknolojik zorbalık olarak niteleyip nitelemedikleri incelediğinde de çoğunluğun, geçmiş davranışlarını sanal zorbalık olarak nitelemediği görülmüştür. Ancak bu

çalışmadan sonra, kişileri gizli numaradan arayarak konuşmanın zorbalık olduğunu bilen ve artık yapmayacağını belirtenler de olmuştur. Dolayısıyla çalışmanın amacına ulaştığını söylemek mümkündür.

Katılımcı öğrencilerin, teknolojik zorbalık ile ilgili bu çalışmanın tekrar uygulanması durumunda, çalışmaya eklenmesi gereken konular olarak, teknolojik zorbalık karşısında ne yapılması gerektiği ve çalışmanın daha gerçekçi yapılması gerektiğini belirttikleri görülmüştür. Çalışmadan çıkarılması gereken konu olarak ise daha az yazı (ifade) olmasını istedikleri görülmüştür. Ayrıca çalışma kapsamında izletilen kısa filmlerden etkilendiklerini belirtmişlerdir.

5.2 Sonuç

Sonuç olarak, yapılan teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi, öğrencilerin teknolojik zorbalık konusunda bilgilenmelerini sağlamıştır. Öğrenciler yaptıkları, kendilerince masum görünen olayların zorbalık olduğunun farkına varmışlar ve hareket tarzlarını değiştireceklerini ifade etmişlerdir. Aktif dinleyici olma hali yeni bir hareket tarzı olarak kabul görmüştür. Öte yandan filmlerin Türkçeleştirilmesi, alt yazı ilavesi, örneklerin çoğaltılması uygun olacaktır. Sunumun süresinin 75 dakikaya uzaması sonunda faaliyet yapmalarını zorlaştırmıştır. Daha sonraki eğitimlerde bir ara vererek öğrencilerin doğal gereksinimlerini de karşılayarak katılımlarının daha verimli olacağı düşünülmektedir.

Teknolojik zorbalık konusunda da Beale ve Kimberly (2007)'nin vurguladığı gibi interdisipliner çalışma eğitiminin vazgeçilmezi olan aile, okul ve öğrenci bir arada değerlendirilmelidir. Agatston ve Kowalski (2007)'nin de belirttiği gibi öğrenciler teknolojik zorbalıkla ilgili sıkıntılarını okulda bir büyüğe söylemektense aile içinde paylaşmayı tercih etmektedirler. Çağıltay ve arkadaşları (2011) da ebeveyn denetiminin önemini vurgulamışlardır. Oysa aynı çalışmada Avrupa'lı

ailelerin internet kullanım ortalaması %83 iken Türkiye’de sadece %28.6’dır.

Bauman (2013) ise Ryan, Kauriki ve Yılmaz’ın 2011 tarihli araştırmalarını aktarırken teknolojik açıdan zengin olanaklı bölgede yapılan eğitimci görüşmelerinin sonucunda eğitimcilerin de teknolojik bilgi gereksinimleri olduğunu raporlamıştır. Ayrıca zorbalık önleyici programların da teknolojik zorbalık üzerinde etkin olabileceği söylenmektedir (Bauman, 2013). Dolayısıyla Mishna, Saini, Solomon (2009); Burrow-Sanchez ve arkadaşları (2011); Shariff (2008); Hinduja ve Patchin(2011) ve bir çok diğer araştırmacıların da vurguladığı gibi okul yönetimlerinin ailelerle birlikte zorbalığı önleme çalışmaları oluşturmaları gerekmektedir.

Okulların geleneksel zorbalıkla olduğu gibi teknolojik zorbalığı da içeren genel politikaları olmalı, öğrenciler teknolojik zorbalık tanımını ve oluşumunu bilmelidir (Willard, 2007). Akranlar arası şakalaşma veya tartışmalarla zorbalık arasındaki farkların ayırında olmasına önem verilmelidir. Teknolojik zorbalık gerçekleştiğinde ilgili tarafların, zorbalığa uğrayan yani hedef (kurban), zorba ve izleyicilerin, tanımları açıklanmalıdır. Özellikle izleyicilerin aktif olarak zorbalığın önlenmesi/durması için zorbalığa karşı sergileyecekleri tutum ve davranışlar anlatılmalıdır. Genel anlamda eğitim programında iletişim becerileri ve çatışma yönetimi yer almalı, öğrencilerin bu becerileri sanal ortamlarda da kullanmaları desteklenmelidir. Etik davranış öğrencilerin doğal davranış biçimi olmalıdır (Burrow-Sanchez, Call, Drew ve Zheng, 2011). Bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı’nın bir genelge ile önleyici faaliyetlerin geliştirilmesine ve uygulanmasına yönelik bir düzenleme getirmesi düşünülebilir.

Eğitimcilerin ve ebeveynlerin teknolojik zorbalık ile mücadele konusunda donanımlandırmak için eğitim sırasında ergenlerin kullandıkları dile de önem vermek, en azından aşına olmalarını sağlamak

gerekir. Huffaker ve Calvert (2005) araştırmalarında bunu vurgulamışlardır. Teknolojik gereçlerin kullanımı sırasında ergenlerin kendilerine özgü bir jargon geliştirdikleri görölmektedir. Dil bilimcilerin araştırmasına gereksinimi olan bu konu Chomsky'nin ifadesiyle artık 140 karakterle (twitter) sınırlıdır. Çeşitli işaretler, üretilen kelimeler, grafikler gibi teknolojik gereçlerin her türlü varyasyonlarının kullanıldığı bu dil, eğitimci/ebeveyn arasında kuşak farkına yol açmakta ve dahası “an itibariyle” değişim göstermekte ve evrilmektedir. Eğitimci ve ebeveynler genel anlamda teknolojiyi tanınalı, kullanmalı ve rol model olmalıdır. Yasaklar yerine kucaklayıcı, sevecen yaklaşımlarla teknolojinin nasıl kullanılacağının öğrenilmesi tarafların lehine olacağını göstermelidirler.

Çağımızda teknolojik zorbalık cinsiyet, eğitim, kùltür farkı gözetmeksizin ortadadır. Okul sınırları dışında da yer almakta ve 7/24 devam edebilmektedir. Paydaşların interdisipliner araştırmalar ve oluşacak önlemlerle eğitilmeleri gerekir. Eğitim örneği olarak çalışılan modülün de geliştirilmeye ihtiyaçı vardır. Ayrıca rehber öğretmenler ve ebeveynlerin de bilgilendirilmesi ve teknolojik farkındalık düzeylerinin geliştirilmesi gerekir.

Teknolojinin ve sosyal medyanın “an itibariyle” geliştiği, çeşitlendiği bir ortamda bu zorbalık çeşitlerine yenilerinin eklenebileceği düşünülebilir. Bu durumda araştırmaların bu yönde tekrarı gerekecektir.

Avrupa ve Amerika'da çocukların siber ortamlardan etkilenmemelerini sağlayacak yasal düzenlemeler Türkiye'de henüz tam olarak uygulamaya geçirilmemiştir. Bu konuda yapılan en somut adım, geçtiğimiz yıl (2013) uygulanmaya başlanan aile filtresi uygulamasıdır. Ancak yine de çocuk ve gençlerimizi teknolojik zorbalıktan koruyacak yasa ve yaptırımlar tam olarak hazırlanmamıştır. Özellikle çocuk ve gençlerimizi teknolojik zorbalığa maruz bırakacak davranışı yapan yetişkinlerin cezalandırılmasına yönelik düzenlemeler yeterli değildir.

İnternet kafelerin, özellikle sosyoekonomik durumu yetersiz olan çevrelerde yoğun bir şekilde kullanılıyor olmasına karşın, internet kafelere yönelik denetimler yeterli değildir. Yapılacak denetimlerin teknolojik zorbalık konusunda mesafe almaya yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Medya okuryazarlığının yanı sıra, bilişim teknolojileri derslerinin de öğrencilerin internet ve bilişim teknolojilerinin asıl amacının bilgiye erişmek olduğu konusunda temel becerileri kazandırabileceği düşünülmektedir. Bilişim teknolojileri dersleri, öğrencilerin etik ve sosyal değerlere yönelik temel becerilerini geliştirebilir. Bilişim teknolojileri derslerinde iletişim araçlarının etkin, verimli ve etik bir şekilde kullanılmasının önemine değinilmesi, siber zorbalık türü davranışları gerçekleştirilmede önleyici rol üstlenebilir.

Emniyet bünyesinde yer alan Bilişim Suçları ve Sistemleri Şube Müdürlüklerinde görev yapan uzman personel ile iletişime geçilerek öğretmen ve öğrencilere yönelik bilişim teknolojilerinin uygun kullanımını konusunda seminerler verilmesi sağlanabilir.

Bu araştırma, yalnızca 278 öğrenciye uygulanmış ve çeşitli teknikler kullanıldıktan sonra anlamlı sonuçlar vereceği görülen 152 öğrencinin yanıtları değerlendirmeye alınmıştır. Teknolojik zorbalık konusunda daha geniş kitlelere ulaşan, uygulamanın yüksek maliyeti nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı destekli ya da doğrudan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilecek bir araştırma ile daha genel sonuçlara ulaşmak mümkündür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde beklemekte olan siber suçlarla ilgili yasanın tartışılması sırasında teknolojik suçların da geniş bir biçimde kapsanması dileğindedir.

5.3 Gelecek Araştırmalar için Öneriler

Araştırma cinsiyet farklılıkları, sosyo ekonomik seviyeler, kırsal-kentsel yaşamaları gibi özelliklere göre yeniden yapılandırılabilir. Devlet okullarını da içeren daha geniş bir örnekleme daha farklı veriler elde edilmesine neden olabilecektir. Ergenlerin hangi teknolojik gereçleri kullanarak zorbalık yaptıkları, kullanılan gereçlerin zorba veya kurban olma halinde farklılık oluşturup oluşturmadığı da bir başka araştırma konusudur. Öğrencilerin teknoloji kullanım hız ve becerileri ile düşünme becerilerinin eşzamanlı olup olmadığı da bir araştırılabilir.

Bir başka araştırma konusu teknolojik zorbalık farkındalık eğitimi sonrası yapılam değerlendirilmenin bir odak grup veya mülakat yöntemleriyle yapılması daha zengin bilgi elde edilmesini sağlayacaktır.. Ayrıca teknolojik zorbalık farkındalık eğitiminin eğitimciler ve ailelere yönelik zenginleştirilip kullanılması ve eğitim camiasına faydalı ve kullanımlı olması nihai önerimizdir.

KAYNAKÇA

- Acar, Y. (2013). *Sosyal Medya*. <http://www.sosyalmedyauzmani.com/sosyal-medya-istatistikleri-2013/>. adresinden 24 Nisan tarihinde edinilmiştir.
- Agatston, P. W., & Kowalski, R. (2007). Students' perspectives on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*(6), 59-60.
- Ahn, J. (2011). The effect of social network sites on adolescents. *Journal Of The American Society For Information Science and Technology, 62*(8), 1435–1445.
- Akar, F.,ve Özdemir, M. (2011). Lise öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 17*(4), 605-626.
- Akbaba, S., Çetin, B., Eroğlu, Y., Peker, A. ve Pepsöy, S. (2012). Ergenlerde ilişkisel karşılıklı bağımlı benlik kurgusu, siber zorbalık ve psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmesi,. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11*(3), 819-833.
- Akgemci, T. ve Çelik, A. (2010). *Yönetim Bilişim Sistemleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akıncı, B.,ve Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'ne yönelik bir araştırma. *Journal of Yaşar University, 5*(20), 3348-3382.
- Aksaray, S. (2011). Siber zorbalık. *Çukurova Üniversitesi SBE Dergisi, 20*(2), 405-432.
- Aküzüm, B., ve Özmen, S. (2011, Mayıs). Sosyal ağ sitelerinin eğitsel ortamlardaki işlevselliği. *6th International Advanced Technologies Symposium (IATS'11)*, Elazığ.
- Akyazı, E., ve Ünal, A. U. (2013). İletişim fakültesi öğrencilerinin amaç,benimseme, yalnızlık düzeyi ilişkisi bağlamında sosyal ağları kullanımı. *Yeditepe Üniversitesi Global Media Journal, 6*.

- Alikılıç, Ö., ve Onat, F. (2012). Sosyal ağ sitelerinin eklam ve halkla ilişkiler ortamları olarak değerlendirilmesi. *Journal of Yasar University*, 3(9), 1111-1143.
- Al-Shaikh, M., & Pratama, A. R. P. (2012). Realation and growth of internet penetration rate with human development level from 2000 to 2010. *Communications of the IBIMA*, 2012, 3.
- Altunay, A. (2012). Geleneksel medyadan yeni medyaya. *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi*, 27.
- Argın, F. S. (2013). Ortaokul ve lise öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin tutumlarının İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul*.
- Arı, S. V., Er, S. H., Özer, Ö, ve Şahin, M. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarında ilişkin görüşleri. *SDÜ Dergisi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.
- Arıcak, O. T. (2011). Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Fatih Üniversitesi Kariyer Penceresi Dergisi*, 10(6), 11-12.
- Arıcak, O.T., Kınay, H., ve Tanrıkulu, T. (2012). Siber zorbalık ölçeğinin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 101-114.
- Arıcak, T. M., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., ve Yılmaz, N. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyber Psychology&Behavior*, 11(3), 253-261.
- Atıcı, B., ve Yıldırım , S. (2010). Web 2.0 uygulamalarının e-öğrenmeye etkisi. *Akademik Bilişim'10 - XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, Muğla.
- Atılğan, D. (2006). İletişim Teknolojileri Çağında Değişen Bilgi Hizmetleri. *1.Uluslararası Bilgi Hizmetleri Sempozyumu*, İstanbul.

- Atik, G., & Yerin, G. (2013). Bullying and victimization: Predictive role of individual, parental, and academic factors. *School Psychology International, 34*(6), 658-673.
- Ayas, T. (2010). *Okullarda yaygın sorun olan zorbalığı önlemek*. Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım Eğitim Danışmanlık.
- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2010). Sanal Zorba/Kurban Ölçek Geliştirme Çalışması. *Akademik Bakış Dergisi, (19)*, 1-17.
- Aytekin, Ç., ve Sütçü, C. S. (2012). Yeni medya ve ağ nesli: Türkiye örneği. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3*, 1-13.
- Bailey. (2012). *Bilimsel araştırma süreci*, <http://www.bilimselarastirma.com/belge/oku/148/>. adresinden 23 Mayıs tarihinde edinilmiştir.
- Baker, Ö. E., ve Kavşut, F. (2007). *Akran Zorbalığının Yeni Yüzü*. www.ejer.com.tr/0DOWNLOAD/pdfler/tr/714017767.pdf. adresinden Nisan 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Baker, Ö. E., & Topçu, Ç. (2010). The revised cyber bullying inventory (RCBI): validity and reliability studies. *Science Direct, 5*(2010), 660–664.
- Baldini, M. (2006). *İletişim Tarihi*. (Batuş, G. Çev.) İstanbul: Avcıol Babım Yayın.
- Bamford, A. (2004). Cyber-Bullying. *AHISKA Pastoral Care National Conference*, Melbourne.
- Baruh, L., ve Yüksel, M. (2009). *Değişen iletişim ortamında etkileşimli pazarlama*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Bauman, S. (2013). Cyberbullying: What does research tell us? Theory into practice, *Theory Into Practice, 52*, 1-8.
- Beale, A. V., & Kimberly, R. H. (2007). Cyberbullying: What schools administrators (and parents) can do. *Clearing House*. Washington DC.: Heldref Publications.

- Belsey, B. (1999, 4). *Cyberbullying: An emerging threat to the "always on" generation*. www.cyberbullying.ca. adresinden 12 Mart 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Belsey, B. (t.y.). *Cyberbullying*. <http://www.cyberbullying.org/>. adresinden 27 Nisan tarihinde edinilmiştir.
- Beran, T., & Li, Q. (2007). The Relationship between Cyberbullying and Social Bullying. *Journal of Student Wellbeing*, 1(2), 15-33.
- Blair, J. (tarih yok).
<http://www.edweek.org/ew/articles/2003/02/05/21cyberbully.h22.html?levelId=1000&levelId=1000&print=1>. Adresinden 2 Mayıs 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Blair, J., Craig, W.M., Pepler, D.J., & Connolly, J. (2008). Adolescents online: The importance of internet activity choices to salient relationship. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(5), 49-58.
- Bostancı, M. (2010). *Sosyal medyanın gelişimi ve iletişim fakültesi öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Boulton, A. J., DePaolis, K. J., Elledge, C. L., Salmivalli, C., Todd, L. D., & Williford, A. (2013). Effects of the Kiva Antibullying Program on cyberbullying and cybervictimization frequency among Finnish youth. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology* 9(6), 820-833.
- Boyd, D., & Ellison, N. B. (2008). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13, 210-230.
- Burgess-Proctor, A., Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2006). Online harassment reconceptualizing the victimization of adolescent girls. www.cyberbullying.us adresinden 25 Nisan 2013 tarihinde edinilmiştir.

- Burrow-Sanchez, J. J., Call, M. E., Drew, C.J. & Zheng, R. (2011). How school counselors can help prevent online victimization. *Journal of Counseling and Development* 89(1), 3-10.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Demirel, F., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., ve Karadeniz, Ş. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14 .). Ankara: Pegem Akademi.
- Calvert, S., & Huffaker, D. A. (2005). Gender, identity, and language use in teenage blogs. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 10(2).
- Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15(1), 68-76.
- Campbell, M., Slee, P., Spears, B., Buttler, D., & Kift, S. (2013). Do cyberbullies suffer too? Cyberbullies perceptions of the harm they cause to others and their own mental health. *School Psychology International*, 34(6), 613-629.
- Carvalho, M., Fisher, S., Mahdavi, J., Russell, S., Smith, P. K., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact on secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376-385.
- Colt, J. P., Mcquade, S., & Meyer, B. N. (2009). *Cyberbullying: Protecting kids and adults from online bullies*. USA: Praeger Publication.
- Cooper, T.H., ve Çivilidağ, A. (2013). Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği. *International Journal of Social Science*, 6(1), 497-511.
- Creswell, J. (2009). *Research design: Qualitative, and mixed methods approaches*. California: Sage Publications.

- Cross, D., Li, Q., & Smith, P. K. (2012). *Cyberbullying in the global playground: Research from International Perspectives (1st Edt)*, Blackwell Publishing Ltd.
- Çağiltay, K., Kaşıkçı, D., Karakuş, T., & Kursun, E. (2011). *The use of social networks among children in Turkey*. European Union EU Kids Online 2 Final Conference.
- Çinkır, Ş., ve Kepenekçi, Y. K. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 34, 236-253.
- Çokluk, Ö., Oğuz, E., ve Yılmaz, K. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: odak gurup görüşmesi. *AKÜ Kurumsal Eğitim Dergisi*, 4(1).
- Çuhadar, C., ve Gezgin, D. M. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlık düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2(2).
- Dawley, L. (2009). Social network knowledge construction: emerging virtual world pedagogy. *On the Horizon*, 17(2), 109-122.
- Del Rey, R., Paz, E., & Rosario, O. (2012). Bullying and cyberbullying: Overlapping and predictive value of the co-occurrence. *9915 Coden Psoteg*, 24(4), s. 604-613.
- Demirel, P., & Keleş, E. (2011, September). *Using Facebook in Formal Education as a Social Network*. 5th International Computer & Instructional Technologies Symposium.
- Deveci, S. E., Açık, Y., Gülbayrak, C., Demir, A. F., Karadağ, M., K. (2007). İlköğretim öğrencilerinin cep telefonu, bilgisayar, televizyon gibi elektromanyetik alan oluşturan cihazları kullanım sıklığı. *Fırat Tıp Dergisi*, 12, 279-283.
- Donegan, R. (2012, Spring). Bullying and cyberbullying: history, statistics, law, prevention and analysis. *The Elon Journal of Undergraduate Research in Communications*, 3(1), 33-42.

- Düvenci, A. (2012). *Ağ neslinin internet kullanımı üzerindeki sosyal medya etkisinin sosyal sapma yaklaşımı ile incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Dwyer, C., Hiltz, S. R., Passerini, K. (2007). Trust and privacy:A comparison of Facebook and MySpace. *Thirteenth Americas Conference on Information Systems*, Colorado.
- Elisheva, F., & Juvonen, J. (2008). Extending the school grounds?-bullying experiences in cyberspace. (A. S. Association, Ed.) *Journal of School Health*, 78(9), 496-505.
- Eriş, U. ve Orhon, N . (2012). İletişim bilgisi. *Anadolu Üniversitesi Yayını* Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Eroğlu, Y., Peker, A., ve Yaman, E. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Erol, O., Haseski, H. İ., Şahin, Y. L., ve Yılmaz, E. (2014). Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin çeitli değişkenlere göre incelenmesi: Balıkesir ili örneği. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 134-144.
- Finkelhor, D. W. (2001). *U.S. Department of Justice Office of Justice Programs*. www.unh.edu/ccrc/pdf/Highlightsfactsheet.pdf. adresinden Nisan 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Finkelhor, D., Jones, L.M., & Mitchell, K. J. (2012). Trends in youth internet victimization: findings from three youth internet safety surveys 2000-2-12. *Journal of Adolescent Health*, 50(2), 179-186.
- Frisen, A., Slonje, R., & Smith, P. K. (2012). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 26-32.
- Galloway-Shoemaker, J. (tarih yok). suite101.com/article/online-bullying-a227559. 21 Kasım 2012 tarihinde Cyberbullying Methods. adresinden edinilmiştir.

- Garth, P., & Harris, S. (2002). A study of bullying in the middle school. (N. B. 2002, Dü.) (86:42).
- Genç, H. (2012, Kasım). İnternetteki etkileşim merkezi sosyal ağlar ve e-iş 2.0 uygulamaları. *XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, İstanbul.
- Genta, M. L., Smith, P. K., Ortega, R., Brighi, A., Guarini, A., Thompson, F., Tippett, N., Mora-Merchan, J., & Calmaestra, J. (2012). *Comperative aspects of cyberbullying in italy, england, and spain findings from a DAPHNE Project*. Blackwell Publishing Ltd.
- Geray, H. (2003). *İletişim ve teknoloji: Uluslararası birikim düzeninde yeni medya politikaları*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Girgin, A. (tarih yok). www.atillagirgin.net.
http://www.atillagirgin.net/gazeteciligini_temel_ilkeleri.pdf.
adresinden 5 Aralık 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Gönenli, G., ve Hürmeriç, P. (2012). *Sosyal medya/ağ toplumu*. (T. Kara, & E. Özgen, Dü) İstanbul: Sosyal Medya / Akademi. Beta Basım Yayım.
- Grabe, M., & Holfeld, B. (2012). *An examination of the history, prevalence, characteristics, and reporting of cyberbullying in the United States (Cyberbullying in the Global Playground: Research from International Perspectives, First Edition.)* Blackwell Publishing Ltd.
- Gradinger, P., Spiel, C., & Strohmeier, D. (2009). Traditional bullying and cyberbullying. *Journal of Psychology*, 217(4), 205-213.
- Graham, S., Juvonen, J., & Schuster, M. A. (2003). Bullying Among Young Adolescents: The Strong, The Victim and the Troubled. *Pediatrics*, 112, 1231-1240.
- Griffin, R. S., & Gross, A. M. (2004, 07). Childhood bullying: Current empirical findings and future directions for research. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 379-400.

- Gueldner, B. A., Isava, D. M., & Merrell, K. W. (2008). How effective are school bullying intervention programs? A meta-analysis of intervention. *School Psychology Quarterly*, 23(1), 26-42.
- Gülbahar, Y., Kalelioğlu, F., ve Madran, O. (2006). Sosyal ağların eğitim amaçlı kullanımı. (Yayınlanmamış tez). Başkent Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Bölümü, Ankara.
- Günüç, S. ve Kayri, M. (2010). Türkiye’de internet bağımlılık profili ve İnternet Bağımlılık Ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik-güvenirlilik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 220-232.
- Hacıfendioğlu, Ş. (2010). Sosyal paylaşım sitelerinde üye bağlılığı üzerine bir araştırma. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 56-71.
- Haddon, L., Görzig, A., Livingstone, S., & Ölafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspectives of european children*. London: LSE, EU Kids Online.
- Haenlein, M. & Kaplan, A. (2010). Users of the World Unite! The challenges and opportunities of social media. *Kelley School of Business*, 53, 59-68.
- Hazar, M. (2011). Sosyal medya bağımlılığı-bir alan çalışması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 32, 151-176.
- Hinduja, S., & Patchin, J. (tarih yok). *Cyberbullying*.
http://www.cyberbullying.us/Top_Ten_Tips_Parents_Cyberbullying_Prevention.pdf. adresinden 30 Nisan 2014 tarihinde edinilmiştir.
- Hinduja, S., & Patchin, J. (2011). *Cyberbullying Prevention Response : Expert Perspectives*. New York: Routledge, Taylor & Francis.
<http://www.common sense media.org/videos/> (Yöneten). (2014). *ricardos-story-making-fun-of-others-online* [Sinema Filmi] adresinden Mart 2014 tarihinde edinilmiştir

- <http://www.common sense media.org/videos/staceys-story-when-rumors-escalate> (Yöneten). (tarih yok). *staceys-story-when-rumors-escalate* [Sinema Filmi] adresinden Mart 2014 tarihinde edinilmiştir
- Hunter, N. (2012). *Cyberbullying*. Chicago: Capstone Public Library.
- Ianotti, R. J., Nansel, T. R., & Wang, J. (2011). Cyber and traditional bullying: Differential association with depression. *Journal of Adolescent Health, 48*(4), 415-417.
- Intel. (2012). *Genç Türkiye Araştırması*.
- Karaçor, S. (2009). Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal Katılım, Demokrasi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 16*(2), 122.
- Karna, A., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2011). Counteracting bullying in Finland: The KiVa program and its effects on different forms of being bullied. *International Journal of Behavioral Development, 35*, 405-411.
- Keith, S., & Martin, M. (2005). Cyberbullying: Creating a culture respect in cyber world. *Reclaiming Children & Youth, 13*(4), 224.
- Kocacık, F. (2004). *Aile içi ilişkilerde kadına yönelik şiddet: Türkiye'den örnekler*. Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Köseoğlu, Ö. (2012). Sosyal ağ sitesi kullanıcılarının motivasyonları: Facebook üzerine bir araştırma. *Seçuk Üniversitesi İletişim Dergisi, 7*(2), 58-81.
- Kraft, E. M., & Wang, J. (2009, July - December). Effectiveness of Cyber bullying Prevention. (O. Access, Dü.) *International Journal of Cyber Criminology (IJCC), 3*(2), 513-535.
- Leech, N. L., & Onwuegbuzie, A. J. (2009). A typology of mixed methods research designs. *Qual Quant, 43*, 265-275.
- Li, Q. (2005). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Elsevier, Computers in Human Behavior, 23*(4), 1777-1791.

- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools. *School Psychology International*, 27.
- Li, Q. (2008). A cross-cultural comparison of adolescents' experience related to cyberbullying. *Educational Research*, 223-234.
- McKenzie, B., & Özkan, B. (2012). Social networking tools for teacher education. Long Island University, University of West Georgia: http://www.westga.edu/~bmckenzi/word/social_networking.pdf. <https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:yH9tjeQ6RLUJ:www.westga.edu/~bmckenzi/word/socialnetworking>. adresinden 24 Kasım 2012 tarihinde edinmiştir.
- Mcquade, S., Colt, J. P., & Meyer, B. N. (2009). *Cyber bullying: protecting kids and adults from online bullies*. US: Praeger Publication.
- Michele, Y. (2004). Linkages between depressive symptomatology and internet harrassment among young regular internet users. *Cyber Psychology and Behavior*, 7, 247-262.
- Mishna, F., Saini, M., & Solomon, S. (2009). Ongoing and online: children and youth's perceptions of cyberbullying. *Children and Youth Services Review*, 31, 1222-1228.
- Mitchell, K. J., Ybarra, M. L. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(7), 1308-1316.
- Monitera. (2014). *2013 Twitter Türkiye Profili*. <http://blog.monitera.com/2013/02/2013-twitter-turkiye-profil.html>. adresinden 25 Mart tarihinde edinilmiştir.
- Mustacchi, J. (2009). R U Safe? *Educational Leadership* , 66(6), 78–83.
- Mutlu, S. (2010). Yeni iletişim teknolojileri ile ortaya çıkan araç ve yöntemlerin reklam ve halkla ilişkiler disiplinleri açısından örnekler bazında incelenmesi, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul.

- Olweus, D. (1993). *Bullying at school*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Olweus, D. (2012). Invited expert discussion paper cyberbullying: an overrated phenomenon? *European Journal of Developmental Psychology*, 1-19.
- Olweus, D. (2013). *Olweus Prevention Program*. www.hazelden.org. adresinden 3 Aralık 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Öğüt, G. (2013, 19 Ağustos). Sosyal medyaya global bakış ve Türkiye'nin yeri. *Radikal*.
- Ök, F. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları ve motivasyonları. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Önder, F. C., ve Sarı, M. (2012). İlköğretim öğrencilerinde zorbalık ve okul yaşam kalitesi. *Elementary Education Online*, 11(4), 897-914.
- Özen, Ü., Sarıcı, M. B. (2009). Yalnızlık olgusu ve sanal sohbetin yalnızlığın paylaşımına etkisi: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(4), 15-25.
- Özteke, N., ve Ural, B. (2010). *Okulda zorbalık*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı, tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 531-562.
- Recktenwald, G. (2001). *A selective history of computing version 0.1*. Department of Mechanical Engineering Portland State University.
- Rigby, K. (2003). *Stop the bullying a handbook for schools*. (M. Turpin, Edt.) Victoria: Shannon Books for Australian Council for Educational Research Ltd.
- Robinson, K. (2011, September 17). Transcript of the final remarks ("Outro") by Sir Ken Robinson. *TEDx, London The Education Revolution*.

- Robinson, K. (tarih yok).
www.informationweek.com/video/1176541748001. (K. S. Robinson, Düzenleyen, F. Nelson, Prodüktör, & information Week) adresinden 5 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.
- Rogers, V. (2010). *Cyber Bullying*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- RSA Videos. (2012). *RSA Edge Lecture with Sir Ken Robinson-Changing Paradigms*. the rsa.org. adresinden alınmıştır
- Sanders, C.E., Phye, G. (edited). (2004). *What is bullying? Bullying: Implication for the Classroom*. Elsevier Academic Press.
- Seferoğlu, S. S., ve Yenilmez, Y. (2013). Sanal zorbalık ve öğretmenlerin farkındalık durumlarına bir bakış. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 420-432.
- Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying, issues and solutions for the school, the classroom and the home*. Taylor & Francis e-Library.
- Simon, M. (2009, 12 14).
http://www.maclife.com/article/feature/complete_history_social_networking_cbbs_twitter?page=0%2C1. Adresinden 11 Aralık 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Slonje R., Smith P.K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying. *Scandinavian Journal of Psychology*, 49(2), 147-154.
- Sözbilir, M. (2009).
http://ebyeay.files.wordpress.com/2009/09/hafta_7_arastirmayaklaci59fc4b1m-desen-yc3b6ntemleri3.pdf. adresinden 23 Mayıs 2014 tarihinde edinilmiştir.
- Sözeri, C. (2012). Sosyal Medya-Ağ Toplumu. (T. Kara, & E. Özgen, Dü) *Sosyal Medya/Akademi*, 269-284.
- Şener, G. (2009). *Türkiye'de Facebook araştırması*. İstanbul: Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri.
- Şimşek, H., ve Yıldırım, A. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık San.veTic.A.Ş.

- Şit, A. C. (2014). <http://www.webrazzi.com/2012/10/04/linkedin-summit-201/>. adresinden 23 Nisan tarihinde edinilmiştir.
- Talimciler, A. (2013). Sosyal medya aracılığıyla değişen futbolun yeni dünyası. (M. Demir, Dü.) *Yeni Medya Üzerine: Yeni İletişim Teknolojileri*.
- Tamer, N. (2013, Eylül). Technologic bullying, perceptions of teenagers. *Istanbul 2013 Dünya Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*.
- Tapscott, D. (2009). *Grown up digital: How the net generation is changing your world*. New York: McGraw-Hill.
- TDK. (tarih yok). www.tdjerim.gov.tr. adresinden Nisan 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Tellan, D. (2009). *Öteli Olarak Halkla İlişkiler, Halkla İlişkiler Teori ve Uygulama*. İstanbul: Ütopya Yayınları.
- Thompson, J. (1995). *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*, California: Stanford University Press.
- Tokunaga, R. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research. *Computers in Human Behavior*, 26(2010), 277-287.
- TUIK. (2013). www.tuik.gov.tr. (Metaveri, Prodüktör) adresinden 30 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Türkden, H. (2012). *Sosyal medya kullanımının değişim hareketlerindeki rolü: Tunus ve Mısır*. <http://iletisim.ieu.edu.tr/karine/?p=292>,. adresinden 2 Ocak 2014 tarihinde edinilmiştir.
- Tüzün, H. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. [http://yunus.hacettepe.edu.tr/~htuzun/courses/bto415-2010-fall/SunumlarMateryaller/Bolum5\(2\)-NitelArastirmalar.pptx](http://yunus.hacettepe.edu.tr/~htuzun/courses/bto415-2010-fall/SunumlarMateryaller/Bolum5(2)-NitelArastirmalar.pptx). adresinden 23 Mayıs 2014 tarihinde edinilmiştir.
- Uluç, G. (2003). *Küreselleşen medya: İktidar ve mücadele alanı*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

- Uygun, E. B. (2010). Digital hak yönetimi ve türkiye'de çevrimiçi ortamlarda müzik sektörü üzerine bir araştırma. (Yayınlanmamış doktora tezi) Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Vanderbosch, H., & Van Cleemput, K. (2009, November 24). Cyberbullying among youngsters: profiles of bullies and victims. *New Media Society, 11*(8), 1349-1371.
- Willard, N. (2005). <http://csriu.org>, <http://cyberbully.org>, and <http://cyber-safe-kids.com>. adresinden 29 Kasım 2012 tarihinde edinilmiştir.
- Willard, N. (2007). The authority and responsibility of school officials in responding cyberbullying. *Journal of Adolescent Health, 41*(6), 64- 65.
- www.tk.gov.tr. (2013). Nisan 2013 tarihinde BTK Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. Adresinden Nisan 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Yaman, E. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yıldırım, R. (2012). Akran zorbalığı. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(2), 39-51.
- Young, K. (2009). Understanding online gaming addiction and treatment issues for adolescents. *American Journal of Family Therapy, 37*(5), 355-372.

EKLER

Ek A: Çalışma Kabul Mektubu

2.10.2013
İstanbul

Konu: Teknolojik Zorbalık konusunda nicel veri toplama/tarama

Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması Yüksek Lisans Programı çerçevesinde Yard. Doç.Dr. Sinem Vatanartıran danışmanlığında yaptığımız “Ergenlerin Teknolojik Zorbalık Algıları ve Bir Müdahale Örneği” başlıklı araştırmamız için kolejleriniz 9. Sınıf öğrencileri arasında bir tarama yapmak istiyoruz.. Tarama ergenlerin teknolojik zorbalık algılarını/farkındalıklarını anlamaya yönelik olacaktır. “Sanal Zorba/Kurban Ölçeği” Ayas ve Horzum tarafından geliştirilmiş, geçerlik güvenirliği yapılmış bir ölçektir (Ek).

Bu tarama sonrası uygun göreceğiniz bir okulda farkındalık geliştirmek adına bir bilgilendirme oturumu yapılacaktır. Böylelikle daha sonra oluşturulacak öğrenci grubuyla edinimlerin paylaşma, dolayısıyla ergenlerin zorbalık algılarını derinlemesine incelemek fırsatı da olacaktır. Nihai beklentimiz düzenlediğimiz bilgi aktarımı oturumunun daha geniş kitlelerle paylaşımı ve güncel sorunlardan birisiyle ilgili ergen farkındalığının oluşmasıdır.

Yukarıda bahsedilen çalışmanın yapılabilmesini teminen uygun göreceğiniz okulun bildirilmesini ve gerekli izinlerin verilmesini onaylarınıza arz ederiz.

Saygılarımızla,

Nurseli TAMER

Ek 1: Sanal Zorba/ Kurban Ölçeği

Sevgili Öğrenci,

Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması Yüksek Lisans Programı çerçevesinde yürüttüğüm tez araştırmam için ekteki soruları isimlerinizi yazmadan cevaplamanızı rica ediyorum. Araştırmanın amacı günümüzde çokça kullanılan teknolojinin yaşantınızdaki etkilerini anlayabilmektir. Bu araştırma katılımcı ve araştırmacı arasındadır, bir başka deyişle katılımcıların isimleri yazılmış olsa dahi asla açıklamaz.

Soruları cevaplarken, "Bana yapıldı" ve "Ben yaptım" seçeneklerinin birini, diğerini veya her ikisini birden tercih edebilirsiniz.

Katılımınız benim için, çalışmam için çok önemli ve değerlidir.

Teşekkürler,

Nurseli Tamer

	BANA YAPILDI					BEN YAPTIM				
	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Asla	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Asla
Sanal Ortamda Cinsel Zorbalık										
Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel sesler çıkarma.										
İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekme.										
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına yollama, internette yayınlama ya da CD ile çoğaltıp dağıtma.										
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapma										
Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etme.										
Cinsel içerikli görüntüleri veya filmi izlemeye zorlama										
İnternet/Telefonla cinsel içerikli söylenti çıkarıp yayma.										
Sanal Ortamda Engelleme ve Zarar Verme										
Sohbet odası(chat) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlama										
Zarar görmesini istediği kişinin adını kullanarak insanlara mesaj, mail veya video yollama										
Zarar vermeye neden olacak web sayfası hazırlama.										
Mail adresini ele geçirme ve zarar verme.										
Kişisel bilgisayarını ele geçirme ve dosyalarına kasten zarar verme.										
Kısıtlı olarak virüslü mail yollama										
İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etme.										
Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engelleme										
Sanal Ortamda Söylenti Çıkarma										
Birinin kullandığı telefon veya bilgisayar modeliyle alay etme										
Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yayma										
İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yayma.										
Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgileri yayma.										

Ek 2: Değerlendirme

Bahçeşehir Üniversitesinde hazırlamakta olduğum Yüksek Lisans tezimin araştırmasında yardımcı olduğunuz için teşekkürler.

Öncelikle teknolojik zorbalık ile ilgili bir anket çalışmasına katılmıştınız. Bugün de bu eğitimle ilgili görüşlerinizi almak istiyorum.

Vereceğiniz cevaplar bu eğitimin iyileştirilmesinde kullanılacak ve akranlarınızın teknolojik farkındalık oluşumuna yardımcı olacaktır.

Kimlikleriniz gizli kalacaktır.

Çalışmaya destek verdiğiniz için tekrar teşekkürler.

1. Bu eğitimden sonra, teknolojik zorbalığa uğradığınızı/uğrandığınızı düşündüğünüz durumlarda davranışınızın değişir miydi? Örnek vererek açıklayın mı?
2. Bu eğitimden sonra, geçmişteki bazı davranışlarınızı teknolojik zorbalık olarak niteler miydiniz? Örnek vererek açıklayın mı?
3. Bu eğitim sizin yaş grubunuza bir daha verilirse, eğitime eklenmesini istediğiniz neler olurdu?
4. Bu eğitim sizin yaş grubunuza bir daha verilirse, eğitimden çıkarılmasını istediğiniz neler olurdu?
5. Bu eğitimde, teknolojik zorbalık ile ilgili sizi en çok etkileyen ve düşündüren etkinlik hangisi idi?

Ek 3: Uygulama Filmleri Tercümeleri

Ricardo, Yaş 17

Ben ve arkadaşlarım insanları Facebook üzerinden takip ederek şakalaşıyoruz, çünkü yaptıkları her şeyi görebiliyorsunuz.

‘Eğer bir kişiden haz etmiyorsanız, o kişi hakkında konuşmanız yeterli.’

Arkadaşları değilseniz bile fotoğraflarını görebilirsiniz ve eleştirebilirsiniz ya da bir kişiden haz etmiyorsanız Facebook sayfalarına girip onlar hakkında konuşabilirsiniz.

‘Onlarla alay ediyoruz.

Ve eğer bir kişiden hoşlanmıyorsak onunla alay etmeye başlıyoruz. Hatta eğer o kişiyi sevsek bile, fotoğrafta garip çıkmışlarsa onunla alay ediyoruz.

‘İnsanlar o kız hakkında konuşuyorlardı ve onu incitiyorlardı.’

‘O kız Filipin asıllı ve arkadaşım o kızın kültürel bir faaliyette giydiği Filipin elbisesiyle çekildiği fotoğrafını internete yükledi. Ve insanlar sırf onu giydiği için onun hakkında konuşmaya başladılar.

‘Okulda ağlamaya başladı.’

Annesinin onun için yaptığı bir Filipin elbisesi giydiği için çirkin göründüğünü söylüyorlardı ve bu onu çok incitmişti, ve okulda ağlamaya başladı. Sonunda o fotoğrafı silmek zorunda kaldı.

‘Çok hızlı yayılıyor.’

İnsanlar birbirleri hakkında birbirlerinin haberi olmayacağını düşünerek bir şeyler paylaşıyorlar. Fakat Facebook veya Myspace’te de arkadaşları olduğundan çok hızlı yayılıyor.

‘İnternet üzerinden insanları eleştirmek kolay.’

Ergenler insanları internet üzerinden eleştirmenin kolay olduğunu düşünüyorlar. Çünkü o kişilerle yüz yüze değiller, o yüzden şöyle düşünüyorlar;

‘Bu konuda hiçbir şey yapamaz, Facebook’ta bana cevaben bir şey yazsa da fiziksel olarak bana bir şey yapamaz.’ Gidip birinin yüzüne onlara fiziksel olarak zarar verebileceğini veya başkasının bunu yapacağını söylemek zordur, bu yüzden ergenler birbirlerine internet ortamında saldırıyorlar, çünkü ortada fiziksel bir şey yok.’

Stacey, Yaş 15

Bir gün arkadaşının beni erkek arkadaşıyla konuşurken gördüğünü söyleyen bir kızla tartıştık.

‘Arkadaşı bana sataşmaya başladı.’

Aramızda bir şey olduğunu düşünmüştü ve kızgındı. Sonra arkadaşı bana sataşmaya başladı. ‘O çok aptal bir kız’ diyen ilanlar asarlardı.

‘Bana ‘Dikkatli ol’ demeye, beni tehdit etmeye başladı.’

Herkesle kavga çıkarmaya çalışıyordu, ben küçük olduğumdan genelde mücadele edemeyeceğim için insanlar hep bana sataşır. Yani bu onun ‘Arkadaşımın sevgilisinden uzak dur’ demesiyle başladı. Bana mesaj atarak ‘Dikkat et’ demeye, beni tehdit etmeye başladı.

‘Herkes bunu gördü. Herkes benim hakkımda konuştuğunu biliyordu.’

Aslında komik olan şey şu; benimle sorunu olan kız benle sadece bir kez konuştu ve arkadaşının olayları abartmasına izin verdi.

‘Bir kişinin o kadar düşmesi beni kızdırdı.’

Çok kızmıştım. Bir kişinin o kadar düşmesine ve gelip söylemek istediklerini yüzüme söylememesine gerçekten çok kızmıştım.

‘Misilleme yapamıyor, cevap veremiyordum.’

O kadar kızgındım ki onun seviyesine inmeden misilleme yapamıyor, cevap veremiyordum. Herkes neyden ve benden bahsettiğini biliyordu.

‘Bu sadece başka birinin arkasından konuşmanın farklı bir yolu.’

İnternete fotoğraf koyar, etiketler, yorumlar yapardı. Aslında söyleyeceklerini birinin yüzüne söylemeden o kişiyle yüzleşmektir bu. Yüzüne söylemeye korktuğun şeyleri arkasından söylemektir.

‘İnsanlar aralarında kilometreler olduğu zaman çok büyük konuşur.’

İnsanlar aralarında kilometreler olduğu zaman çok büyük konuşur. Fakat yüz yüze olduğunuzda tepkinizi gördüklerinde ve o kişi ne kadar kırdıklarını gördüklerinde söyleyeceklerini söylemeden biraz düşünebilir,

‘İnsanlar hakkımda konuşuyorlardı ve bu beni incitti.’

İnsanlar benim hakkımda konuşmalarına, doğru olmayan şeyler söylemelerine, kim olduğum ve nereden geldiğim hakkında tahminler yürütmelerine alıştım. Eğer arkadaşlarım olmasaydı, bu dönemi muhtemelen atlatamazdım.

Yine de inciniyordum, anneme söylediğimi hatırlıyorum ve annem çok sinirlenmişti, ‘Okulu aramalısın, şunu yapmalısın bunu yapmalısın’ dedi, ben bunun sadece olayları kötüleştireceğini söyledim.

Ek 4: Teknolojik Zorbalık Farkındalık Eğitimi

Teknolojik Zorbalık Farkındalık Eğitimi

Bu eğitimde kullanılan bazı görseller ve filmler Common Sense Media'nın www.commonsensemedia.org sitesinden genel kullanıma açık materyallerinden derlenmiştir.

Eğitimin Amacı:

Öğrencilerde zorbalığa yönelik farkındalık oluşturmaktır.

Eğitimin sonunda öğrenciler:

- Teknolojik zorbalık tanımını yapabilir.
- Teknolojik zorbalık çeşitlerini tanımlayabilir, örnek verildiğinde ayırt edebilir.
- Çevirimiçi ve çevirimdışı zorbalığın farkını bilir.
- Teknolojik zorbalığa uğrayan kişilerin duygularını anlayabilir.
- Teknolojik zorbalık yapan kişilerin kim olduğunu tanımlayabilir.
- Teknolojik zorbalık yapan kişilerin motivasyonunu anlayabilir.
- Teknolojik zorbalığa maruz kalanların neler yapabileceğini örneklerle açıklayabilir.
- Teknolojik zorbalıkla ilgili farkındalık oluşturan bir poster hazırlayabilir.

EĞİTİMİN SÜRESİ: 55 Dakika

Materyaller:

- Teknolojik Zorbalık Farkındalık Eğitimi Sunumu (Microsoft Power Point ile hazırlanmış; Ek 3)

- Renkli karton, kalem, makas, çeşitli resimlerden faydalanabilmeleri için gazete, dergi vb.

-Ricardo'nun Hikayesi:

<https://www.commonsensemedia.org/videos/ricardos-story-making-fun-of-others-online>

- Stacey'nin Hikayesi:

<http://www.common sense media.org/videos/staceys-story-when-rumors-escalate>

1: Sorular:

- Bu posterde ne görüyorsunuz?
- Bu posterde anlatılmak istenen ne olabilir?
- Cep telefonu yerine başka ne koyarsanız aynı mesajı verebilirsiniz?

Beklenen cevap: Sosyal alan araçları, inernet, twitter, facebook, vb.)

2: Yapılan araştırma sonuçları (3 dk.):

Bir süre önce öğrencilerin doldurdıkları anketler hatırlatılır ve tüm Türkiye’de aynı yaş gurubuna uygulandığı ve sıklıkla yapılan eylemlerin yüzdelerinin gösterildiği söylenir.

Ben Yaptım	%	Bana Yapıldı	%
Mail adresini ele geçirme	9.9	Kasıtlı virüs yollama	23.1
Chat room veya oyunu terkettirmek	8.58	Gizli no ile cinsel ses çıkarma	21.78
Gereç modeliyle alay etmek	7.26	Mail adresini ele geçirme	21.78
		Tehdit etme	21.12

Ben Yaptım:

Chat odasını/interaktif oyunu terkettirmeye zorlamak

Mail adresini ele geçirerek zarar vermek

Tehdit etmek

İzinsiz görüntü çekmek

Bana Yapıldı:

Gizli numaradan aranarak cinsel ses çıkartılması

Kasıtlı virüslü mail göndermek

Tehdit edilmek

Soru:

Sizce bu eylemler teknolojik zorbalık mıdır? Teknolojik zorbalık nedir?

Öğrencilerin geri bildirimleri alınır.

3: Kavramlara Giriş (35 dk.)

- Teknolojik zorbalık nedir? (3 dk.)

- Saydam 4 yansıtılır.

- Alanyazından tanımlar verildikten sonra Saydam 5 yansıtılır.

- Tanım: Teknolojik gerçer yardımcıyla kişilik hak ve özgürlüklerini sınırlamaya yönelik davranışlar bütünüdür (PPT-Saydam 5).

- Öğretmen bu tanımı verdikten sonra, aşağıdaki bilgileri paylaşır: (Saydam 6)

- Çevirimiçi zorbalık, ki biz teknolojik zorbalık olarak adlandırıyoruz, teknolojik gereçlerle isteyerek, bilerek, tekrarlayarak hedefteki kişiyi kızdırmak, rahatsız etmek anlamındadır.

4: Ricardo Filmi (7 dk.)

- Öğretmen öğrencilere kısa bir film izleyeceklerini söyler ve kontrol listesi dağıtır (Bkz. Ek:1). Filmi izlerken kontrol listesinde yer alan teknolojik zorbalık çeşitlemelerinin hangilerinin yapıldığını işaretlemeleri ve Ricardo'nun zorba olup olmadığını düşünmeleri istenir.

- Film izlendikten sonra, Ricardo'nun zorbalık yapıp yapmadığı ve Ricardo'nun anlattığı hikayede yer alan teknolojik zorbalık çeşitlerinin neler olduğu sorulur; yanıtlar alınır.

- Film izlendikten sonra eğitimci şu soruları sorar:

Ricardo,"Bilgi çok çabuk yayılıyor" derken sizce ne demek istiyor?

Sanal alanda bilginin diğer iletişim araçlarına göre daha çabuk yayıldığına dikkat çekilir.

Yüzyüze gelmektense internet ortamında kişileri taciz etmeyi tercih ettiklerini söylerken sizce ne demek istiyor?

- Zorbaların teknolojik gereçlerin ardına saklanmayı tercih ettikleri, ve fakat zamanla bu tür zorbaların da geleneksele dönüştükleri belirtilir.

- Size de çevrimiçi zorbalık yapıldı mı? Sizce hedefteki kişi kendisini nasıl hisseder?

Olası cevaplar: Kızgın, yalnız, canı acımış, kısıtlanmış,vb.

- Zorbalık hedefindeki kişilerin her an her yerde kendilerini korumasız hissettikleri ve zorbalanma ve zorbalar arttıkça durumun daha da sıkıntılı olabildiği belirtilir.

5: Zorbayı Tanımak (2 dk.)

Eğitimci PPT-Saydam 8i gösterir:

Her ne kadar güçlü ve 'ezen' kişi olarak görünse de aslında zorbanın bazı alışkanlıklarını ve ruh halini gösterir Aslında zorbanın yardıma ihtiyacı vardır ve büyük ihtimalle o da zorbalığa uğramıştır.

Eğitimci öğrencilerin şu sorular üzerinde düşünmesini ister: Sizce bu filmde anlatılan ne tür bir teknolojik zorbalıktır?

Siz bu tür bir zorbalık yaptınız mı? Çevrenizde yapanlar oldu mu?

6: Stacey Filmi (10 dk.):

Öğrencilere bir başka kişinin hikayesi ile ilgili bir kısa film daha izleyecekleri söylenir. Filmi izlerken çalışma kağıdındaki tablonun doldurulması istenir (Bkz.Ek.5)

Film izlendikten sonra öğrencilerden doldurdıkları tablo ile ilgili sorular sorulur:

- Hedef kimdir?
Hedef Stacey'dir. Davranışları yanlış anlaşılmiş ve çevirimiçi ve çevirimdışı ortamlarda zorbalanmış ve etiketlenmiştir.
- Zorbalar kimlerdir?
Stacey'nin davranışını yanlış anlayan ve zorbalığa başlayan diğer arkadaşları zorbadırlar.
- Pasif izleyici kimdir?
Duruma dahil olabilecekken hiç bir şey yapmamayı tercih eden kişiler; Stacey'in kuzeni ve çevirimiçi/çevirimdışı olarak durumu bilen herkes.
- Aktif katılımcı kimdir?
Stacey'nin annesi kızına empatiyle yaklaşıp okuldan yardım almaya yönlendirdiği için aktif katılımcı durumundadır.
İzleyiciler kendileri hedef durumuna gelmekten çekindikleri için duruma dahil olmak istemezler.
Hedefteki kişinin duygularını anlamaya çalışmak gerekir.
- En gereksinim duyduğumuz zaman kimse yardıma gelmezse kendimizi nasıl hissederiz?
Destegin birçok çeşidi vardır. Bazen sadece dinlemek de bir destek sayılabilir.

7: Hedef Kişinin/ Zorbalığa Uğrayanların Genel Tepkileri (3 dk.)

Soru: İzlenen filmde Stacey ne yapabiliirdi?

Eğitmen soruya yanıtlar aldıktan sonra PPT-Saydam 10'u gösterir ve zorbalığa uğrayanların duygusal, sosyal ve akademik olarak yaşayabileceklerini paylaşır.

Ricardo ve Stacey'nin hikayelerinde zorbalığa uğrayan/zorbalanan kişilerin zorbalığa nasıl tepki verdikleri sorulur.

Eğitmen öğrencilere teknolojik gereçler kullanılarak yapılan zorbalığın yüzyüze yapılan zorbalıktan ne farkı olabileceğini sorar.

Öğrencilerin kimliğini gizleyerek zorbalık yapmanın daha kolay olduğunun farkına varmaları istenir. Yüz yüze gelindiğinde söylenmeyecek sözler klavye başında söylenebilmekte, yazılabilmektedirler. Teknolojiyle yapılan zorbalık yüz yüze yapılandan daha çabuk yayılmakta ve yok olmamakta, kaydı bir yerde kalmaktadır.

8: Hedefin ve Aktif Katılımcının Yapabilecekleri (5 dk.)

Eğitmen zorbalığa uğrayanın ne yapabileceğini sorar. Birkaç cevap aldıktan sonra PPT- Saydam 12i yansıtır:

Eğitmen bir arkadaşının/yakınının teknolojik zorbalığa uğradığını farkedince/görünce neler yapılabileceğini sorar. Daha önce konuşulan “İzleyiciler kendileri hedef durumuna gelmekten çekindikleri için duruma dahil olmak istemezler. Oysa,hedefteki kişinin duygularını anlamaya çalışmak gerekir. En gereksinim duyduğumuz zaman kimse yardıma gelmezse kendimizi nasıl hissederiz?Desteğin birçok çeşidi vardır. Bazen sadece dinlemek de bir destek sayılabilir.” Konuyu hatırlatır ve PPT-Saydam 13'ü yansıtır.

9: Teknolojik Zorbalığı Önlemek İçin (3 dk.)

Eğitmen PPT-Saydam 14'ü yansıtır ve öğrencilere neler düşündüklerini, bu resimlerin neleri çağrıştırdığını sorar.

Eğitmen birkaç cevap aldıktan sonra evimizin içini nasıl sakınıyorsak ve bizim için herkese açık olmayan bir dünyaya benzer biçimde sanal dünyada da benzer özeller geliştirilmesi gerektiğini vurgular. Öğrencilere şu ana kadar teknolojik zorbalığa uğradıktan sonra yapılabileceklerini paylaştıklarını, teknolojik zorbalığı gerçekleşmeden önce, önlemek için neler yapabileceklerini sorar. Bir kaç öğrencinin görüşünü aldıktan sonra, saydamı paylaşır (PPT-Saydam 15)

10. Nethiquette kuralları:

Eğitmen teknolojik iletişimde nelere özen gösterilebileceğini sorar? Örnek olarak PPT.Saydam 16'yı yansıtarak bu uygulamayı yapıp yapmadıklarını sorar.

PPT.Saydam 17 yi yansıtır ve teknolojik iletişimde dikkat edilecek konuları paylaşır. Eğitmen maddelerin üzerinden geçerken örnekler vererek zenginleştirir. İntihar eden Amanda Todd, teknolojik zorbalık yaptığı için sosyal medyada lanse edilerek cezalandırılan kız çocuk gibi...

11: Poster Hazırlama -Uygulama (15 dk):

Öğrencilerden 4-5 kişilik gruplar oluşturmaları ve okulda sergilenmek üzere teknolojik zorbalık konusunda bilgilendirici bir poster çalışması yapması istenir. Eğitmen posterin ergen gözüyle hazırlanacak olmasının önemi ve etkinliği vurgular. Böyle bir çalışmaya fikir verebilecek poster örnekleri hazırlanması istenir.

Soru: Sizin gözünüzle, sizin yaş grubunuza etkili olacak teknolojik zorbalığı önleme mesajlar neler olurdu?

Öğrencilere renkli karton, kalem, makas, çeşitli resimlerden faydalanabilmeleri için gazete, dergi vb. dağıtılır. Guruplara

posterlerini hazırlamaları için 10 dakika verilir. 10 dakika sonra öğrencilerden poster fikirlerini sınıfta bir duvara asmaları istenir. Ve sınıf olarak herkes bir birinin posterini görüp görüşlerini paylaşır.

Ek 5:Çalışma Kağıtları

Ricardo'nun Hikayesi Çalışma Kâğıdı

Ricardo'nun hikayesini dinlerken, aşağıda listelenen hangi davranışlardan bahsettiğini yanındaki kutucuğa işaretleyiniz.

Telefon numarasını gizleyerek rahatsız edici cinsel ses çıkartmak	
İzinsiz ve uygunsuz görüntü çekmek	
Gizlice çekilen uygunsuz görüntüleri mesajla, maille başkalarına göndermek, internette yayınlamak, CD yayıp çoğaltmak.	
Birine istemediği halde cinsel içerikli mesaj veya mail atıp rahatsız etmek.	
Sohbet odası (chatroom) ya da oyun sitesini terk etmeye zorlamak.	
Kasıtlı olarak virüslü mesaj göndermek.	
İnternet ya da telefon yoluyla tehdit etmek.	
Mail kutularını doldurarak mail gelmesini engellemek.	
Birinin kullandığı telefon ya da bilgisayar modeliyle alay etmek.	
Birisi hakkında elde edilen olumsuz bilgileri sanal ortamda yaymak.	
İnternet ya da telefonla küçük düşürücü söylenti çıkarıp yaymak.	
Mail ve mesaj yoluyla kişisel bilgi yaymak.	

Stacey'nin Hikayesi Çalışma Kağıdı

Stacey'nin hikayesini dinlerken, filmde geçen kişilerin hangi rollerde olduğunu işaretleyiniz.

Kişi	Hedef	Zorba	Pasif İzleyici	Aktif Katılımcı
Stacey				
Anne				
Arkadaşları				
Stacey'nin kuzeni				

Ek 6: Teknolojik Zorbalık Farkındalığı Saydamları

Teknolojik Zorbalık

Nurseli Tamer

ARAŞTIRMA SONUCU:

Bes Yaptım	%	Besna Yapıldı	%
Mail adresini ele geçirme	9.9	Kasıtlı virüs yollama	23.1
Chat room veya oyunun terk edilmesi	8.58	Gizli no ile cinsel ses çıkartma	21.78
Geceyi mobilyle atlayıp emek	7.26	Mail adresini ele geçirme	21.78
		Yahut emme	21.12

TEKNOLOJİK ZORBALIK NEDİR?

- Başkalarına zarar vermek amacıyla iletişim teknolojileri kullanarak birey veya grup tarafından tekrarlanan kasıtlı ve düşmanca davranışlar.
- Elektronik yazışma ortamında isteyerek tekrarlanan zarar verici davranışlar.
- İnternet lacizi, çevirim içi bir başkasına bilinçli ve saldırgan davranış.
- (Besley, Patchin&Hinduja, Ybarra&Mitchell)

Teknolojik Zorbalık

- Teknolojik araçlar kullanarak kişilik hak ve özgürlüklerini sınırlamaya yönelik davranışlar bütünüdür.

• (N.Tamer)

ZORBALIK TARAFI LARI

- Zorbalık yapan
- Zorbaliğa uğrayan
- Aktif izleyici
- Pasif izleyici

Ricardo

RICARDO

- × Commonsensemedia, Ricardo' story
- × <http://www.commonsensemedia.org/videos/ricardo-story-making-fun-of-others-online>

ZORBALIK YAPAN NE DÜŞÜNÜR?

- Görünmez olduğunu,
- Güçlü olduğunu,
- Ulaşılmaz olduğunu,
- Bunun bir şaka olduğunu düşünür.

STACEY

STACEY

- × <http://www.commonsensemedia.org/videos/staceys-story-when-rumors-escalate>

Zorballığa uğrayanlar ne yapar?

- Kızgın, çaresiz, korumasız hisse der
- Bilgisayar iletişimini kapatır
- Zorbalık yapana bloke eder
- Arkadaşlarına anlatır
- Hiçbir şey yapmaz, aldırmaz
- Ailesine anlatmaz/anlatamaz
- Kendine zarar vermeyi düşünür

ZORBALIĞA UĞRAYAN NE YAPMALI?

- Görmezden gel ve bloke et. Zorbalar genelde ilgi çekmek isterler. Bu davranış onları yıldıracaktır.
- Belgesini sakla. Zorbalık delilini yazdır ve sakla.
- Güvendiğin arkadaşların ve yetişkinle paylaş. Destek gurubu oluştur.

AKTİF İZLEYİCİ NE YAPAR?

- Durum uygun olduğunda zorbaya karşı çık.
 - Uyumsuz bir şey gördüğünde söyle. Teknolojik zorbalığın doğru olmadığını açıkça ifade et ve durdurmasını söyle. Zorbanın bu davranışının yanlış olduğunu duymasını sağla.
- Zorbalığa uğrayanla konuş, daha önemlisi dinle.
 - Zorbanın sadece kontrol sağlamak, güç ve statü göstergesi olarak zorbalık yaptığını anlat.
- Zorbalığa uğrayana savunması için yardım et.
 - Zorbalığın azalması ve hatta durması için okul/sınıf liderleri ve arkadaşlarla bir araya gelmesini sağla. Zorbalığa topluca karşı gelmek daha kolay olacaktır.

11

12

TEKNOLOJİK ZORBALIĞI ÖNLEMEK

- E-postanı tanımadıklarınla paylaşma
- Tanmadığın kişilerden gelen postaları açma
- Ekleri dikkatle tanımla, virüs veya uygunsuz mesaj olabilir
- Chatteşirken rahatsız olursan ortamdaki uzaklaş. Sayfayı değilse de bilgisayarı kapat
- Chatteştiğin kişinin gerçek kimliğini bilemezsin
- Kimlik bilgilerini söyleme
- Kimse görünmez ve izlenemez değildir.
- Çevrimiçi tanıştığın kişilerle gerçek hayatta tanışma
- Bilgisayarında iyi bir virüs programı olsun
- Özel bilgilerini, resimlerini ve başkaları hakkında özellikle olumsuz görüş ve düşüncelerini bu ortamlarda paylaşma
- Privacy özelliklerini değiştir; sadece güvendiğin ve bildiğin kişilerin yorum yapmasına ve bilgilerini görmesine izin ver.

13

14

TEKNOLOJİK İLETİŞİMDE NELERE DİKKAT EDELİM?

- Karşı tarafın duygularına saygılı olalım.
- Ses tonuna dikkat edin. Sözlü değil yazılı iletişim olduğuna anımsayalım.
- CAPS bağırarak demektir.
- Yazımı (imla) kontrol edelim.
- Tüm mesajı değil sadece ilgili olanı alıntılayalım.
- İstenmeyen dosya eklerini göndermeyelim.
- Şaka ve zincir mesajları gönderirken düşünelim.
- E-posta listenizi spamlere açık tutmayalım.
- Her cyberbullying, şehit efsanesi, aldatmaca, virüs veya gönderilen «uyarı» mesajlarına inanmayalım.
- Dikkatli ve duyarlı olalım.

15

TEŞEKKÜRLER....

- Sevgili Sinem Vatanartran,
- Berna Güloğlu ve Özlem Kararımak Hocalarım.....

- Nurseli Tamer

16

Ek 7: Özgeçmiş

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyad,Ad : Tamer, Nurseli

Uyruk:T.C.

Doğum Yeri ve Yılı :İstanbul, 4.11.1959

Medeni Durum: Evli

Telefon:

Elektronik Posta:

Sürekli Adresi : Tarabya, Mesa Masslak Evleri 14/2 Sarıyer/İstanbul

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Istanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İstatistik İşletme Disiplini	1981
Orta Öğretim	Üsküdar Amerikan Kız Lisesi	1977
İlk Öğretim	Özel Moran İlkokulu	1970

İŞ DENEYİMİ

Yıl	Kurum	Görev
2013-	AÇEV(www.acev.org)	Gönüllü Çalışma
2013 -	TÜSEV www.tusev.org.tr	Gönüllü Çalışma Çalışma Grubu- GivingCircle
2012 -	YORET(www.yoret.org)İcra Kurulu	Gönüllü Çalışma
2008 -	(www.sengifted.org)	SENG üyesi
2006 –	HAYEF ve Boğaziçi Üniversitesi	Seminer ve ders katılımları
2004–2007 27.07.1998	Birlik Kimyasal Ürünler Ltd. Sti.	Kurucu hissedar ANNE
1981 - 1998	American Express Ltd, Trans Arabian Investment Bank TAIB, Birleşik Yatırım Bank Esbank	Bankacılık ve finans, Hazine, Dış İlişkiler Yöneticiliği, Bölüm/Seksiyon Müdürlüğü

YAYINLAR

1. Istanbul 2013 Dünya Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde Technological Bullying adlı Poster sunumu
2. Istanbul 2012 ITÜ Psikolojik Danışma ve Rehberlik Sempozyumu Gençler İçin Teknolojik Zorbalık Tanımı Önlemler özel oturum sözlü sunum

SUMMARY

Starting during 2400s B.C. with abacus, technologic development has come to our present day as the platform where all computer users see and share the information starting from the years of 1990s beginning with the machine of Charles Babbage during 1820s as the basis of today's computers and then World Wide Web (www) of 1989 generated by Timothy Berners-Lee to share technical information in CERN Laboratories. Technologic development still continues.

Sir Ken Robinson (Robinson K., 2011) says "Technology is in the state of a common relation with the other elements of the universe much the same as in the other constituents of life. Life and universe keep on changing". In his speech, Sir Robinson emphasizes that there will also be various positive/negative developments and unexpected results in places where change takes place. Again, one way communication types before 80s such as postcards, season's greetings, telegram, letters have left their places in our days to interactive social sharing means such as Facebook, twitter, skype, LinkedIn, what's up and blogs, content sharing groups and forums. Together with technologic development, changing in communication methods and areas have brought accompanying (tumultuous) Sir Robinson has mentioned. In our opinion, one of these tumultuousness can be named as bullying.

According to Dan Olweus, who have worked on bullying since 1973, mobbing is a fact occurring between the victim and the despot who has persistent and purposeful power imbalance and it is a fact known among the peers. (Rosario Del Rey1, 2012). Vandebosch and colleagues (2009) evaluated bullying as a subheading under aggressive behaviors and they conclude that it recalls power, freedom and/or bohemian, despot, abusive words. He defines bullying as menacing others, threatening, behaving ruthless and cruel, terrorizing, and forcing to do unwanted behaviors or unsuitable and generally repeated way of behavior

such as routine torture. Griffin and Gross (2004) proposed to examine bullying under aggression main heading.

According to Campbell (2005), “cyberbullying” term was first defined by Canadian Bill Belsey as the bullying by using technology. Hinduja and Patchin (2011) define cyberbullying as the actions done by using technologic devices with the purpose of harming individuals. In a similar way, Ayas (2010) uses virtual bullying term and defines it as using information and communication technology by an individual or group with the purpose of doing harm on the others. Cyberbullying is “persistent and repeated harmful behaviors” in electronic text medium and these actions can be in various web and/or technologic environments such as cellular phones, short messages, electronic mails (e-mail), internet instant messaging, personal web-sites and chat rooms (Burges-Proctor, 2006). For cyberbullying, while Yaman and colleagues (2011) defines it as an uninhibited expression of severe rage and hostility in internet medium, Baker (2010) mentions it as an aggressive, purposeful action conducted by using electronic forms by a group or individual against a victim who can not defend himsel/herself conveniently.

Purpose of Research

Technology and virtual world are in our livings merely as a compulsory technologic fact without taking, income and education level, age, gender differences into consideration. Bullying is in the agenda of the schools at all times and it has become applicable by changing shape and way. Purpose of our study is to examine technologic bullying relations of adolescents within the framework of below stated sub-problems:

Sub-problem: What are technologic bullying perceptions of adolescents?

Sub-problem 2: Do the ones encounter technologic bullying also do technologic bullying?

Sub-problem 3: Is it possible to raise awareness against technologic bullying?

Importance of Research

Our target is to have this study be guide in forming road map in the studies to be done with the purpose of preventing technologic bullying and to have intervention sample to help in assisting the formation of an awareness and also to share the sample. Since this is a pilot study, there will be requirement for the support and research of CNG specialist, psychologist, guidance counselors, trainer, psychiatrist and related academicians.

It is our main and final target to be helpful in forming sustainable awareness in the community.

Definitions

The definitions used in this study are as follows:

Social networks: These are web-based services combining Twitter, Facebook and the like enabling individuals to meet at the virtual environment with the development of internet (Talimciler, 2013).

Social Media: It is a form of mobile-based communication where one can share without limitations of time and space (Bat and Vural, 2010).

Bullying: It is a phenomenon known among the peers and formed between the bully and the victim in the form of persistent and intentional power imbalance (Boyd & Ellison, 2008).

Virtual / Cyber Bullying: They are aggressive and intentional actions conducted by a group or individual against a victim that cannot defend easily himself/herself with the use of electronic forms (Baker and Topçu, 2010).

Technological Bullying: It is a set of behaviors such as harassment and systematic attack toward preventing the victims' individual rights and liberties by person(s) or individual groups by using vocal, verbal and / or

image in any technological environment through various technological tools.

Limitations

It is accepted that there are limitations in this research. The research is limited to the data belonging to five 9th grade classes from a private school chain in and out of Istanbul with a suitable sampling method; in other words, it is limited to the results of the sample group. Furthermore, only the researcher has evaluated the intervention carried out in the aftermath of the screening in order to see the change in the perception regarding technological bullying of the students. This individual evaluation is a limitation.

Bullying

In the booklets written, Ken Rigby (2003) has indicated bullying in similar shapes as Harris and Petrie (2002) that can also be in the forms of physical behaviors such as of hitting, nipping and spitting and also can be as intimidation, mockery, humiliating and naming/forming as scapegoat. As the usage gets intensified, it is clear that the parts of social life between adolescents and youngsters, in other words, communication, jokes, bullying will also be carried to virtual world and since the years of 1990's, there are several researches done related with the topic in related national and international literature. Alongside of the researchers such as Hiduja and Patchin (2011), Qing Li (2005), researches of Finkelhor (2012) for USA Department of Justice and defining researches done by Çağiltay et al., and the scope of European Union can be indicated. In Turkey, Erdur Baker et al. (2010), Ayas et al. (2010), Tolga Arıcak et al. (2008) have worked on adolescents' cyberbullying perceptions and they have developed scales.

Changing Technology and Ways of Communication

Onat and Alikılıç (2012) define technologic development starting with abacus, according to McLuhan's communal evolutions.

4. Oral Age: This is the period of human by learning to talk until finding writing
5. Visual Age: This is the period starting with the discovery of printing house
6. Oral-Audio- Visual Age: Invention of electronic press, having technology enter in our lives

Technologic networking was formed for the first time in the year of 1965 with classmates.com with the purpose of finding existing classmates and to continue relations. (Boyd, 2008). Boyd has sampled social networking site term by bringing below stated definitions;

1. Forming a fully or partially open image to public opinion within a certain system,
2. Expressing and sharing the ideas to/with the connected persons,
3. Again within the same system brings the definition to see thoughts and other publications of the other users.

Dawley (2009) has sampled social networking sites in terms of their usages:

9. Social sites: Myspace, Facebook, Twitter.
10. Photo sharing: Flickr, PhotoBucket. Instagram
11. Video sharing: YouTube.
12. Professional Web-sites: LinkedIn, Ning.
13. Blogs: Blogger.com, WordPress.
14. Wikis: Wetpaint, PBWiki.
15. Content Labeling: MERLOT, SLoog.
16. Virtual Worlds: SL, There Are Active Worlds, Whyville, Club Penguin, HiPiHi.

In Turkish part of a research conducted by European Union, it is defined that social media has entered in our daily lives rapidly in the forms of sharing personal and/or general information and it is a medium where various objects and preferences take place (Çağiltay, 2011).

Blogs are also samples for social media sharing (Aküzüm, Baysa, Özmen1, Sünkür, 2011). Individuals share their facts such as their feelings, thoughts and skills, in a way they share their lives, dreams with many persons they do or do not know with writing and image. According to some people, as per definition of Web 2.02, user decides his/her own with whom to share as well as the intensity, time and amount of the sharing.

While Ahn (2011) exemplifies social networking sites mostly used by the youngsters as Facebook, twitter and YouTube, Atıcı and Yıldırım (2010) also added blogs.

In literature, social networking sites continuously provide innovations and conveniences to their users in order to enable them to be in comfortable interaction, to be able to share visuals such as pictures and videos and in the topic of instant messagings. There are many other social networks such as iPhone, what's up, bbm and other mobile phone messages, which we do not define. One of the common characteristics of the sites is having the possibility for the users to accept or refuse friendship requests. However, once a friendship is obtained, inclusion is done in mutual social environments. Free-of-charge usage of social networks and/or being included in existing, paid invoices is an attractive situation promoting usage. (Özkan & McKenzie, 2012; Çağıltay, 2011).

According to us, social media is sharing of mediums such as e-mail, Twitter, Facebook, YouTube, Blog with electronic devices such as iPhone, tablet. Sharing may be between two individuals and at the same time, it is opinion, thought, image exchange of one individual with many persons or many individuals together. This sharing limit can be in a certain medium and it may be in a medium, which is open to public. In our opinion, most apparent characteristic is being a mutual medium. Interactive, in other words, exchanged processes have taken the place of

reading the text one way such as the letters, telegrams and newspapers of the past.

Technologic Bullying

According to data of Information and Communication Technologies Authority (www.tk.gov.tr, 2013), as of December end of 2012, there are 66, 14 million mobile telephone subscribers. The researchers frequently use this calculation 1 by penetration data. Penetration rate results by dividing internet user subscribers with total population. (Pratama, 2012). According to BTK data, as of the year end of 2012, together with 3G service, while number of subscribers obtaining service from mobile computers and mobile telephones was 24, 8 million according to data of first 6 months in the year of 2011, it has become 37,7 million in the first period of 2012. According to penetration, users of widespread media area Facebook is about 31,7 million. Turkey's population is 73,7 million and when it is considered that averagely 30% of the population is under the age of 15, technology usage for adolescents and youngsters will require precaution for the coming 10 years in terms of usage ethics and will at least require training and this is one of the important topics to be searched.

According to researches, harassment actions such as intimidation, swearing, spitting previously done in the gardens of the schools and they were limited with the ones being present there during the action. At present, such actions changed face and form. They are at the social media, recorded and spread through various social networking with the speed of technology by the courtesy of technological devices such as computer, mobile phone, photo camera, film camera which are used rather frequently during recent years. While victim and activist of traditional harassment are known, the person bullying using technology is generally not. Maybe it is for this reason, which harassment continues by increasingly. It is possible to do this type of harassment 7 days a week

and 24 hours a day with the devices in hand. It is also possible to do technologic harassment with one single message, because one single post reaches many recipients at the same time.

From legal and criminological point of view, Kraft and Wang (2009) define technologic bullying in schools as actually abusing a student's education performance, opportunity or benefit with unreasonable behavior or by interfering his/her mental, emotional and physical welfare and to be afraid of his/her own physical safety. Further, it is forming hostile environment of one person's real or perceived race, color, weight, national origin, ethnic identity, religion, religious obligations, disability, gender and/or sexual tendency. In Turkey, technologic bullying has not found a legal definition yet.

Research Method

Mixed research design was used in this study.

Büyüköztürk (2012) defines joint usage of quantitative and qualitative research as mixed design. Following the intervention, which was planned as per the quantitative data results, a survey including five questions were administered. The questionnaire was examined according to qualitative data analysis methods.

SPSS Version 19 was used as the program to analyze the collected data.

Data Collection Method

With the purpose of collecting data for the first two sub-problems of the research, browsing method from quantitative data collection methods was used.

Survey, "Virtual Bully/Victim Scale" (Ayas, Horzum, 2010) was used for awareness/perception measurement. While Ayas & Horzum developed the scale, there were 450 students they worked with and have used Likert type of 5 rating for the scale articles. Opinions obtained for education technology, psychological consultation and guidance,

measurement assessment and Turkish Language specialist and they have considered exploratory factor analysis for the validity of the structure and the coefficient of internal consistency for reliability.

In conclusion, researchers have found virtual despot scale total internal consistency coefficient as .81 and virtual victim scale internal coefficient of consistence as .81 as well.

Data Analysis Method

Quantitative data of the research was analyzed with SPSS 19 Program.

Qualitative data of the research was analyzed with content analysis method. According to Büyüköztürk (2012), content analysis is “a technique providing possibility to work indirectly in determining human behavior and nature”. Consequently, we will be able to analyze alterations and alteration direction of the student perceptions for technologic bullying after the intervention.

Sample

Random convenient sampling method was applied.

Büyüköztürk et al. (2012) define random rule as the equality and independency for electiveness of the samples. In this method, the purpose is to work with the sample having high level of representation in order to reach assumptions which will apply to the population instead of the sample itself

On the other hand, in convenient sampling method, researcher works on the most suitable and reachable sample. There is maximum saving instead of rich information repository.

The Research

The five schools where research was conducted have a background of medium and high-income group.

While applying the technological bullying survey, in the beginning of the research, it was observed that the students took the first awareness

step. When students held the survey sheet in their hands, it was observed that they started small chats among themselves. For example, they discussed whether forcing others to leave from the interactive games constitutes bullying or not. Some students stated that forcing other players to leave the game is “a rule of the game” specifying that the only aim here is to make the player admit he has lost the game. However, the student who was forced to leave the game commented that: “I told you that it would.....” While informing the same students, it was observed that they needed empathy, understanding, observing others’ feelings and thoughts. Willard (2007) has stated that the bullies hide behind the technological tools; they do not see and understand the feelings and thoughts of other people since they are not face-to-face, they are far away from the ethical values and they rather change their identities by choosing “avatars” for themselves. Students sometimes forget that there are other people on the other side of the line while using technology. Especially at games, bullying your opponents means, “scoring”.

The question of “making a webpage in order to inflict harm on others” drew the attention of the students and caused such reactions as “I wish I could do it” or “I would then work in the Silicon Valley” or “I do not have any time due to my lessons”. The students think that it is early for them to prepare a webpage and their schedule is not suitable for this kind of activity.

As underlined by Cambell and ET all (2013), cyber bullying which can start outside school may sometimes go on inside the school the next day. In this case, the boundaries of the school enlarge. Those who have gone through cyber bullying experience various problems and psychological disorders and they need assistance. Those who have gone through cyber bullying shy away from disclosing the situation and sharing them with their parents thinking that they may lose their technological tools and they may be banned from using them or they

might be punished. Thus, the problem persists within itself because cyber bullying is only understood when the victim expresses the problem. Thus, it was expressed that the similarities, differences and coping strategies between the technological bullying and traditional bullying might be different. The difference arises out of the idea that the harm inflicted by traditional bullying is definite while the harm inflicted by the technological bullying is not definite. Since retaliations are common among the adolescents, the educators are of the opinion that bullying is a matter worth of great attention. The aim of the intervention is to inform the adolescents and at least teach them what to do in definite cases and give them the feeling that they are not alone.

The intervention planned and applied in an interactive way lasted 75 minutes instead of 60 minutes. The students were told about the first case of technological bullying known in the social media. The researcher summarized the subject for those who had not heard about it before and observed that the students understood the seriousness of the issue. However, during the evaluation in the aftermath of the intervention, it was understood that the students would choose the local examples and feel closer to them. The data of technological bullying in Turkey is below that of European Union member states (Çağiltay, Karakuş, Kaşıkçı, and Kursun, 2011). That is why the adaptation of the samples can be considered since it might be difficult to find samples.

Another important point is that the students have not completely understood the meanings of “private” and “individual”. Dwyer, Hiltz, and Passerini (2007) have underlined the duty of the researchers as regards this issue.

While planning the informative intervention, the Department of Psychology faculty members who were consulted for the meanings of “private” and “individual” proposed the metaphor of “the curtain of your house and the lock of your house”. These were used with the visuals in

the intervention. What can be shared and what should not be shared in the field of technology must be examined in accordance with the specifics of the medium. However, the question of whether the pace of adolescents' technology use and skills and their decision-making skills are synchronized is the subject of another research.

During the intervention, one of the students was tried to be silenced with the slogan "Enough! Shut up!" but other students were observed to say that "this act is bullying and we are active listeners". The "active listeners" concept was meaningful for the students and the students applied it.

The term 'Not taking seriously' was an outstanding term during the intervention and in the evaluation. As stated by Beran and Li (2007), Hinduja and Patchin (2011), Juvonen and Gross (2008), the student who has been subjected to the traditional bullying resorts to show of power or technological bullying. The students stated that the technological bullying is something not to be taken seriously and a kind of joke during the intervention. However, in the aftermath of the intervention, it was observed that the students' technological bullying concept changed and they started to understand the seriousness of the technological bullying and they learned such concepts as being active viewers and establishing empathy.

When looked at the agreement ratios for the expressions stated in the cyber bullying scale, it was seen that the students have not always experienced any of the stated cases. It was observed that the act they frequently face is annoying voices coming from unknown numbers.

It was determined that sending infected e-mails intentionally is the most common bullying the students sometimes experience. What's more, they specified such acts as the seizure of the e-mail addresses and inflicting damage and hurling threats by phone or internet.

As per the analysis, the participants not always or frequently did any of the acts stated in the cyber scale and the act they sometimes do is forcing others to leave from the chat room. What's more, albeit rarely, it was observed that they hacked someone else's e-mail address and caused damage.

At the end of the analysis as to whether those who are subjected to cyber bullying do the same thing to other people, it was observed that those who have experienced such acts as vocalizations of a sexual nature from unknown numbers, sending sexually explicit messages or mail although one does not intend to do so, deliberately sending infected mail and hurling threats by phone or internet do not do the same thing to other person(s).

After the analysis of quantitative data of the research, the participants were asked evaluation questions as regards the cyber bullying. Most of the participants stated that their response would not change when they think that they are subjected to cyber bullying. Those who stated that their response would change said that they were against bullying. It was observed that 5 of those who said that their response would not change had a high level of bullying awareness. However, when we think of the total number, we see that this number is not sufficient.

When we look, whether the students deemed their acts in the past as bullying or not, we observe that most of them are of the opinion that they were not bullying. However, after this research, some participants stated that they understood that calling someone from an unknown number is bullying and they would not behave in the same way any longer. That is why we can say that the research has achieved its objectives.

When the participant students were asked about their opinion in the event that such a kind of research as regards the technological bullying is again carried out, they stated that there must be such issues as what must be done in the face of the technological bullying and that the research

must be conducted in a more realistic way. What can be elicited from the study is that they want less writings (expressions). What's more, they specified that the short films they watched within the scope of the study affected them.

Conclusion

As underlined by Beale and Kimberly (2007), family, school and students, which are indispensable for interdisciplinary studies of education, are to be evaluated together. As stated by Agatston and Kowalski (2007), students prefer to share their problems as regards the technological bullying with their families to sharing them at the school. Çağiltay and ET all (2011) have underlined the importance of parents' supervision. However, the percentage of internet usage among the European families is 83% while in Turkey, this ratio is 28,6%.

While talking about Ryan, Kauriki and Yılmaz's researches dated 2011, Bauman reported that the educators also needed technological information requirements because of educators negotiations carried out in an area, which was technologically rich. Furthermore, researchers believe that the bullying preventive programs will be effective on the reduction of technological bullying. (Bauman, 2013). So, as stated by Mishna, Saini, & Solomon (2009), Burrow-Sanchez et al. (2011), Shariff (2008), and Hinduja & Patchin (2011), school administrations must work for bullying preventive activities in coordination with parents.

Schools must have general policies against technological bullying as well as traditional bullying and the students must know the definition and formation of technological bullying. (Willard, 2007). Peer joking and debate must be differentiated. In the event of technological bullying, the definition of the target (victim) subjected to bullying and bully must be explained clearly. Especially, the spectators must be explained the behaviors and acts that need to be showed in order to prevent or stop the bullying. Communication skills and conflict management must be taught

in the education programs and the students must be supported to use these skills in the virtual settings as well. Ethical behaviors must be the natural way of student behaviors (Burrow-Sanchez, Call, Drew, & Zheng, 2011). It might be a good idea for the National Ministry of Education to release a circular and bring an arrangement toward the development and implementation of the preventive activities.

In a setting where technology and social media constantly develop and diversify, new types of bullying advance. Thus, researchers must intensify their effort in this direction.

The legal regulations enacted in Europe and USA in order to ensure that children are not to be negatively affected by cyber bullying has not been implemented in Turkey yet. The most concrete step in this direction is the family filter application, which started to last year (2013). Nevertheless, regulations and laws intended to protect our children and youth from technological bullying have not been prepared yet. Especially, regulations toward punishing adults who cause technological bullying against children and youth are far from being satisfactory.

Although internet cafes are common in places that are nominal in terms of socioeconomic status, supervisions toward these cafes are not satisfactory. The supervisions carried out in an efficient way are thought to be helpful in the struggle against technological bullying.

Researchers believe that information technology and media literacy courses can be helpful in teaching students the fundamental aims of the internet, informatics and facilitating the access to information. The information technology courses can develop basic skills on students toward ethical and social values. Teaching the students the importance of the usage of communication tools in an efficient, productive and ethical way can play a preventive role towards cyber bullying.

By contacting the expert personnel working for Informatics Crimes and Systems Directorate within National Police Departments, seminars

on suitable use of informatics technologies can be offered to educators and students

The research was applied to 278 students of which 152 of them were qualified enough for further analysis. It will be possible to reach general results through a research that reaches a wider audience directly by or with the support of the Ministry of Education, keeping in mind the high cost of the implementation.

